

ΜΕΛΕΤΗΜΑ ΠΕΡΙ ΣΑΙΞΠΗΡ¹

Περὶ τοῦ δαιμονίου τῆς Ἀγγλίας ποιητοῦ ὅστις, κατὰ τὸν Φέλτωνα², ἀνῆλθε μετὰ τοῦ Ὀμήρου εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Παρνασσού, ἐλάχιστα κατ' ἀτυχῆ συγκυρίαν ἐγράφησαν παρ' ἡμῖν μέχρι τοῦδε.

Ἐκτενῆ βεβαίως πραγματεῖαν περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ, δὲν δύναται τις ν' ἀξιοῖ ἐν ἀναγνώσματι λίαν περιορισμένα ἔχοντι ἐξ ἀνάγκης τὰ ὅρια.

Εἶνε τόσον εὐρύς ὁ ποιητικὸς ὀρίζων τοῦ Σαιξπηρ, ὑπὸ τσσαύτας ἐπόψεως ἐξήτασε τὴν φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον, τοιαύτη εἶνε ἡ ποικιλία τῶν χαρακτήρων οὓς διέπλασεν, ὥστε καὶ ἡ συντομωτάτη τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀνάλυσις, θὰ ἀπῆτει συγγραφὴν πολυσελίδου τόμου.

Γενικὰς λοιπὸν γραμμαῖς τῶν φωτεινοτέρων αὐτοῦ ποιητικῶν σημείων χαράττοντες, εὐχόμεθα ὅπως τὸ ἀτελὲς τοῦτο μελέτημα ἡμῶν χρησιμεύσῃ ὡς ἀφετηρία εὐρυτέρων περὶ τοῦ μεγαλοφυοῦς ποιητοῦ μελετῶν ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν εἰδικωτέρων καὶ ἀρμοδιωτέρων πρὸς τοῦτο.

Παρῆλθεν ὁ καιρὸς καθ' ὃν ὁ εἶρων, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε ἀμερόληπτος Βολταῖρος, ἀπεκάλει τὸν Σαιξπηρ βάρβαρον τοῦ βορρᾶ, Γίλλιον ράκη περιβεβλημένον. Ἄπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος τιμᾶ σήμερον καὶ γεραίρει τὸν μέγαν τῆς Ἀλβιωνος δραματοποιόν, ὁμοφώνως ἀναγνωρίζων αὐτὸν ὡς τὸν μέγιστον ποιητὴν τῶν νεωτέρων χρόνων. Βάρβαρος τοῦ βορρᾶ ὁ ποιητὴς τοῦ Ρωμαίου καὶ τῆς Ἰουλιέττας, τοῦ Ἀδώνιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Ὀνείρου Θερινῆς Νυκτός ; Βάρβαρος τοῦ βορρᾶ ὁ δημιουργήσας τοὺς περιπαθεῖς καὶ ποιητικούς χαρακτῆρας τῆς Μιράνδας, τῆς Ὀφηλίας, τῆς Ἰμογένης, τῆς Δεσδαϊμόνας καὶ τῆς Κορδηλίας, τύπους σεμνότητος, χάριτος, ἐρωτος ἀγνοῦ καὶ ἀφοσιώσεως ; Βάρβαρος τοῦ βορρᾶ ὁ μέγας ψυχολόγος, ὁ βαθὺς γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ὁ θαυμασιῶς εἰκονίσας τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ συναισθήματα ; Βεβαίως ὁ Βολταῖρος περιέπεσεν εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο, ἐν ὄξυλόλῳ διαθέσει εὐρεθεῖς.

Ἐτιμήθη μὲν καὶ ἐδοξάσθη ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὁ μέγας ποιητὴς, καὶ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον, ἀλλ' ἡ δόξα τῆς παγκοσμίου διαδόσεως τῶν

¹ Ἀναγνωσθὲν ἐν τῷ Συλλόγῳ Παρνασσῶ τῇ 14 Δεβρίου 1892.

² Greece Ancien and Modern by C. C. Felton—Boston, Osgood and C^o. 1877, σελ. 132.

ἔργων του ἀνήκει εἰς τοὺς περιφανεῖς ποιητὰς καὶ σοφοὺς κριτικοὺς τῆς Γερμανίας Λέσσιγκ, Γκαϊτε, Σχίλλερ, Γερβίνον καὶ Delius, ὧν αἱ ἐμβριθεῖς μελέται καὶ ἀναλύσεις τῶν ποιημάτων του κατέστησαν γνωστὰς εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον τὰς ἀμαράντους αὐτῶν καλλονὰς καὶ τὴν αἰωνίαν νεότητα.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἐξοχώτεροι τῶν γάλλων ποιητῶν καὶ λογογράφων ἐξέφρασαν κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἐκφράζουσι καθ' ἑκάστην τὸν ἄπειρον πρὸς τὸν γλυκύφωνον τοῦ Αὔωνος κύκνον θαυμασμὸν αὐτῶν, οἰοῦντι διαμαρτυρόμενοι κατὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Βολταίρου ἐξενεχθείσης βαρείας ὕβρεως.

Ὁ Σαίξπηρ, γράφει ὁ Οὐγκώ¹, δὲν ἔχει ἀνώτερόν του· δύο μόνον ὁμοίου αὐτῷ, τὸν Ὅμηρον καὶ Αἰσχύλον. Ὁ Mezières, θεωρῶν αὐτὸν ὡς τὸν μέγιστον ποιητὴν τῶν νεωτέρων χρόνων, προσθέτει ὅτι οὐδαμοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων ἀναφέρεται οὕτω ποικίλη μεγαλοφυΐα², ὃ δὲ Ἀλέξανδρος Δουμάς (πατὴρ)³, οὐδ' ἄλλο πρὸς τὸν Σαίξπηρ θαυμασμὸς δὲν εἶχεν ὄρια, γράφει, ὅτι οὐδεὶς μετὰ τὸν Θεὸν ἐδημιούργησε πλείονα τοῦ Σαίξπηρ.

Συγκρίνων δὲ ὁ Δουμάς τοὺς γυναικείους χαρακτῆρας τοῦ Σαίξπηρ πρὸς τοὺς τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου, ἐκφέρει τὴν ἀκόλουθον κρίσιν: Ἡ Ἰεσίκα, ἡ Δεσδαιμόνα, ἡ Ἰουλιέττα καὶ ἡ Μιράνδα, εἶνε τύποι ἔρωτος, χάριτος καὶ ἀγνότητος, οὗς ἐντελῶς ἠγνώνει τὸ ἡμέτερον θέατρον. Οἱ χαρακτῆρες τῶν μεγάλων ἡμῶν ποιητῶν εἶνε ἀνδρικοί. Ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτῶν δὲν λησμονοῦνται μὲν αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καταβιβάζονται πάντοτε, ὅσαι δὲ ὑψοῦσι σπανίως τὴν λυσικομον αὐτῶν κεφαλήν, πλησιάζουσι σχεδὸν πάντοτε πρὸς τοὺς ἀνδρας κατὰ τε τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ πάθη αὐτῶν. Ὅθεν ἂν τις ἀναμνησθῇ ὅτι ἐπὶ Σαίξπηρ τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν ὑπεκρίνοντο ἄνδρες, θά νοήσῃ ὅπως ἰσχυρότερον θησαυρὸν ἔρωτος καὶ ποιήσεως εἶχε συσσωρεύσει ἐν τῇ καρδίᾳ ὁ ἄγγλος ποιητῆς, ὃ μόνον τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ἔχων κάτοπτρον, καὶ οὐχὶ ὡς ὁ Κορνήλιος, ὁ Μολιέρης, ὁ Ρακίνας καὶ ὁ Βολταίρος τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Clai-ron, Bejart, Champselé καὶ Deseuillet.

Ὁ βάρβαρος ποιητῆς τοῦ βορρᾶ, ὡς ἀπεκάλεσεν αὐτὸν ὁ Βολταίρος, γράφει ἀλλαχού ὁ Δουμάς, διέπλασε τοὺς θαυμασιωτέρους τύπους τοῦ γυναικείου φύλου. Ἡ Μιράνδα, ἡ Ἰμογένη καὶ ἡ Κορδηλία εἶνε ἀληθεῖς ἄγγελοι, ἐξ ὧν ἀπέσπασεν ὁ Σαίξπηρ τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθείσας αὐτοῖς πτέρυγας, ἵνα μεταβάλῃ αὐτοὺς εἰς ἀνθρώπους⁴.

¹ William Shakespeare, par V. Hugo, Hachette et Co. Paris, 1880, σ. 312.

² Mezières, Shak. ses œuvres et ses critiques, Paris 1881.

³ A. Dumas, Souvenirs Dramatiques. Paris Calman Lévy. 1881.

⁴ Alex. Dumas, Fernande. Paris, σελ. 157.

Τῷ 1587 οἱ ἠθοποιοὶ τοῦ κόμητος Leicester, διελθόντες διὰ τῆς Στρατφόρδης, προσέλαβον εἰς τὸν θίασον αὐτῶν τὸν νεαρὸν Γουλιέλμον Σαίξπηρ, καὶ οὕτως ὁ ποιητῆς ἡμῶν, ὡς ὑπὸ τῶν βιογράφων του εἰκάζεται, πλανόδιος ἠθοποιὸς ἀφίκετο εἰς Λονδῖνον¹.

Τοῦ θεατρικοῦ αὐτοῦ σταδίου ἤρξατο ὁ Σαίξπηρ ὡς μικρὸς καὶ ἄσημος ἠθοποιός, ἀλλ' οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι μεγαλοφυΐα τοιαύτη προήχθη τάχιστα καὶ ἐτελειοποιήθη ἐν τῇ τέχνῃ, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πρὸς τοὺς ὑποκριτὰς συμβουλαὶ τοῦ Ἄμλετ².

Οὐδὲν δυστυχῶς γινώσκωμεν περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ σταδίου τοῦ ποιητοῦ ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα ἔτη, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1587—1592, ὅτε ἀνευρίσκωμεν αὐτὸν ἠθοποιὸν ἐξέχοντα καὶ δραματοποιόν. Ἀπαξ μόνον, κατὰ τὸ 1589, βλέπομεν αὐτὸν συμμετέχοντα τοῦ θιάσου τοῦ διασήμου ὑποκριτοῦ Burbage. Τὸ πενταετὲς δὲ τοῦτο χρονικὸν διάστημα θεωρεῖται ὡς ἡ πρώτη περίοδος τῆς φιλολογικῆς αὐτοῦ παιδείσεως³.

Τῷ 1593 ἐδημοσίευσεν τὸ πρῶτον αὐτοῦ ποίημα «Ἄφροδίτην καὶ Ἄδωνιν» καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος τὴν «Λουκρητίαν», ἀμφοτέρα ἀφιερωθέντα εἰς τὸν φίλον καὶ προστάτην αὐτοῦ λόρδον Southampton. Τὰ ποιήματα ταῦτα, γενικῆς τυχόντα ἐπιδοκιμασίας, ἐξησφάλισαν αὐτῷ θέσιν ὑπέροχον μεταξὺ τῶν συγχρόνων ποιητῶν.

Εἶχεν ἤδη ἀρχίσει τὴν συγγραφὴν τῶν ἱστορικῶν δραμάτων καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ κωμωδιῶν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου βλέπομεν αὐτὸν ἀκαταπόνητον εἰς τὸ ἔργον, ἐν ᾗ δύο δράματα ἢ κωμωδίας γράφοντα κατ' ἔτος, καὶ ἔργα παλαιότερα μετὰ τῶν ποιητῶν Green καὶ Marlow διασκευάζοντα. Ἐντὸς δέκα ὀκτῶ ἐτῶν ἔγραψεν εἴκοσι καὶ ἑπτὰ τραγωδίας καὶ κωμωδίας, αἰτινες, καὶ ἄνευ τῶν μετέπειτα γραφέντων ἀριστουργημάτων, ἦσαν ἱκαναὶ ν' ἀπαθανατίσωσιν αὐτόν.

Ὁ Σαίξπηρ ἐπεσκίασε πάντας τοὺς συγχρόνους αὐτῷ ποιητὰς, ἀνεληθὼν εἰς ὑπατον βαθμὸν δόξης καὶ τιμῆς καὶ ἀνευφημούμενος ὑπὸ πασῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων, αἰτινες συνέρρον ἀθροαὶ εἰς τὰς παραστάσεις τῶν ἔργων του. Ἦτο δὲ ὁ εὐνοούμενος ποιητῆς τῆς Ἐλισάβετ, κατὰ παραγγελίαν τῆς ὁποίας ἔγραψε τὴν κωμωδίαν τῶν «Εὐθύμων Γυναικαρίων τοῦ Οὐίνδσορ», ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν.

Τὸ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ διασκευασθὲν δράμα Ἐρρίκος Σ' παρεστάθη

¹ Fred. Gard Fleay, A. Chronicle History of the life and work of William Shakespeare. Player, poet et playmaker. London John C. Nimmo. 1886, σ. 9.

² Hudson, Shak. life and Characters. Boston, Ginn Health et Co, σελ. 31.

³ Halliwell, Outlines of the life of Shakespeare. London. Longmann Grean and Co, 1882, σελ. 62—63.

τὸ πρῶτον τῷ 1592 μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Πλείονες τῶν δεκακισχιλίων θεατῶν, ἀναφέρει ὁ Nash, παρέστησαν κατὰ τὰς πρώτας αὐτοῦ παραστάσεις. Περιφανῆ θρίαμβον ἤρατο ὁ ποιητὴς διὰ τοῦ «Ρωμαίου καὶ τῆς Ἰουλιέττας», παρασταθέντος τῷ 1596. Ἐξ ἐφόδου, γράφει ὁ Halliwell, δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐκυρίευσεν ὁ ποιητὴς τὴν πρωτεύουσαν διὰ τοῦ ἀρίστου αὐτοῦ ἔργου «Ρωμαίου καὶ Ἰουλιέττας». Μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας παρεστάθη τὸ ἐπιόν ἔτος ἡ τραγωδία «Ριχάρδος ὁ Γ'». Ἐκτοτε τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ, δημοτικώτατα καταστάντα, ἀνευφημοῦντο ἐξάλλως ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιῶντος πλήθους.

Τοιαυτὴ ἦτο ἡ ὑπεροχὴ αὐτοῦ ἐφ' ὅλων τῶν συγχρόνων ποιητῶν, ὥστε ἐκ 13 δραμάτων παρασταθέντων τῷ 1604 ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως Ἰακώβου τοῦ Α' ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος, ὀκτὼ τούτων ἦσαν Σαίξπήρεια.

Πλανῶνται κατ' ἀκολουθίαν οἱ φρονοῦντες ὅτι ὁ Σαίξπηρ ἔμεινεν ἀγνωστος καὶ ἀφανὴς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, καὶ ὅτι μόνον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος ἐγένετο γνωστὸς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Λίαν δὲ ἀτελῶς γινώσκουσι τὴν ἐποχὴν του, καὶ τὴν Ἐλισαβέτειον ἐν γένει φιλολογίαν, οἱ μετ' αὐθεντίας γράψαντες παρ' ἡμῖν, ὅτι ἔμεινεν ἀφανὴς ἢ παρηγκωνισμένος, ἕως ὅτου ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ Γκάρικ, ἵνα ἀναδείξῃ αὐτὸν ἐν τῇ παγκοσμίῳ καὶ ἐθνικῇ συνειδήσει»¹. Οὐδὲν τούτου ἀνακριβέστερον. Ὁ Γκάρικ ἀνῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν τῷ 1741, ὁ δὲ Σαίξπηρ ἐτιμᾶτο καὶ ἀνευφημεῖτο ἐν Ἀγγλίᾳ 150 ἔτη πρὸ αὐτοῦ. Ὅχι μόνον δὲ ἐδοξάσθη καὶ ἐτιμήθη ζῶν ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐτιμᾶτο ὡς ὁ μεγαλοφύστερος τῶν ποιητῶν τῆς Ἀγγλίας, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἀπὸ τοῦ 1591 μέχρι τοῦ 1693 δημοσιευθέντα ποιήματα καὶ κρίσεις τῶν ἐξοχωτέρων ποιητῶν καὶ κριτικῶν Meeres, Jonson, Dryden, Μίλτωνος καὶ πολλῶν ἄλλων. Πρῶτος ὁ κριτικὸς Φραγκῆσκος Meeres, γράφων τῷ 1598 περὶ τῶν συγχρόνων ποιητῶν, ἐκφέρει τὴν ἀκόλουθον κρίσιν: «Ὅπως ὁ Πλαῦτος» καὶ ὁ Σενέκας θεωροῦνται οἱ ἀριστοὶ κωμωδοποιοὶ καὶ δραματοποιοὶ» μετὰ τῶν Λατίνων, οὕτω καὶ ὁ Σαίξπηρ εἶνε ὁ ἀριστος τῶν Ἀγγλῶν ποιητῶν κατ' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη τῆς ποιήσεως, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ κωμωδίαι του: Ἔρωτος μάταιοι κόποι», οἱ δύο εὐγενεῖς τῆς Βερώνης, ἢ κωμωδία τῶν Παρεξηγήσεων, τὸ Ὀνειρον Θερινῆς νυκτός, ὁ Ἐμπορος τῆς Βενετίας, καὶ αἱ τραγωδίαι Ριχάρδος ὁ Β', Ριχάρδος Γ', Ἐρρικος ὁ Δ', ὁ Βασιλεὺς Ἰωάννης, ὁ Τίτος Ἀνδρόνικος, καὶ ὁ Ρωμαῖος» καὶ ἡ Ἰουλιέττα. Ὅπως δὲ εἶπεν ὁ Αἴλιος Στίλων, ὅτι αἱ Μοῦσαι ἤθε-

¹ Ὅρα Εἰσῆγησιν Λασσαναίου διαγωνισμοῦ.

»λον λαλήσει τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλαύτου, ἂν ἐλάλουν λατινιστί, οὕτω» κα' ἐγώ, λέγει ὁ ρηθεὶς κριτικὸς, δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι ἤθελον λαλήσει» τὴν μελίρρυτον γλῶσσαν τοῦ Σαίξπηρ, ἂν ἐλάλουν ἀγγλιστί»¹.

Ἐπιφώνημα τοῦ Αἰῶνος κύκνου, ἔγραφεν ὁ Ben Jonson, μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ (1623), ὁποῖον θέαμα θὰ παρίστατο εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, ἂν ἐνεφανίζετο ἐπὶ τῶν ὑδάτων μας καὶ ἐπανελάμβανες ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Ταμέσεως τὰς πτήσεις ἐκεῖνας, δι' ὧν κατεγοήτευες τὴν Ἐλισάβετ καὶ τὸν Ἰάκωβον. — Ἄλλὰ μείνε, σὲ βλέπω ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀποτελοῦντα ἀστερισμόν. Λάμπε, ὦ ἄστρον τῶν ποιητῶν, καὶ μετὰ δυνάμεως ἢ θυμοῦ, φαίδρυνε ἢ ἐπίπληττε τὸ καταρρέον θέατρον, ὅπερ θρηνεῖ ὡς ἡ νύξ ἀφότου σὺ ἀπέπτῃς, καὶ μόνον ὑπὸ τοῦ φωτός τῶν ποιημάτων σου φωτίζεται. Σὺ δὲ θριαμβεῦε, ὦ γηραιὰ Βρεττανία, ἡ γεννήσασα ἐκεῖνον ὃν τιμῶσιν ἅπαντα τῆς Εὐρώπης τὰ θέατρα. Δὲν ἀνῆκεν εἰς ὠρισμένον αἰῶνα, ἦτο ποιητὴς τῶν αἰώνων, αἱ Μοῦσαι δ' ἅπασαι ἦσαν ἐν τῷ ἔαρι αὐτῶν ὅτε, ὡς ἄλλος» Ἀπόλλων, ἦλθεν ἐν μέσῳ ἡμῶν ἵνα κατακληθήσῃ τὰς ἀκοάς μας, ἢ νὰ θέλῃ ἡμᾶς ὡς ἄλλος Ἑρμῆς»².

Δὲν ἔχεις ἀνάγκην μνημείου, φίλτατον τέκνον τῆς Δόξης, μεγάλε κληρονομία τῆς Φήμης», ἔγραφεν ὁ Μίλτων τῷ 1630, καθότι ἐν τῷ θαυμασμῷ ἡμῶν καὶ τῇ ἐκπλήξει ἡγεῖρας Μνημείον ἀίδιον»³.

Πολὺ θὰ ἀδικήσω τὴν μνήμην του, ἔγραφεν ὁ Langbaine τῷ 1693, συγκρίνων αὐτὸν πρὸς οἰονδήποτε ἄλλον τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος.»

Μετὰ παρηρησίας ἐκφράζων τὴν ἐμὴν γνώμην περὶ τῶν ποιημάτων του, θεωρῶ αὐτὰ ἀνώτερα παντὸς ἄλλου ἔργου γραφέντος ἐν τῇ ἡμέτερᾳ γλώσσῃ. Θαυμάζω τὸν Φλετσερ καὶ Jonson, ἀλλ' ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι, ὁσάκις παραβάλω αὐτοὺς πρὸς τὸν Σαίξπηρ, ἐνθυμοῦμαι τὸ τοῦ λατινοῦ: Ἀγαπῶ, θαυμάζω, τὸν Τερέντιον, ἀλλὰ πλεῖστον τὸν Πλαῦτον. (Terentium amo, admiror, sed Plautum magis).

Τῷ 1730, ἦτοι ἑκατὸν δέκα πέντε ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαίξπηρ, καὶ δέκα ἔτη πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Γκάρικ, ὁ Βολταῖρος ἄρτι ἐξ Ἀγγλίας ἐπιστρέψας, ἔγραφε τὰ ἐξῆς: Ὅσακις οἱ ἄγγλοι ἀναφέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ ἀρίστου τραγικοῦ ποιητοῦ τῆς Ἀγγλίας, σχεδὸν πάνποτε συνοδεύουσιν αὐτὸ διὰ τοῦ ἐπιθέτου «δαίμωνιος».

¹ Halliwell σελ. 503.

² Ὅρα τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῶν ποιημάτων τοῦ Σαίξπηρ τῷ 1623.

³ C. M. Ingleby LL. D. Shakespeare s' century of Prayse, published by the New Shakespeare Society, London 1879, σελ. 176.

Ούτε κατά τὴν παράστασιν τῆς Ἀνδρομάχης τοῦ Ρακίνα, οὔτε κατά τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κάτωνος τοῦ Ἀδισον, εἶδον ἐν τοῖς θεάτροις τοῦ Λονδίνου τοσοῦτον πλῆθος, ὅσον κατὰ τὰς παραστάσεις τῶν ἔργων τοῦ Σαίξπηρ¹. Βραδύτερον, ὅτε ἀπέκτησα πλειοτέρας γνώσεις τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, ἐνόησα ὅτι εἶχε δίκαιον ὁ ἀγγλικὸς λαὸς χειροκροτῶν τοῦ Σαίξπηρ τὰ ἔργα».

Σαφῶς, νομίζομεν, δηλοῦται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁποίας τιμῆς ἀπήλαυσεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον ὁ μέγας ποιητής.

Ἄλλὰ τίς ὁ λόγος τῆς ὑπεροχῆς ταύτης τοῦ Σαίξπηρ; Διατί ὁ αὐτοδίδακτος υἱὸς τοῦ δημογέροντος τῆς Στρατφόρδης, ὁ ἀτελῶς καὶ τοῦ δημοτικῆς σχολείου τὰ μαθήματα διδαχθεὶς, ἐπεσκίασε πάντας τοὺς μεγάλους καὶ πολυμαθεῖς ποιητὰς τῆς ἐποχῆς του, συγκινήσας ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἅπασαν τὴν ἀγγλικὴν κοινωνίαν, καὶ ἐπὶ ἡμίσει αἰῶνα κυριαρχήσας τῆς ἀγγλικῆς σκηνῆς; Διατί τὰ ἔργα αὐτοῦ, κτῆμα κοινὸν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καταστάντα σήμερον, μελετῶνται ἀπλήστως, σχολιάζονται κατ' ἐπανάληψιν καὶ παριστάνονται πανταχοῦ, νέον αἰετοποτε διεγείροντα ἐνθουσιασμόν;

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δύναται εὐχερῶς ν' ἀπαντήσῃ πᾶς ὁ μετὰ προσοχῆς μελετήσας αὐτά.

Ὁ μέγας τῆς Ἀγγλίας ποιητής, πεπροικισμένος ὢν δι' ὑπερανθρώπου ἀντιληπτικῆς καὶ βαθυτάτου παρατηρητικῆς, ἀπαράμιλλον δὲ ἔχων δημιουργητικὴν καὶ γονιμότητα φαντασίας, ἀπεικόνισε διὰ ζωηροτάτων, δι' ἀνεξάλειπτων χρωμάτων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐν τῇ αἰωνίᾳ, τῇ ἀναλλοιώτῳ αὐτῆς μορφῇ. Ἐντεῦθεν ἡ αἰωνία νεότης, ἡ ἀθανασία τῶν ἔργων του. «Ἦτο φύσει σοφός, λέγει ὁ Dryden· δὲν εἶχεν ἀνάγκην τῶν διόπτρων τῆς παιδείας διὰ νὰ ἀναγινώσκῃ τὸ μέγα βιβλίον τῆς Φύσεως.» «Οἱ χαρακτῆρες τοῦ Σαίξπηρ, παρατηρεῖ ὁ Σμιθ, οἱ ἀνδρῆποτε γλῶσσαν λαλήσωσιν, ἀναγνωρίζονται αὐθωρεὶ ὡς ἀθάνατοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις συνδέει καὶ συννοεῖ ἅπαντα τὸν κόσμον».

Τοσαύτην ἐκπληξιν καὶ τοσοῦτον θαυμασμόν προὔξεν ἡ εἰς τὸν Γκαίτε ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἔργων τοῦ Σαίξπηρ, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκφέρῃ περὶ αὐτῶν τὴν ἀκόλουθον κρίσιν:

«Δὲν ἐνθυμοῦμαι, λέγει, ἂν βιβλίον τι, ἄνθρωπος ἢ περίστασις τοῦ βίου μου, παρήγαγόν ποτε ἐν ἐμοὶ ἐντύπωσιν τοιαύτην, ὅταν τὰ δράματα τοῦ Σαίξπηρ. Φαίνονται ἔργον πνεύματος θεσπεσίου, ὅπερ προ-

»σῆγγισε τοὺς ἀνθρώπους ἕνα, διὰ τοῦ τερπνοτάτου τρόπου, διδάξῃ αὐτοὺς νὰ γνωρίσωσιν ἀλλήλους. Δὲν εἶνε ποιήματα. Ἀναγινώσκων τις αὐτὰ νομίζει ὅτι εὐρίσκεται ἐνώπιον τῶν ἀνεωγμένων δέλτων τῆς Εἰμμαρμένης. Ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Σαίξπηρ εὐρίσκω ἐκφραζόμενα καὶ ἀναπτυσσόμενα ὅσα προαισθήματα ἠσθάνθη ποτὲ περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς νεότητός μου ἠσθάνομην, χωρὶς νὰ κατανοῶ αὐτὰ ἐναργῶς. Νομίζεις ὅτι σοὶ ἀποκαλύπτει πάντα τὰ μυστήρια, χωρὶς ὅμως νὰ δύνασαι νὰ εἴπῃς: «Ἴδου ἡ λύσις.» Τὰ μάλλον μυστηριώδη καὶ σύνθετα πλάσματα τῆς φύσεως δρῶσιν ἐνώπιον ἡμῶν ἐν τοῖς ἔργοις του ὡς ὠρολόγια, ὧν καὶ ἡ πλάξ καὶ τὸ κιβώτιόν εἰσιν ἐκ χρυστάλλου, δεικνύουσι μὲν τὴν πορείαν τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐνταῦθα δύναται τις νὰ ἴδῃ καὶ τοὺς κινούντας αὐτὰ τροχοὺς καὶ ἐλατήρια.»

Ὁ Σχίλλερ, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς παραστάσεως «Τίμωνος τοῦ Ἀθηναίου», ἔγραψε τάδε: «Ἔργον ὡς ὁ Τίμων ὁ Ἀθηναῖος τοῦ Σαίξπηρ, ἐπὶ οὐδεμιᾶς γερμανικῆς σκηνῆς ἐδιδάχθη, καθόσον ἐγὼ γινώσκω. Ἐν τοῖς δράμασι τοῦ Σαίξπηρ ἀνευρίσκω πρὸ παντὸς ἄλλου τὸν ἀνθρώπον. Εἰς οὐδὲν ἄλλο ἔργον παρίσταται μοι ἀληθέστερος, οὐδὲν ἄλλο ἢ λαλεῖ πρὸς τὴν καρδίαν μου τοσοῦτον εὐκρινῶς καὶ εὐγλῶττως, οὐδὲν ἄλλο μὲ διδάσκει τὴν φιλοσοφίαν τοῦ βίου τόσον, ὅσον ὁ «Τίμων ὁ Ἀθηναῖος.» Ἀμφότεροι δὲ οἱ περιφανεῖς ποιηταὶ τῆς Γερμανίας ἐβάδισαν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ μεγάλου Βρεττανοῦ, ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ὑπὸ πολικοῦ ἀστέρος ὁδηγούμενοι ἐν τῷ ἐνδόξῳ ποιητικῷ αὐτῶν σταδίῳ, καὶ πολλὰ αὐτῶν ἔργα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ κατὰ μίμησιν ἐκείνου γράψαντες.

Δὲν ἦτο λόγιος, ἐπιστήμων, οὐδὲ Πανεπιστημιακὰς σπουδὰς ἠκολούθησεν ὁ ποιητής, ἀλλ' οὔτε ἄμοιρος παιδείας, ὡς ὑπὸ τῶν κριτικῶν τῆς παρελθούσης ἐκानτοστατηρίδος ἐνομιζέτο. Τοῦναντίον, ἡ εὐρυμάθεια αὐτοῦ γίνεται κατάδηλος εἰς πάντα ἀναγινώσκοντα τὰ ποιήματά του.

Νομομαθεῖς, ἐκπλαγέντες ἐκ τῶν νομικῶν γνώσεων ἃς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀναπτύσσει, δὲν ἐδίστασαν ν' ἀποφανθῶσιν ὅτι ἐσπούδασε τὴν Νομικὴν. Τοῦτ' αὐτὸ ἐπανάλαβον καὶ οἱ ἰατροί, ἀπορῶντες περὶ τῶν ἰατρικῶν αὐτοῦ γνώσεων. Ναυτικός, ἀναγνούς τὴν «Τρικυμίαν», ἀπεφάνθη ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου ὑπῆρξε ναυτικός. Οὐδὲ θὰ διστάσωσι νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι ἐσπούδασεν εἰδικῶς τὸν ποιμενικὸν βίον, οἱ ἀναγινώσκοντες τὸν μεταξὺ Κορίνου καὶ γελωτοποιοῦ διάλογον ἐν τῇ κωμῳδίᾳ «Ὅπως Ἀγαπᾶς», ἐν ἣ λεπτομερῶς περιγράφεται ὁ ποιμενικὸς καὶ ἀγροτικὸς βίος. Ὁ βιογράφος τοῦ ποιητοῦ Σμιθ ἀναφέρει, ὅτι ἐγίνωσκε τὴν κηπουρικὴν καὶ ἐν μέρει τὴν βοτανικὴν, ὅτι ἦτο κάτοχος τῶν ἐθιμοτυπιῶν τῆς αὐλῆς, γινώσκων ἄριστα τὴν ἵππευτικὴν καὶ ἵπποδαμαστικὴν. Ἔτεροι ἀνευ-

¹ Cours de Litterature française par M. Villemain. Paris Didier C^e, σελ. 325.

ρίσκουσιν ἐν αὐτῷ στρατιώτην γινώσκοντα τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ εἰδικῶς σπουδάσαντα τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Οὕτε τὰς γνώσεις ταύτας, οὕτε τὸν Ὅμηρον καὶ Πλούταρχον, οὐς ἐμελέτησεν ἐν μεταφράσει, οὕτε τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν, οὕτε συγγραφεῖς Λατίνους, οὕτε τὴν σύγχρονον καὶ μεσαιωνικὴν ἱστορίαν ἐδιδάχθη βεβαίως ὁ ποιητὴς ἐν τῷ δημοσίῳ σχολείῳ τῆς Στρατηφόρου, οὐτινος τὰ μαθήματα ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ ἕνεκα χρηματικῶν δυσχερειῶν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ διατριβὴν αὐτοῦ, ἔνθα εἶχε πρόχειρα τῆς σπουδῆς τὰ μέσα. Ὁ Σαίξπηρ εἶνε μὲν γνήσιος ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀγγλικῷ ἔθνους, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ μᾶλλον παγκόσμιος τῶν ποιητῶν. Σκηνὴ τῶν δραμάτων του, γράφει ὁ Χάυνε, εἶνε ἡ γῆ ὀλόκληρος, καὶ ἡ αἰωνιότης τὸ χρονικὸν διάστημα, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ἀναστρέφονται οἱ ἥρωές του. Ἡ μᾶλλον χαρακτηριστικὴ ιδιότης τῆς μεγαλοφυΐας του εἶνε ἡ εὐρύτης τοῦ ὀρίζοντος τῶν ἔργων του. Ἄνευ ὑπερβολῆς δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐν τῷ γιγαντιαίῳ αὐτοῦ ἔργῳ περιέλαβεν ἅπαντα τὸν γνωστὸν ἡμῖν κόσμον. Βασιλεῖς, πρίγκιπες, αὐλικοὶ καὶ λαός, ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδιὰ, χωρικοὶ καὶ ἄστοι, ναῦται, στρατιῶται ὑπηρέται γελωτοποιοὶ καὶ βοσκοὶ, ἅπαντα ἡ κοινωνικὴ κλίμαξ ἀπὸ τῶν ὀμηρικῶν ἡρώων μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐλισάβετ, ἡ ἀρχαία, ἡ μεσαιωνικὴ καὶ ἡ νεωτέρα ἱστορία περιγράφονται ζωηρότατα ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, θαυμασίως δὲ ἐκτυλίσσονται καὶ ἀνατέμνονται, οὕτως εἰπεῖν, τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ συναισθήματα, ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἐρευνητοῦ τῆς Φύσεως καὶ ἀνατομείως τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. «Ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ, παρατηρεῖ ὁ Mezzières, περιλαμβάνει χῶρον εὐρύτερον παντὸς ἄλλου δραματικῷ ἀρχαίου ἢ νεωτέρου. Οὐδαμοῦ, προσθέτει, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων ἀναφέρεται οὕτω ποικίλῃ μεγαλοφυΐᾳ. Οἱ μὲν, ὡς ὁ Σοφοκλῆς, εἰσι »καθαρῶς τραγικοὶ, οἱ δέ, ὡς ὁ Πλάυτος, κωμικοί. Ὁ Σαίξπηρ ἀφίησιν »εὐχερῶς τὴν ποιητικὴν χώραν τῆς τραγωδίας, ἵνα κατέλθῃ εἰς τὸν πεζὸν »λόγον τῶν κωμικῶν, ἐκ δὲ τῶν κάτω στρωμάτων τοῦ Μίμου καὶ τῆς »Παρωδίας, ἀνέρχεται δι' ἑλαφρᾶς πτήσεως εἰς τὰς κορυφάς, ἔνθα κά- »θηνται τὰ τραγικὰ πρόσωπα. Εἶνε γόνιμος ὡς ἡ φύσις, παράγων ἐν »ταῦτῳ εὐγενεῖς καὶ ἀγενεῖς χαρακτῆρας, εὐφυεῖς καὶ ἀφυεῖς, ἥρωας καὶ »γελωτοποιούς, θλιβεράς ἄμα καὶ φαιδράς σκηνας. Δύναται νὰ διεγείρῃ »ἐνθουσιασμόν ἄμα καὶ γέλωτα, νὰ θαυμάζῃ καὶ νὰ σκόπητῃ, καὶ μετὰ »τῆς αὐτῆς εἰλικρινείας νὰ προκαλῆ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀναγνώστου καὶ τὰ »μᾶλλον ἀντίθετα αἰσθήματα, ἅτινα συνδυάζει ἡ ἰσχυρὰ αὐτοῦ διάνοια.»

Ὁ Σαίξπηρ εἶνε τραγικός, κωμικός, λυρικός καὶ ἱστορικός ποιητὴς.

Γράφει τὰ τραγικώτερα καὶ φρικωδέστερα τῶν δραμάτων, Ριχάρδον τὸν Γ', Μάκβεθ, Βασιλέα Ἀῆρ, Τίμωνα τὸν Ἀθηναῖον καὶ Κοριολανόν, ἐν οἷς διὰ τεραστίας δυνάμειος λόγου ἐκτραγωδεῖ τὴν ὀμότητα τῶν κακουρημάτων καὶ τὴν βιαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ γλυκύθυμα καὶ θελξικάρδια λυρικά ἄσματα, ὧν ἕνεκα καὶ «μελίρρυτος» ὠνομάσθη ποιητὴς, ἐν οἷς δι' ἁρμονικῆς καὶ μελωδικωτάτης γλώσσης ἐκφράζει τὰ τρυφερώτερα καὶ εὐγενέστερα τῆς ψυχῆς αἰσθήματα. Γράφει τὰ περιπαθῆ ποιήματα: τὸν Ἐμπαθῆ προσκυνητὴν, Λουκρητίαν καὶ Ἄδωνιν, καὶ τὸν Ῥωμαῖον καὶ τὴν Ἰουλιέτταν, τὸν ὕμνον τοῦτον τοῦ ἔρωτος, ὅστις κατὰ τὸν Σλέγελ, ἀποπνέει τὴν εὐωδίαν τοῦ ἔαρος, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὴν ἠδυπάθειαν τοῦ ἄσματος τῆς ἀηδόνος, καὶ εἶνε τρυφηλὸς ὡς ῥόδον νεωστὶ συλλεγόν. Εὐχερῶς δὲ μεταβαίνειν ἀπὸ τῆς δραματικῆς καὶ λυρικῆς ποιήσεως εἰς τὴν κωμωδίαν καὶ τὸ ἱστορικὸν καὶ φανταστικὸν δράμα, γράφει τὰς εὐφυστάτας κωμωδίας «τὰ εὐθυμα γυναικάρια τοῦ Οὐίντσορ», κωμωδίαν, ἣν μόνον ὁ ἀμιμήτως διαγραφόμενος χαρακτῆρ τοῦ εὐτραπέλου, τοῦ ψεύστου, τοῦ μεθύσου, τοῦ κυνικῆς ἀναιδείας ἀλλ' εὐφυστάτου Φαλστάφ, ἀρκεῖ ν' ἀπαθανάτισῃ, τὴν δωδεκάτην νύκτα, τὸ Πολὺν Θόρυβον διὰ τίποτε, τὴν κωμωδίαν τῶν Παρεξηγήσεων, τὸ Χειμερινὸν Διήγημα, τὸ ὠραιότατον φανταστικὸν δράμα Ὁνειρον θερινῆς νυκτός, ἔνθα ἡ ἀχαλίνωτος τοῦ ποιητοῦ φαντασία, ἐν τῷ ὑπερφυσικῷ κόσμῳ βυθιζομένη, διαπλάττει χαριέστατα ὑπερφυσικά ὄντα, ἐν γλώσσῃ μελωδικωτάτῃ περὶ ἐρώτων διαλεγόμενα, καὶ τὴν χαριεστάτην βουκολικὴν κωμωδίαν Ὁπὼς ἀγαπᾶς. Γράφει τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἱστορικὰς τραγωδίας, ἐν αἷς διὰ λαμπροτάτων χρωμάτων ἀπεικονίζονται τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῆς ἀγγλικῆς ἱστορίας, τὰ ρωμαϊκὰ δράματα Ἰούλιον Καίσαρα, Κοριολανόν καὶ Ἀντώνιον καὶ Κλεοπάτραν, ὧν τὴν ὑπόθεσιν ἠρύσθη ἐκ τοῦ Πλουτάρχου, πιστώτατα τὸν Χαιρωνέα φιλόσοφον ἀκολουθήσας, καὶ ἐξ ἀληθοῦς ἱστορίας ἐλευθερον κατορθώσας νὰ δημιουργήσῃ δράμα. Γράφει τὸν Ἄμλετ, τὴν ἀθάνατον τραγωδίαν τῆς διανοίας, κατὰ τὸν Σλέγελ, ἔργον, οὐτινος ἀνώτερον, λέγει ὁ Οὐγκά, δὲν παρήγαγεν ἡ ποίησις.

Ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ διέσχυσεν ὁ μέγας ποιητὴς ἀκένωτον θησαυρὸν φιλοσοφικῶν ἄμα καὶ πρακτικῶν σκέψεων, ἀναλύσας καὶ τὰ μυχιαίτατα τοῦ ἀνθρώπου αἰσθήματα, καθ' ἀπάσας τὰς βιωτικὰς αὐτοῦ φάσεις καὶ μεταβολάς, ἐξετάσας τὰ πάντα ἀπὸ περιωπῆς, ἄνευ προκαταλήψεως ἢ μεροληψίας, καὶ μετὰ μεγαλοπρεπειᾶς καὶ δυνάμειος λόγου, ἀναλόγου ἐκάστοτε πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ θέματος, ζωγραφίσας τὸν

χαρκτηῖρα τῶν πολυαριθμῶν ἠρώων, οὓς μετὰ σπανίας περιγραφικῆς δεινότητος καὶ τέχνης διέγραψε. Ὄταν δὲ ἄπτηται τῶν ψυχικῶν παθῶν, ὅταν τὸ πάθος προβῇ εἰς τὴν ἀκρότητα, τότε αἱ ἔννοιαι, γοργότατα πρὸ τῆς διανοίας τοῦ ποιητοῦ τρέχουσαι, συνελαύνονται, συνωθοῦνται, βέουσιν ἀλλεπαλλήλως, ὡς ἀφρίζοντα βεῦματα χειμάρρου ἀπὸ κρημνῶν καταρρέοντος, καὶ συμπυκνοῦσιν ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ προτάσει μεταφορᾶς, ἀλληγορίας, ὕβρεις καὶ φοβερὰς ἀποστροφᾶς. Εἶνε ἀλήθης ἠφαιστειον, πυρίνους λίθους καὶ φλόγας ἐξερευγόμενον. Τόσῳ συμπεπυκνωμένοι εἰσὶν ἐνιαχοῦ αἱ ἔννοιαι καὶ αἱ μεταφοραὶ τοῦ ποιητοῦ, ὥστε αἱ λέξεις δὲν εἶνε ἱκαναὶ νὰ παραστήσωσιν ἐναργῶς αὐτάς. Ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἠδυσπέστερος ἢ εἰδυλλιακώτερος ἐν τῇ ἀπεικονίσει τρυφερῶν γυναικειῶν χαρκτηῖρων, ἢ τῇ περιγραφῇ τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀγροτικού βίου. Τότε ἡ γλῶσσα μεταβάλλεται εἰς ἀληθῆ ὥδῆν, εἰς ἄσμα ἀηδόνης, ἢ ἀποπνέει τὴν εὐωδίαν τοῦ δάσους καὶ τῶν ἀγρῶν. Ἀείποτε δὲ καὶ πανταχοῦ, παρατηρεῖ ὁ Γερβῖνος, ὁ μέγας διδάσκαλος τοῦ Πάθους προσαρμόζει τὴν γλῶσσαν πρὸς τοὺς χαρκτηῖρας καὶ τὰ ἐκάστοτε μεταβαλλόμενα πάθη αὐτῶν καὶ αἰσθήματα.

Ὁ Σαίξπηρ, παρατηρεῖ ὁ Ταιν, ἐπινοεῖ μὲ δαψίλειαν καὶ ὑπερβολὴν, ἀφειδῶς διαχέων μεταφορὰς εἰς πᾶν ὅ,τι γράφει. «Αἱ ἀφηρημένα ἔννοιαι »μεταβάλλονται παρ' αὐτῷ εἰς εἰκόνας, σειρὰ δὲ παραστάσεων ἀναπτύσσεται, ἐν τῷ πνεύματι του. Δὲν ἐπιζητεῖ αὐτάς, ἔρχονται αὐτομάτως, »συνωθοῦνται ἐν αὐτῷ, καλύπτουσι τοὺς συλλογισμοὺς καὶ σκιαζοῦσι διὰ »τῆς λάμπσεως τῶν τὸ καθαρὸν φῶς τῆς λογικῆς. Δὲν ἐργάζεται διὰ »νὰ ἐξηγήσῃ ἢ ἀποδείξῃ τι. Παράστασιν ἐπὶ παραστάσεως, εἰκόνα ἐπὶ »εἰκόνας, ἀντιγράφει διαρκῶς τὰς παραδόξους καὶ θείας ὀπτασίας, αἵτινες »γεννῶνται ἀλλεπαλλήλως καὶ συσσωρευοῦνται ἐν αὐτῷ. «Συγκρίνατε, »λέγει πρὸς τοὺς ἡμετέρους σοβαροὺς συγγραφεῖς τὴν ἐπομένην περικοπὴν »ἠρέμου διαλόγου, ἣν κατὰ τύχην μεταφράζω ἐκ τοῦ Ἄμλετ. «Καὶ ὁ »ἀπλοῦς ἰδιώτης ὀφείλει νὰ φυλάττηται ἀπὸ τοῦ κακοῦ δι' ὅλης τῆς »δυνάμεως καὶ τῆς πανοπλίας τῆς διανοίας του, ἀλλὰ κατὰ μείζονα λό- »γον ἢ ψυχὴ ἐκείνη, ἀφ' ἧς ἐξαρτῶνται καὶ ἐφ' ἧς στηρίζονται τόσαι »ὑπάρξεις. Μεγαλειότης ἀποθνήσκουσα δὲν ἀποθνήσκει μόνη, ἀλλ' ὡς »βάραθρον παρασύρει πᾶν τὸ περὶ αὐτήν. Εἶνε τροχὸς πελώριος προσηρ- »τημένος ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑψηλοτάτου ὄρους, καὶ μυρία μικρότερα »πράγματα ἔχων προσκεκολλημένα ἐπὶ τῶν γιγαντιαίων αὐτοῦ ἀκτί- »νων. Ὄταν οὗτος πίπτῃ, ἅπαντα τὰ μικρότερα ἐξαρτήματα καὶ τε- »μάχια παρακολουθοῦσι τὴν θορυβώδη πτώσιν. Ὄταν στενάζῃ βασι- »λεύς, οἰμώζει ὁ κόσμος ὅλος». Τρεῖς ἀλλεπάλληλοι εἰκόνας, πρὸς ἔκφρα-

»σιν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας. Εἶνε ἀληθῶς εἰπεῖν βλάστησις. »Ἐκ τοῦ στελέχους ἀναφέεται κλάδος, καὶ ἐκ τούτου ἄλλος, πολλα- »πλασιαζόμενος διὰ νέων κλαδίσκων. Ἄντι ν' ἀκολουθήσης εὐθείαν »ὁδὸν κανονικῶς κεχαραγμένην καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ δένδρων συμ- »μέτρως πεφυτευμένων, εἰσέρχεται ἐντὸς πυκνοῦ δάσους ἐκ δένδρων »συμπλεκόμενων, καὶ ἐκ πλουσιῶν θάμνων, οἵτινες καλύπτουσι μὲν καὶ »κλείουσι τὴν ὁδόν, ἀλλὰ θέλγουσι καὶ θαμβοῦσι τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ »τῆς ζωηρᾶς αὐτῶν χλόης καὶ τῆς πολυτελείας τῶν ἀνθέων. Τὸ νεώτε- »ρον πνεῦμα, συνηθισμένον εἰς τὰς σαφεῖς διαλέξεις τῆς κλασικῆς »ἡμῶν ποιήσεως, ἐκπλήττεται ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ πτοεῖται, αἰ- »σθάνεται δυσθυμίαν, νομίζον ὅτι ὁ συγγραφεὺς παίξει, καὶ ὅτι ἐκ »φιλαυτίας καὶ ἀπειροκαλίας πλανᾶται καὶ σὲ πλανᾷ εἰς τὰς ἀτρα- »ποὺς τοῦ κήπου του. Οὐδόλως. Λαλῶν οὕτω, τὸ πράττει ἐξ ἀ- »νάγκης, οὐχὶ κατ' ἐκλογὴν. Δὲν εἶνε ἰδιοτροπία τῆς θελήσεώς του ἢ »μεταφορᾶς, εἶνε τὸ σχῆμα τῆς ἰδέας του. Καὶ κατὰ τὴν μεγαλειτέραν »ἐντασιν τοῦ πάθους ἐπινοεῖ ἀκόμη καὶ φαντάζεται. Ὅτε ὁ Ἄμλετ, »ἀπηλιπισμένος ὢν, ἀναμιμνήσκειται τῆς εὐγενοῦς μορφῆς τοῦ πατρός του, »παρατηρεῖ τὰς μυθολογικὰς εἰκόνας, δι' ὧν ἐπλήρου τὰς ὁδοὺς ἡ φι- »λοκαλία τῆς ἐποχῆς του. Συγκρίνει αὐτὸν πρὸς τὸν κήρυκα Ἐρμῆν, »νεωστὶ κατελθόντα ἐπὶ οὐρανομήκους λόφου. Ἡ ἐν τῷ μέσῳ τῶν λοι- »δοριῶν καὶ τῆς παραχῆς τοῦ Ἄμλετ χαρίεσσα αὐτῆ ὀπτασία, ἀποδει- »κνύει ὅτι τὸν ζωγράφον ὑποκαθίστησιν ὁ ποιητής. Ἀκουσίως καὶ ἀπο- »σκοποῦ ἀποβάλλει τὴν καλύπτουσαν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τραγικὴν »προσωπίδα, ὅπισθεν δὲ τῶν συσσωσμένων χαρκτηριστικῶν αὐτῆς »ἀνακαλύπτει ὁ ἀναγνώστης χάριεν καὶ ἐμπνευσμένον ἀπροσδόκητον μει- »διάμα. Φαντασία τοιαύτη δέον ἐξ ἀνάγκης νὰ εἶνε βιαία. Πᾶσα μετα- »φορὰ ἰσοδυναμεῖ πρὸς κλονισμόν. Ὅστις ἀκουσίως, καὶ φυσικώτατα, »μεταβάλλει εἰς εἰκόνα ξηρὰν ἰδέαν, ἔχει πῦρ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. Αἱ ἀλη- »θεῖς μεταφοραὶ εἰσὶν ὀπτασίαι φλογεραὶ, ὁμοιάζουσαι πρὸς εἰκόνα ὑπὸ »λάμπριν ἀστραπῆς. Οὐδέποτε νομίζω, προσθέτει ὁ Ταιν, ἐν οὐδενὶ εὐ- »ρωπαϊκῷ ἔθνει, καὶ εἰς οὐδένα τῆς ἱστορίας αἰῶνα ἀνεφάνη πάθος »τόσον ἰσχυρόν. Τὸ ὕφος τοῦ Σαίξπηρ εἶνε κράμα μανικῶν ἐκφράσεων. »Οὐδεὶς ποτε ὑπέβλεπε τὰς λέξεις εἰς τοιαύτην βάσανον. Ἀντιθέσεις »συγκρουόμεναι, ὑπερβολαὶ μανιώδεις, ἀποστροφαι, ἐπιφωνήματα, ὄλη »ἢ παραφορὰ τῆς ὥδῆς, ἀνατροπαὶ ἰδεῶν, συσσωρευσις εἰκόνων, τὸ φοι- »κτὸν καὶ τὸ θεῖον, συσσωρευμένα ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ στίχῳ¹.

»Ἄς πέσωσιν ἐπάνω σας ὄλαι αἱ ἐπιδημιαὶ τῆς μεσημβρίας, ὧ

¹ Tain, Hist. de la Litt. Anglaise. Paris. Hachette et Co 1877, σ. 185-188.

»αἴσχη τῆς Ρώμης, ἀναφωνεῖ ὁ Κοριολανός πρὸς τοὺς ὑποχωροῦντας »στρατιώτας! Ἔλκη καὶ πανώλης ἄς περιβάλη τὸ σῶμά σας ὄλον, »ἵνα σὰς βδελύσσωνται οἱ ἄνθρωποι πρὶν ἢ σὰς ἴδωσι, καὶ νὰ μετα- »δίδεται ἀλλήλοις τὸ νόσημα εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς μιλίου, καὶ μὲ ἐναν- »τιον ἄνεμον! Πῶς, ὦ ἀνθρωπόμορφοι χῆνες, ἐφύγετε ἐνώπιον ἀνδρα- »πόδων, τὰ ὅποια καὶ πίθηκοι ἤθελον καταβάλλει! Ἐτοιμασθήτε νὰ »προσβάλετε μὲ ὀρμήν, διότι, μὰ τοὺς κεραυνούς, θ' ἀφήσω τὸν ἐχ- »θρὸν καὶ θὰ ἐπιπέσω ἐναντίον σας».

Ζωηρότατα περιγράφει ὁ ποιητὴς τὸν χαρακτήρα τοῦ ὑπερηφάνου, ὑψηλόφρονος καὶ ἀκάμπτου πολεμιστοῦ Κοριολανοῦ. «Τὸ φρόνημά του λέγει ὁ Μενήσιος, εἶνε παραπολύ ὑψηλὸν διὰ τὸν κόσμον τοῦτον. Οὔτε τὸν Ποσειδῶνα ἤθελε κολακεύσει διὰ τὴν τρίαιναν αὐτοῦ, οὔτε τὸν Δία διὰ τοὺς κεραυνούς του. Ἐχει τὴν καρδίαν ἐπὶ τῶν χειλέων· ὅ,τι διανοεῖται, τὸ λέγει ἢ γλῶσσά του· ὅταν δὲ ὀργισθῆ, λησμονεῖ ὅτι ὑπάρχει καὶ θάνατος».

«Ἡ στρυφνότης τοῦ προσώπου του, λέγει ὁ Μενήσιος, δύναται καὶ ὀρίμους σταφυλὰς νὰ μεταβάλλῃ εἰς ὄμφακας. Ὅταν περιπατῆ, κινεῖται ὡς πολεμικὴ μηχανὴ καὶ τὸ ἔδαφος σειεται ὑπὸ τὰ βήματά του. Ἡ φωνὴ του ὁμοιάζει πρὸς θρηνώδη ἤχον κώδωνος, ὁ δὲ γογγυσμὸς του πρὸς κρότον τηλεβολοστοιχίας.

Ὅφείλεις, λέγουσι πρὸς τὸν Κοριολανὸν νὰ ὁμιλήσῃς πρὸς τὸν λαὸν καὶ ζητήσῃς τὰς ψήφους αὐτοῦ.

«Τὸ ἔθος, ἀποκρίνεται ὁ ὑπερήφανος Ρωμαῖος, μοὶ ἐπιβάλλει νὰ τὸ πράξω, ἀλλ' ἐὰν εἰς πᾶν πρᾶγμα συνεμορφούμεθα πρὸς τὴν συνήθειαν, ἢ κόνις τῶν ἀρχαίων χρόνων οὐδέποτε ἤθελεν ἀποσαρωθῆ, καὶ κολοσσιαία πλάνη θὰ ἐσωρευέτο τόσον ὑψηλά, ὥστε ἢ ἀλήθεια νὰ μὴ δύναται νὰ ὑπερπηδῆσῃ αὐτήν». Διὰ τῶν λόγων τούτων, ὅπως ἀντιθέτων πρὸς τὰς συντηρητικὰς ἀρχὰς τοῦ ἔθνους του, δὲν προλέγει ἄρα γε ὁ ποιητὴς, ὡς διὰ μαντικῆς δυνάμεως, τὴν ἐπερχομένην ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας;

Οὐδόλως ἐννοῶν ὁ Κοριολανός νὰ περιποιηθῆ τὸν λαὸν ἢ νὰ καταβιάσῃ τὸ φρόνημα του, λέγει:

«Ἄς μετέλθωσι κατ' ἐμοῦ πᾶσαν δυνατὴν βίαν, ἄς μὲ ἀπειλήσωσιν ὅτι θὰ μὲ φονεύσωσιν ἐπὶ τροχοῦ ἀμάξης ἢ ὅτι θὰ μὲ σύρωσι πόδες ἀγρίων ἵππων, ἄς ἐπισωρεύσωσι δέκα λόφους ἐπὶ τῆς Ταρπηίας Πέτρας, ἵνα τὸ ἀπ' αὐτῆς ὕψος τῆς ἀθύσου ἀποβῆ τοιοῦτον, ὥστε νὰ μὴ ἐξικνηται μέχρι τοῦ πυθμένου αὐτῆς ὁ ὀφθαλμός. Ἐν τούτοις, διὰ ἅπαντός θὰ εἶμαι πρὸς αὐτοὺς οἷος εἶμαι.»

Πεισθεὶς ὑπὸ τῶν παρακλήσεων τῶν φίλων καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, ἀποφασίζει νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τοὺς πολίτας «Ἐστῶ, λέγει, ὀφείλω νὰ »τὸ πράξω. Μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ ὁ χαρακτήρ μου, καὶ ἄς μὲ καταλάβῃ »ἐταίρας φρόνημα! Ἄς μεταβληθῆ εἰς ἀσθενῆ φωνὴν εὐνούχου ἢ εἰς »κροασιδὸς ἀποκοιμιζούσης νήπια, ἢ βροντώδης καὶ ὡς κρότος τυμπάνου »ἠχούσα πολεμικὴ φωνὴ μου! Πανούργου μειδίαμα ἄς ἐπικαθήσῃ »ἐπὶ τῶν χειλέων μου καὶ μεираκίων δάκρυα ἄς πλημμυρήσωσι τοὺς »ὀφθαλμούς μου. Ἄς κινήσῃ τὰ χεῖλη μου γλῶσσα ἐπαίτου καὶ καμ- »φθῶσιν ὡς τὰ τοῦ λαμβάνοντος ἐλεημοσύνην, τὰ ὀπλισμένα μου γό- »νατα, τὰ ὅποια μόνον ἐπὶ τοῦ ἀναβολέως ἐκυρτοῦντο! Δὲν θὰ τὸ πρά- »ξω ἐκ φόβου, μὴ παύσω τιμῶν τὴν εἰλικρινεῖάν μου, καὶ διὰ τῆς ὑπο- »κρίσεως ταύτης προσάψω εἰς τὴν ψυχὴν μου χαμέρπειαν ἀνεξίτηλον.

»Πρᾶξον κατὰ τὸ δοκοῦν, ἀποκρίνεται ἡ ἀνταξία τοῦ Κοριολανοῦ »μῆτηρ του. Εἶνε ἀτιμωτικώτερον δι' ἐμὲ νὰ ἐκλιπαρῶ σέ, ἢ σὺ ἐκείνους. »Γαῖα μιχθήτω πυρὶ! Προτιμότερον νὰ ὑποστῆ ἡ μῆτηρ σου τὰ ἐπακό- »λουθα τῆς ἀλαζονείας σου, παρά νὰ ζῆ φοβουμένη τὴν ἐπικίνδυνον »ἰσχυρογνωμοσύνην σου, διότι περιφρονῶ τὸν θάνατον μεθ' ὄσης καὶ σὺ »γενναιότητος. Πρᾶξον ὅπως θέλεις. Ἡ ἀνδρεία σου εἶνε ἰδική μου, »παρ' ἐμοῦ ἐθήλασας αὐτήν, ἢ ἀλαζονεῖα σου εἶνε ἰδική σου».

Ὁ δὲ Κοριολανός ἀποκρίνεται: «Ἡσύχασον, σὲ παρακαλῶ. Μετα- »βαίνω εἰς τὴν ἀγοράν μὴ μὲ ἐπιπλήττης. Θὰ ὑπεξαιρέσω ἀγρυπτικῶς »τὴν εὐνοίαν αὐτῶν, θὰ ὑποκλέψω τὴν ἀγάπην των, καὶ θὰ ἐπανέλθω »ἀγαπώμενος ὑπὸ τῶν βαναυσουργῶν τῆς Ρώμης».

«Ὅφείλεις, τῷ λέγει ὁ δήμαρχος, νὰ ἀπολογηθῆς πρὸς ἡμᾶς. Σὲ ἐγκαλοῦμεν ὡς ἐπιδιώξαντα τὴν κατάργησιν τῶν καθεστώτων ἐν Ρώμῃ, καὶ θελήσαντα δι' ἐπιτηδείων τρόπων νὰ περιβληθῆς τυρανικὴν ἐξουσίαν, δι' ὃ παρίστασαι ὡς προδότης τοῦ λαοῦ.» Ὅπως ὁ ταῦρος ἐξαγριούται ἐπὶ τῇ θέᾳ ἐρυθροῦ ὑφάσματος καὶ ὀρμᾶ κατ' αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἀτρόμητος Κοριολανός, ἐξαγριωθείς ἐκ τῆς ὑβριστικῆς πρὸς αὐτὸν γλώσσης τοῦ δημάρχου, καὶ περιφρονῶν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς πολίτας, τῷ ἐπιρρίπτει κατὰ πρόσωπον τὴν ἀκόλουθον ὕβριν:

«Ἄς περιβάλωσι τὸν λαὸν αἱ φλόγες τοῦ Ταρτάρου! Ἐμὲ νὰ ὀνο- »μάσωσι προδότην! Βλάσφημε δήμαρχε! Καὶ εἴκοσι χιλιάδες θάνατοι »ἂν ἦσαν ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν σου, καὶ ἄλλα τόσα ἑκατομμύρια ἐν »τῇ πυγμῇ σου, καὶ τὸ διπλάσιον τούτων ἐπὶ τῆς ψευδοῦς σου γλώσ- »σης, θὰ σοὶ ἔλεγον ὅτι ψεύδεις, μετὰ φωνῆς τόσον εἰλικρινοῦς, μεθ' ὄσης προσεύχομαι εἰς τοὺς θεούς».

Ὅτε δέ, τοῦ στρατοῦ τῶν Οὐολούσκων ἡγούμενος, ἵσταται πρὸ τῶν

πυλῶν τῆς Ρώμης καὶ βλέπει τὴν μητέρα, τὴν σύζυγον καὶ τὸ τέκνον αὐτοῦ, πορευομένης πρὸς αὐτὸν ἵνα τὸν ἰκετεύσῃ νὰ μὴ προσβάλλῃ τὴν Ρώμην, λέγει μονολογῶν: Ἡ σύζυγός μου προπορεύεται, καὶ μετ' αὐτὴν ἔρχεται ὁ σεβαστὸς ἐκεῖνος τύπος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔλαβε μορφήν τὸ σαρκίον τοῦτο, διὰ τῆς χειρὸς ἄγουσα τὸν ἐγγονὸν αὐτῆς. Ἄλλὰ, μακρὰν ἐπ' ἐμοῦ πᾶσα στοργή. Ἄς διασπασθῶσιν οἱ δεσμοὶ καὶ τὰ δικαιώματα τῆς φύσεως, καὶ μόνη ἀρετὴ μου ἔστω τὸ ἀκαμπτον! Ἐπρὸς τί οἱ ὑποκλινεῖς οὗτοι χαιρετισμοὶ καὶ τὰ περιστέρεια ἐκεῖνα βλέμματα τὰ ὁποῖα καὶ θεοὺς δύνανται νὰ κάμνουν ἐπιόρκους; Ἄλλ' ὁμῶς τήκομαι, δὲν ἐπλάσθην ἀπὸ γῆν σκληροτέραν ἐκείνης, ἐξ ἧς ἐπλάσθησαν οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ μήτηρ μου κύπτει, ὡς ἐὰν ὁ Ὀλυμπὸς ὤφειλε νὰ κλίνῃ ἰκευτικῶς ἐνώπιον λοφίσκου· εἶνε δὲ τὸσον ἰκετευτικὸν τὸ βλέμμα τοῦ μικροῦ μου τέκνου, ὥστε ἡ μεγάλη Φύσις ἀναφωνεῖ: «Μὴ ἀρνήθητι». Ἄς ἀνασκάψῃσι τὴν Ρώμην οἱ Οὐλοῦσκοι, καὶ ἄς ἀροτριώσῃσι τὴν Ἰταλίαν. Δὲν θὰ καταπτήσω ποτὲ εἰς τοιαύτην εὐήθειαν, ὥστε νὰ παραπλανηθῶ ὑπ' ἐμφύτου ὀρμῆς, ἀλλὰ θὰ μείνω ὡς ἀνθρώπος δημιουργήσας αὐτὸς ἑαυτὸν, καὶ μὴ γνωρίζων γεννήτορα». Οὐχ ἦττον ἐξοχος εἶνε καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς μητρὸς τοῦ Κοριολανοῦ Βολουμνίας: «Ὅτε ὁ υἱός μου, λέγει τῇ Βιργιλίᾳ, ἦτο τυρφερός παῖς καὶ τὸ μόνον τέκνον μου, ὅτε ἡ νεότης καὶ τὸ κάλλος τοῦ προσεῖλικου τὰ βλέμματα πάντων (εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἀκόμη ἐὰν ἡμέραν ὀλόκληρον παρεκάλει δὲν θὰ ἔστεργεν ἡ μήτηρ νὰ στερηθῇ τῆς ὄψεως τοῦ υἱοῦ τῆς οὐδ' ἐπὶ μίαν ὥραν), σκεπτομένη πόσον θὰ ἤρμοζεν ἡ τιμὴ εἰς τοιαύτην μορφήν, ἣτις θὰ ἦτο ὡς εἰκὼν ἀνηρητημένη ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἂν μὴ ἐγαργαλίζετο ὑπὸ τῆς δόξης, τὸν ἀπέστελλον εἰς τοὺς κινδύνους ἐξ ὧν ἤλπιζε νὰ δρέψῃ δόξαν. Ἀπέστειλα αὐτὸν εἰς πόλεμον αἰματηρόν, ὅθεν ἐπανῆλθεν ἐστεμμένος μὲ δρυῖνον στέφανον. Μάθε κόρη μου, ὅτι δὲν ἠυφράνθη πλειότερον ἡ καρδία μου ὅταν κατὰ πρῶτον ἤκουσα ὅτι ἐγέννησα ἄρρεν, ἢ τῶρα ὅτε πρῶτον εἶδον ὅτι ἀπέδειξεν ἑαυτὸν, ἀληθῶς ἄνδρα.

ΒΙΡΓΙΛΙΑ

Ἄλλ' ἐὰν ἀπέθνησκεν εἰς τὸν πόλεμον;

ΒΟΛΟΥΜΝΙΑ

Τὸ κλέος τοῦ θά ἦτο τότε τὸ τέκνον μου, αὐτὸ καὶ οἱ ἀπόγονοί μου. Σοὶ λέγω εἰλικρινῶς ὅτι, καὶ δώδεκα υἱοὺς ἂν εἶχον, πάντας ἐξίσου ἀγαπητοὺς ὡς τὸν φίλτατον ἡμῶν Μάρκιον, θὰ προετίμων νὰ ἴδω τοὺς ἑνδεκα ἀποθνήσκοντας γενναίως ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἢ τὸν ἕνα νὰ τυρφεῖ καὶ νὰ ἡδυπαθῇ ἐν ἀδρανείᾳ.

Ὁ Κοριολανὸς εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων δραμάτων τοῦ ποιητοῦ. Μετὰ σπανίας δυνάμεως λόγου καὶ βαθυτάτης γνώσεως τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν εἰκονογραφεῖ τὸν λαὸν καὶ τοὺς πατρικίους τῆς Ρώμης, σαφέστατα διαγράφων τοὺς ἐξέχοντας χαρακτήρας οἵτινές εἰσιν ἰσχυρότατοι. Δὲν ὑπάρχει μετριότης ἢ μέσος ὄρος παρὰ Σαίξπηρ. Οἱ ἥρωές του εἶνε ἀληθῶς γίγαντες. Τύποι ἀνδρείας, φιλοπατρίας, ἔρωτος, ἀφοσιώσεως, ἰδεώδους γλυκύτητος, ζηλοτυπίας, φιλοδοξίας, συνέσεως, ὑποκρισίας, ραδιουργίας, εὐτραπείας καὶ κυνικῆς ἀναιδείας, ἢ κτηνώδους ὀρμῆς καὶ ἀγριότητος. Τοιοῦτοι εἶνε ὁ Κοριολανός, ὁ Βρούτος, ἡ Ἰουλιέττα, ἡ Κορδηλία, ἡ Μιράνδα, ἡ Λαίδη Μάκβεθ, ὁ Ὁθέλλος, ὁ Πρόσπερος, Ριχάρδος ὁ Γ', ὁ Ἰάγος, ὁ Φαλστάφ καὶ ὁ Καλιβάν. Τούτου ἕνεκα ἐκλέγουσιν αὐτοὺς οἱ ἐξοχώτεροι τῶν ἡθοποιῶν, εὐρύτατον στάδιον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς δραματικῆς τέχνης εὐρίσκοντες ἐν αὐτοῖς.

Τοῦ φιλοπάτριδος Βρούτου τὸν χαρακτήρα ἀπεικονίζει πιστῶς ὁ ἀκόλουθος πρὸς τὸν Ρωμαϊκὸν λαὸν λόγος του. — «Ρωμαῖοι συμπολιταὶ καὶ φίλοι. Ἀκούσατέ με ὅπως ἐννοήσητε τὴν ἀπολογίαν μου καὶ σιωπήσατε ὅπως δυνηθῆτε νὰ μὲ ἀκούσητε. Πιστεύσατέ με διὰ τὴν ἀρετὴν μου, καὶ σεβάσθητε αὐτὴν διὰ νὰ δυνηθῆτε νὰ μὲ πιστεύσητε. Ἄν ἐν τῇ ὀμηγύρῃ ταύτῃ ὑπάρχῃ τις πιστὸς φίλος τοῦ Καίσαρος, λέγω πρὸς αὐτόν, ὅτι ἡ πρὸς τὸν Καίσαρα ἀγάπη τοῦ Βρούτου, δὲν εἶνε μικρότερα τῆς ἰδικῆς του. Ἄν δὲ ὁ φίλος οὗτος ἐρωτήσῃ διατὶ ὁ Βρούτος ἐξάνεστη κατὰ τοῦ Καίσαρος, θὰ τῷ ἀποκριθῶ ὡς ἐξῆς: Ὅχι, διότι ἠγάπων τὸν Καίσαρα ὀλιγώτερον, ἀλλὰ διότι ἠγάπων τὴν Ρώμην περισσότερον. Ἡθέλετε προτιμῆσαι ὁ μὲν Καῖσαρ νὰ ζῆ, πάντες δ' ἡμεῖς ν' ἀποθάνωμεν δούλοι, παρὰ νὰ ἴδῃτε τὸν Καίσαρα νεκρόν, ἑαυτοὺς δὲ ἐλευθέρους; Ὁ Καῖσαρ μὲ ἠγάπα, καὶ τὸν θρηνῶ, ἦτο εὐτυχής, καὶ χαίρω, ἦτο ἀνδρεῖος καὶ τὸν τιμῶ, ἀλλ' ἦτο τυραννικὸς καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Δάκρυα εἰς τὴν ἀγάπην του, χαρὰ εἰς τὴν εὐτυχίαν του, τιμὴ εἰς τὴν ἀνδρείαν του καὶ θάνατος εἰς τὴν τυραννίδα του. Τίς ἐνταῦθα εἶνε τὸσον χαμερπής, ὥστε νὰ θελήσῃ νὰ γείνη δούλος; Ἄν ὑπάρχῃ τις ἄς ὀμιλήσῃ, διότι αὐτὸν ἠδίκησα. Ὑπάρχει τις τὸσον φαῦλος ὥστε νὰ μὴ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του; Ἄν ὑπάρχῃ τις ἄς ὀμιλήσῃ, διότι αὐτὸν ἠδίκησα.» Καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Βρούτου Πορκία εἶνε τύπος ἀφωσιωμένης καὶ ἐναρέτου συζύγου. Βλέπουσα τὴν ἀνησυχίαν καὶ δυσθυμίαν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς λέγει: Εἰπέ μοι, ὦ Βρούτε, τὴν ἀφορμὴν τῆς λύπης σου.

Δὲν εἶμαι καλὰ, ἰδοὺ ἡ ἀφορμὴ, ἀποκρίνεται ὁ Βρούτος, μὴ θέλω νὰ φανερώσῃ τὸν λόγον τῆς ἀνησυχίας του.

Πῶς! ἐπαναλαμβάνει ἡ Πορκία. Πάσχει ὁ Βρούτος καὶ ἐκτίθεται

εις τὰ καταστρεπτικά μιάσματα τῆς νυκτός, καὶ προκαλεῖ τὸν ὑγρὸν καὶ μεμολυσμένον ἀέρα διὰ τὴν δεινώσῃ τὴν νόσον αὐτοῦ; Ὅχι, Βροῦτέ μου, ἡ ἀσθένειά σου, εἶνε ἀσθένεια ψυχικὴ, ἣν δικαιῶμαι νὰ μάθω, ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τῶν δικαιωμάτων μου. Γονυπετῆς σὲ ἱκετεύω, ἐν ὀνόματι τῆς πάλαι ποτὲ ὀνομαστῆς καλλονῆς μου, ἐν ὀνόματι τῶν ἔρωτικῶν σου ὄρκων καὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου, ὅστις συνέδεσε καὶ συνήνωσεν ἀμφοτέρους ἡμᾶς, σὲ καθικετεύω νὰ ἐξηγήσης εἰς ἐμὲ τὸ ἥμισυ σου, τὸν ἄλλον ἑαυτὸν σου, τὴν ἀφορμὴν τῆς λύπης σου.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Μὴ γονυπετῆς, γλυκεῖα Πορκία.

ΠΟΡΚΙΑ

Δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην τούτου, ἂν ἦσο ὁ καλὸς μου Βροῦτος. Εἰπέ μοι, Βροῦτε, ἐν τῷ συμβολαίῳ τοῦ γάμου ἡμῶν ὑπάρχει ὄρος ἀποκλείων με τοῦ νὰ μανθάνω τὰ μυστικά σου; Ὑπὸ ὄρους λοιπὸν καὶ περιορισμοὺς οὕτως εἰπεῖν σοὶ ἀνήκω, ὥστε νὰ συντρώγω μόνον, νὰ συγκοιμῶμαι καὶ νὰ συνδιαλέγωμαι μετὰ σοῦ; Τὰ προπύλαια τῆς καρδίας σου κατοικῶ λοιπὸν; Ἄν τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτω, τότε ἡ Πορκία εἶνε παλλακίς καὶ ὄχι σύζυγος τοῦ Βρούτου.

Θαυμασίως ζωγραφεῖ ὁ ποιητῆς τὸν χαρακτῆρα τῆς φιλοδόξου λαίδης Μάκβεθ.

Τὸ δεσπόζον αὐτῆς πάθος εἶνε ἡ φιλοδοξία, ἀλλὰ φιλοδοξεῖ μόνον ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός, οὐχὶ ὑπὲρ αὐτῆς. Ἐν τῷ περιφῆμῳ μονολόγῳ τῆς¹ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μάκβεθ, οὐδ' ἀπαξ ἀναφέρει τὸ ὄνομά τῆς. Σκέπτεται μόνον περὶ τοῦ συζύγου, ὃν διακαῶς ποθεῖ νὰ ἴδῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καθίσταται ὑποκρίτρια ὡμῆ, ἀγρία, ἄπιστος, ἀναπτύσσει ὑπερανθρώπους δυνάμεις, προσπαθεῖ παντὶ σθένει νὰ καταβάλῃ πᾶσαν τοῦ Μάκβεθ δειλίαν ἢ δισταγμὸν, καὶ τοὺς ἱεροὺς νόμους τῆς ξενίας παραβαίνουσα, παρορμαῖ αὐτὸν εἰς τὸν φόνον:

»Εἶσαι Γλάμης τοῦ Καουδώρ, λέγει τῷ Μάκβεθ, καὶ θὰ γίνῃς ὅ,τι σοὶ »προερρήθη, ἀλλὰ φοβοῦμαι τὸν χαρακτῆρά σου. Ἔχει τόσῃ φυσικὴν »ἀγαθότητα, ὥστε δὲν σὲ ἀφίνει νὰ βαδίσης διὰ τῆς συντομωτάτης »ὁδοῦ. Θέλεις νὰ γίνῃς μέγας· δὲν στερεῖσαι φιλοδοξίας, ἀλλὰ σοῦ »λείπει ἡ κακία, ἣτις πρέπει νὰ συνοδεύῃ αὐτήν. Ὅ,τι ἐπιθυμοῦμεν τὸ »θέλεις ἐναρέτως καὶ ὄχι σκολιοδρομῶν. Ἔχεις ἀνάγκην, ὦ κραταῖε »Γλάμη, φωνῆς, ἣτις νὰ σοὶ λέγῃ: «Οὕτω πρέπει νὰ πράξης, ἂν θέλῃς »τὴν ἀπόκτησιν τοῦ πράγματος ἐκείνου, οὐτινος φοβεῖσαι πλειότερον »τὴν ἐκτέλεσιν, παρ' ὅσον εὐχέσαι νὰ μείνῃ ἀνεκτέλεστον. Σπεῦσον ἐδῶ,

¹ Jameson's. Shakespeare's heroines. London. G. Bell and Sons 1883, σ. 372.

»ἵνα δυνηθῶ νὰ ἐγκύσω εἰς τὰ στήθη σου τὸ θάρρος μου, καὶ σκορπίσω διὰ τῆς γενναίας μου γλώσσης, πᾶν ὅ,τι σὲ χωρίζει ἀπὸ τοῦ χροῦ σου κύκλου, δι' οὗ ἡ τύχη καὶ αἱ ὑπερφυσικαὶ δυνάμεις φαίνονται »ἐπιθυμοῦσαι νὰ σὲ στέψωσι.

Μανθάνουσα δὲ τὴν ἀφιξίν τοῦ βασιλῆως, λέγει: «Καὶ αὐτοῦ τοῦ »κῶρακος ἢ φωνῆ τοῦ κρώζοντος τὴν ὀλεθρίαν εἴσοδον τοῦ Δούγκαν εἰς τὰς »ἐπάλλξεις τοῦ φρουρίου μου, εἶνε βραγχώδης. Ἔλθετε, ὦ δαίμονες, οἷτιννες παρακολουθεῖτε τοὺς ἀπαισίους στοχασμοὺς· μεταβάλετε τὴν γυναικειάν μου φύσιν, καὶ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν πληρώσατέ με »ὠμότητος ἀγρίας! Πήξατε τὸ αἷμα· φράξατε πᾶσαν διόδον πρὸς τὴν »συνειδήσιν μου, ἵνα μὴ μεταμελείας αἰσθημα κλονήσῃ τὴν ἀγρίαν μου »ἀπόφασιν, καὶ μὲ ἀποτρέψῃ ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεώς τῆς. Ὡ ὄργανα τοῦ »φόνου, ὅπουδ' ἦποτε πλανᾶσθε ἀόρατα, δεινὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους κατερραζόμενα, εἰσέλθετε εἰς τοὺς γυναικειοὺς μου μαστοὺς, καὶ τὸ γάλα »εἰς χολὴν μεταβάλετε. Ἐλθέ, βαθεῖα νύξ, καλύφθητι ἐντὸς τοῦ σκοτεινοτάτου καπνοῦ τοῦ Ἄδου, ἵνα μὴ τὸ μὲν ὄξυ ἐγχειριδίον μου ἴδῃ »τὸ τραῦμα, ὅπερ ἐπιφέρει, ὁ δὲ οὐρανός, προκύπτων διὰ τοῦ πυκνοῦ »πέπλου τῆς νυκτός, ἀναβοήσῃ «Στῆθι».

»Διὰ τὴν ἀπατήσῃ τὸν κόσμον, λέγει τῷ Μάκβεθ, ἀνάγκη νὰ φέρεσαι ὅπως αὐτός, ἦτοι καθόλα εὐπροσῆγορος. Δεικνύου ὡς τὸ ἀθῶον »ἄνθος, ἀλλ' ἔσο ὁ ὑπ' αὐτὸ κρυπτόμενος ὄφις. Πρέπει νὰ ὑποδεχθῶμεν »τὸν ἐρχόμενον ξένον. Ἀνάθες εἰς ἐμὲ τὰ τοῦ σπουδαίου τούτου ἔργου, οὐτινος ἡ ἐκτέλεσις ἐξασφαλίζει ἡμῖν διὰ βίου τὸ ἰσχυρὸν σκῆπτρον »καὶ τὴν παντοδυναμίαν».

Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Βρούτου ἀναφέρει τὰ ἐξῆς περὶ τῆς μεταξὺ Βρούτου καὶ Κασσίου ἐριδος:

«Οἷα δ' ἐν πράγμασι μεγάλοις καὶ φίλοις πολλοῖς καὶ ἡγεμόσιν αἰτιῶν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους ἐγγενομένων καὶ διαβολῶν, πρὶν ἕτερόν τι »ποιεῖν, εὐθὺς ἐκ πορείας καθ' ἑαυτοὺς ἐν οἰκῆματι γενόμενοι, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν καὶ μηδενὸς παρόντος, ἐχρῶντο μέμψεισι πρῶτον, »εἴτ' ἐλέγχους καὶ κατηγορίας.»

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐδημιούργησεν ὁ ποιητῆς τὸν ἀκόλουθον διάλογον.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Ἴδου ἡ ἀπόδειξις τῆς πρὸς ἐμὲ ἀτόπου διαγωγῆς σου. Κατεδικάσας καὶ ἐστιγματίσας τὸν Λούκιον Πέλλαν ὡς δωροδοκηθέντα ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν Σαρδιανῶν, περιεφρόνησας δὲ τὰς ἐπιστολάς μου, ἐν αἷς συνηγόρουν ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός, ὃν καλῶς γινώσκω.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Ἡδίκησας σεαυτὸν γράφας περὶ τούτου.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Εἰς καιροὺς ὅποιοι οἱ παρόντες, δὲν εἶνε πρέπον νὰ σχολιάζηται λεπτομερῶς καὶ τὸ ἐλάχιστον σφάλμα.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Ἐπίτρεψόν μοι νὰ σοὶ εἶπω, Κάσιε, ὅτι καὶ σὲ αὐτὸν καταφρονοῦσι, λέγοντες ὅτι δὲν ἔχεις καθαρὰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀντὶ χρυσοῦ ἐμπορεύεις καὶ πωλεῖς τὰς θέσεις εἰς ἀνθρώπους ἀναξίους.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Ἐγὼ δὲν ἔχω καθαρὰς τὰς χεῖρας! Λέγεις ταῦτα, διότι ἤξεύρεις ὅτι εἶσαι Βρούτος· ἄλλως, μὰ τοὺς Θεούς, οἱ λόγοι σου οὗτοι θὰ ἦσαν οἱ τελευταῖοι.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Τὸ ὄνομα τοῦ Κασσίου ἐξευγενίζει τὴν διαφθορὰν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο κρύπτει τὸ πρόσωπον ἢ Τιμωρία.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Ἡ Τιμωρία!

ΒΡΟΥΤΟΣ

Ἐνθυμοῦ τὸν Μάρτιον, ἐνθυμοῦ τὰς εἰδοὺς τοῦ Μαρτίου. Δὲν ἐχύθη ὑπὲρ τοῦ δικαίου τὸ αἷμα τοῦ μεγάλου Ἰουλίου; Τίς ὁ κακοῦργος ὅστις ἐπληξεν αὐτὸν δι' ἄλλον λόγον καὶ οὐχὶ χάριν τοῦ δικαίου; Πῶς, ἡμεῖς οἵτινες ἐφονεύσαμεν τὸν μέγιστον ἄνδρα τοῦ κόσμου ὡς χαριζόμενον εἰς ληστὰς, νὰ μολύνωμεν τῶρα τὰς χεῖράς μας δι' αἰσχρὰς δωροδοκίας καὶ νὰ πωλήσωμεν τὸν εὐρὺν ὀρίζοντα τοῦ λαμπροῦ ἡμῶν ἀξιώματος ἀντὶ εὐτελῶν κερματίων, ἅτινα δύνανται νὰ περιλάβῃ ἡ παλάμη ἡμῶν; Θὰ προετίμων νὰ ἤμην κύων ὑλακτῶν τὴν σελήνην, ἢ τοιοῦτος Ρωμαῖος.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Μὴ μ' ἐρεθίζης, Βρούτε· δὲν θὰ τὸ ὑπομείνω· λησμονεῖς τὴν θέσιν σου, περιορίζων με. Εἶμαι στρατιώτης ἐμπειρότερος, ἀρχαιότερος καὶ ἱκανώτερος νὰ ἐπιβάλλω ὄρους.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Σὺ! δὲν εἶσαι!

ΚΑΣΣΙΟΣ

Εἶμαι.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Σοὶ λέγω ὅτι δὲν εἶσαι.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Μὴ μ' ἐρεθίζης πλειότερον, θὰ παρεκτραπῶ· φύλαττε τὴν κεφαλὴν σου· μὴ μ' ἐρεθίζης περισσότερον.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Φύγε ἀπ' ἐδῶ, οὐτιδανέ!

ΚΑΣΣΙΟΣ

Εἶνε δυνατὸν;

ΒΡΟΥΤΟΣ

Ἄκουσον ὅ,τι θὰ σοὶ εἶπω. Μήπως νομίζεις ὅτι θὰ ὑποχωρήσω εἰς τὴν παράφορον ὀργὴν σου;

ΚΑΣΣΙΟΣ

Ὡ Θεοί! Πάντα ταῦτα πρέπει νὰ ὑπομείνω;

ΒΡΟΥΤΟΣ

Πάντα ταῦτα ναί, καὶ ἀκόμη πλειότερα. Λύσσα μέχρις ὅτου διαρραγῇ ἡ ὑπερῆφανος καρδιά σου. Ὑπάγε νὰ δείξης εἰς τοὺς δούλους σου τὴν χολερικὴν σου κρασιν, καὶ προξένει τρόμον εἰς τοὺς ὑποχειρίους σου. Μήπως νομίζεις ὅτι θὰ ὑποχωρήσω εὐλαβοῦμενος τὰς ιδιοτροπίας σου; Μήπως νομίζεις ὅτι θὰ ἔρπω ταπεινῶς ὅταν σὺ βαρυθυμῆς; Μὰ τοὺς Θεούς, θὰ χωνεύσης τὸ δηλητήριο τῆς χολῆς σου, καὶ ἂν ἔτι μέλλῃ νὰ σὲ θερίσῃ, διότι ἀπὸ σήμερον θὰ σὲ μεταχειρίζωμαι ὡς μέσον διασκευῆς καὶ γέλωτος, ὅταν παραφέρεσαι.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Ἔως ἐδῶ κατηντήσαμεν;

ΒΡΟΥΤΟΣ

Εἶπες ὅτι εἶσαι στρατιώτης καλλίτερός μου· ἀπόδειξον αὐτό· δικαιολόγησον τὸ καύχημά σου. Τὸ κατ' ἐμέ, εὐχαρίστως λαμβάνω μάθημα παρ' εὐγενοῦς ἀνδρός.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Μὲ ἀδικεῖς, Βρούτε, μὲ ἀδικεῖς ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν. Εἶπον ὅτι εἶμαι στρατιώτης ἀρχαιότερος, ὄχι καλλίτερος. Εἶπον καλλίτερος;

ΒΡΟΥΤΟΣ

Καὶ ἂν εἶπες μοῦ εἶνε ἀδιάφορον.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Ὅταν ἔξῃ ὁ Καῖσαρ δὲν ἐτόλμα νὰ μὲ ἐρεθίσῃ οὕτω πως.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Σιωπῆ, σιωπῆ, οὐδὲ σὺ ἐτόλμας νὰ ἐρεθίσῃς αὐτὸν οὕτω πως.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Δὲν ἐτόλμων!

ΒΡΟΥΤΟΣ

"Όχι.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Δέν ἐτόλμων νά τόν ἐρεθίσω !

ΒΡΟΥΤΟΣ

Οὐδέποτε ἤθελεις τολμήσει.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Κάμνεις κατάχρησιν τῆς πρὸς σέ ἀγάπης μου. Δύναμαι νά πράξω τι διὰ τὸ ὁποῖον θά μετανοήσω.

ΒΡΟΥΤΟΣ

"Ἐπραξες ἤδη τι, δι' ὃ ἔπρεπε νά μετανοήσης. Δέν με πτοοῦσιν αἱ ἀπειλαί σου Κάσσιε· διότι ἡ πανοπλία τῆς τιμιότητος δι' ἧς εἶμαι ὠπλισμένος εἶνε τόσον ἰσχυρά, ὥστε παρέρχονται παρ' ἐμέ ὡς ἀσθενῆς πνοὴ ἀνέμου, ἣν οὐδὲ κἄν αἰσθάνομαι. Μοὶ ἠρνήθης τὰ χρήματα ἅτινα ἤτησα παρὰ σοῦ, διότι δέν εἶνε ἴδιον τοῦ χαρακτῆρός μου τὸ ἀργυρολογεῖν δι' ἀθεμίτων μέσων. Μὰ τοὺς Θεούς, θά προετιμῶν νά μεταβάλλω εἰς νόμισμα τὴν καρδίαν μου, καὶ νά χύσω εἰς δραχμάς ἐκαστήν ἐκαστὴν σταγόνα τοῦ αἵματός μου, παρὰ νά ἀρπάσω ἐκ τῶν καταπεποιημένων χειρῶν τοῦ ἀγρότου τὸν εὐτελεῖ ὄβολόν του διὰ μέσων ἀτίμων. ἤτησα παρὰ σοῦ χρήματα διὰ νά πληρώσω τὰς λεγεῶνάς μου, καὶ σύ μοι τὰ ἠρνήθης. Ἦτο αὕτη συμπεριφορὰ ἀρμόζουσα εἰς τὸν Κάσσιον; Θὰ ἐφερόμην ἐγὼ οὕτω πρὸς τὸν Κάσσιον; "Ὅταν ὁ Μάρκος Βρούτος καταντήσῃ εἰς τοιαύτην γλισχρότητα, ὥστε νά ἀρνήται εἰς τοὺς φίλους του οὕτως εὐτελεῖ κερμάτια, ἐτοιμάσατε, ὦ Θεοί, τοὺς κεραυνούς σας διὰ νά κατακεραυνοβολήσητε αὐτόν.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Δέν σοι ἠρνήθην.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Ναί.

ΚΑΣΣΙΟΣ

"Όχι· ἦτο τρελλός ὁ κομιστῆς τῆς ἀπαντήσεώς μου. Ὁ Βρούτος συνέτριψε τὴν καρδίαν μου· ὁ φίλος πρέπει νά ὑπομένῃ τὰς ἀδυναμίας τοῦ φίλου, ὁ δὲ Βρούτος παριστᾷ τὰς ἰδικάς μου μεγαλειτέρας παρ' ὅσον εἶνε.

ΒΡΟΥΤΟΣ

"Όχι, τοῦτό πράττω, ὅταν δι' αὐτῶν βλάπτεις ἐμέ.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Δέν με ἀγαπᾷς.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Τὰ ἐλαττώματά σου δέν ἀγαπῶ.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Ὁφθαλμὸς φίλου δέν βλέπει ποτὲ τοιαῦτα ἐλαττώματα.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Τοῦ κόλακος ὁ ὀφθαλμὸς δέν τὰ βλέπει, καὶ ἂν ἔτι εἶνε πελώρια καὶ ὑπερμεγέθη ὡς ὁ Ὀλυμπος.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Ἐλθέ, Ἀντώνιε, καὶ σύ, νέε Ὀκτάβιε, καὶ λάβετε ἐκδίκησιν παρὰ μόνου τοῦ Κάσσιου, διότι ὁ Κάσσιος ἀπηύδησε ζῶν. Μισεῖται ὑπ' ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ· περιφρονεῖται ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του· ἐπιπλήττεται ὡς δούλος· τὰ σφάλματά του παρατηροῦνται, καταγράφονται, μανθάνονται, ἀποστηθίζονται, καὶ τῷ ἐπιρρίπτονται κατὰ πρόσωπον. Μοῦ ἔρχεται νά κλαύσω τόσον, ὥστε νά χυθῇ ἡ ψυχὴ μου ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ἴδου τὸ ἐγχειρίδιόν μου, ἴδου καὶ τὸ γυμνὸν στῆθός μου, ἐγκλεῖον καρδίαν πολυτιμότεραν τῶν μεταλλείων τοῦ πλούτου καὶ πλουσιωτέραν χρυσοῦ. Ἄν εἶσαι Ρωμαῖος, ἐκσπασον αὐτήν. Ἐγὼ, ὅστις σοὶ ἠρνήθην χρήματα, σοὶ δίδω τὴν καρδίαν μου. Πληξον, ὅπως ἐπληξας τὸν Καίσαρα, διότι ἤξεύρω ὅτι, καὶ τὴν στιγμὴν ἀκόμη ἐκείνην καθ' ἣν ἐμίσεις αὐτὸν σφοδρότατα, τὸν ἠγάπας πλείοτερον παρ' ὅσον ἠγάπησάς ποτε τὸν Κάσσιον.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Θές εἰς τὴν θήκην τὸ ξίφος σου· ὀργίζου ὅσον θέλεις· ἔχεις πλήρη ἐλευθερίαν. Κάμε ὅ,τι θέλεις, καὶ αὐτὸ τὸ ὄνειδος θά θεωρήσω ὡς ἐπακολούθημα τῆς παραφορᾶς σου. Ὁ ἐταῖρός σου, ὦ Κάσσιε, εἶνε ἀρνίον, ὅπερ ἐνέχει τόσην ὀργήν, ὅσον πῦρ ὁ χάλυψ ὅστις, προστριβόμενος, παρᾶγει μὲν στιγμαίους σπινθήρας, ἀλλὰ ψυχραίνεται ἀμέσως.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Εἰς οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν ἐχρησίμευσεν ὁ Κάσσιος ἢ εἰς τὸ νά γίνῃ ἀντικείμενον γέλωτος καὶ σκωμμάτων τοῦ Βρούτου, ὅταν κατατρύχηται ὑπὸ λύπης ἢ βαρυθυμίας;

ΒΡΟΥΤΟΣ

"Ὅτε εἶπον ταῦτα, ἤμην κ' ἐγὼ δύσθυμος.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Τὸ ὁμολογεῖς; Δός μοι τὴν χεῖρά σου.

ΒΡΟΥΤΟΣ

Καὶ τὴν καρδίαν μου ὡσαύτως.

ΚΑΣΣΙΟΣ

Ἦ Βρούτε !

ΒΡΟΥΤΟΣ

Τί συμβαίνει ;

ΚΑΣΣΙΟΣ

Δὲν μὲ ἀγαπᾶς ἀρκούντως, ὥστε νὰ μὲ ὑπομένης ὅταν ὁ ὀξύθυμος χαρακτήρ, ὃν παρὰ τῆς μητρός μου ἐκληρονόμησα, μὲ καθιστᾷ ἐπιλήσιμονα ἑμαυτοῦ ;

ΒΡΟΥΤΟΣ

Ναί, Κάσσιε· καὶ ἀπὸ τοῦδε, ὁσάκις παραφέρεσαι κατὰ τοῦ Βρούτου, θὰ φαντάζεται ὅτι ἐρίζει ἡ μήτηρ σου, καὶ θὰ συγχωρῇ».

Ἀναγινώσκων, λέγει ὁ Coleridge, τὴν μεταξὺ Βρούτου καὶ Κασσίου σκηνήν, κλίνω νὰ πιστεύσω ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Σαίξπηρ εἶχε τι τὸ ὑπεράνθρωπον. Ἐν τῇ τῶν γνωστικῶν αἰρέσει ἠδύνατό τις νὰ παραδεχθῆ τὴν ιδέαν, ιδέαν ἥσσαν παράλογον πλείστων ἄλλων δοξασιῶν ἐκείνων, ὅτι ὁ Σαίξπηρ ἦτο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπερτάτου Ὄντος ὡς δημιουργὸς ψυχῶν, πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὴν ἀπεικόνισιν χαρακτήρων.

Τοῦ αἰμοβόρου καὶ ὑποκριτοῦ ἡγεμόνος Ριχάρδου τοῦ Γ' τὸν χαρακτήρα εἰκονίζει πιστῶς ἡ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἐκφερομένη περὶ τοῦ χαρακτήρος του ἀκόλουθος ὁμολογία: «Μὲ τὸ μειδιάμα ἐπὶ τῶν χειρῶν δύναμαι νὰ σφάξω τὸ θυμὰ μου· ἤξεύρω νὰ προσποιῶμαι τὸν εὐθύμον, ὅταν ἡ ἀλγηδὼν σπαράσῃ τὴν καρδίαν μου, δύναμαι νὰ ἰχθύω ψευδῆ δάκρυα, καὶ ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, νὰ μεταβάλλω τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου μου. Καὶ τοῦ Νέστορος κάλλιον δύναμαι νὰ ὑποκριθῶ τὸ πρόσωπον τοῦ ρήτορος, ν' ἀπατήσω ἐπιτηδειότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὀδυσσεώς, καὶ ὡς ἄλλος Σίνων νὰ κυριεύσω νέαν Τροίαν. Ἐγὼ, εἰς ὃν ἡ ἀγρία φύσις ἠρνήθη τὰς ὥραιας συμμετρίας καὶ τὰ εὐγενῆ χαρακτηριστικά, ἐγὼ, ὁ πρὸ τοῦ ὠρισμένου χρόνου ἵσταμαι εἰς τὸν κόσμον, δύσμορφος, ἀτελής καὶ τὸσον παραμειωμένος καὶ ἄχαρις, ὥστε οἱ κύνες ὑλακτοῦσιν ὀπισθέν μου, ὅταν χωλαίνων βαδίζω πλησίον αὐτῶν. Ἐγὼ τέλος, ὅστις κατὰ τὰς θηλυπρεπεῖς ταύτας τέρψεις τῆς εἰρήνης, οὐδεμίαν ἄλλην ἡδονὴν ἔχω ἵνα διέρχωμαι τὸν χρόνον, εἰμὴ νὰ βλέπω τὴν σκιάν μου εἰς τὸν ἥλιον καὶ νὰ χλευάζω τὴν ἰδίαν μου δυσμορφίαν, τετέλεσται ! ἀφοῦ δὲν δύναμαι νὰ γίνω ἕραστής, καὶ νὰ συμμετάσχω τῆς χαρᾶς τῶν εὐτυχῶν τούτων ἡμερῶν, ἔχω ἀπόφασιν νὰ γίνω κακοῦργος καὶ νὰ μισήσω τὰς φρούδας ταύτας ἡδονάς. Ἐχάλκευσα συνωμοσίας, καὶ διὰ δολίων μέσων, ἦτοί μου-

¹ Coleridge. Lectures on Shakespeare Georg Bell and Sons. 1884.

»ρῶν προφητειῶν, λιβέλλων καὶ ὄνείρων, παρήγαγον μῖσος θανάσιμον »μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου».

Ὅταν ὁ ποιητὴς πραγματεύηται θέμα ὑψηλὸν ἢ μεγαλοπρεπές, τότε καὶ αἱ ιδέαι καὶ τὸ ὕφος ἀνάλογοι πάντοτε πρὸς τὸ ἀντικείμενον, εἶνε ἐκτάκτου ποιητικοῦ κάλλους καὶ μεγαλοπρεπειας.

«Εἶδον καθ' ὕπνον, λέγει ἡ Κλεοπάτρα, ὅτι ὑπῆρχεν αὐτοκράτωρ »ὀνομαζόμενος Ἀντώνιος ! Ἦ ! ἐὰν ἠδυνάμην νὰ παραδοθῶ καὶ πάλιν »εἰς τὰς ἀγκάλας τοιοῦτου ὕπνου, διὰ νὰ ἴδω παρόμοιον ἄνδρα ! Τὸ »πρόσωπόν του ἦτο ὡς ὁ οὐρανός, ἐπ' αὐτοῦ δὲ προσκεκολλημένοι ὁ »ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, οἵτινες περιστρεφόμενοι, ἐφώτιζον τὸ μικρὸν τοῦτο »Ο, τὴν γῆν. Αἱ κνῆμαί του διεσκέλιζον τὸν ὠκεανόν, ὁ δὲ βραχίων »αὐτοῦ ὑψούμενος ἐσκέπαζε τὸν κόσμον. Ὅτε ὠμίλει πρὸς φίλους, ἡ »φωνή του ἦτο μελωδική, ὡς ἡ σφαῖρα κινουμένη ἀρμονικῶς, ἀλλ' ὅταν »ἤθελε νὰ ἐκφοβίσῃ καὶ νὰ συνταράξῃ τὴν οἰκουμένην, ὠμοίαζε πρὸς »κρότον βροντῆς. Ἡ γενναιοδωρία του δὲν εἶχε χειμῶνα· ἦτο διαρκῆς »ὄρα συγκομιδῆς, ἧς ἡ εὐφορία ἠϋζάνετο διὰ τοῦ θερισμοῦ. Βασίλεια »καὶ νῆσοι ἦσαν ὡς νομίσματα ἐκβαλλόμενα ἐκ τοῦ θυλακίου του. Νο- »μίζεις ὅτι ὑπῆρξεν, ἢ ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἄνθρωπος τοιοῦτος »ὡς ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εἶδον κατ' ὄναρ ;

ΔΟΛΑΒΕΛΛΑΣ

Ἦχι, εὐγενῆς δέσποινα.

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ

«Ψεύδεται, καὶ σὲ ἀκούουν οἱ Θεοὶ ! Ἄλλ' ἂν ὑπάρχη, ἢ ὑπῆρξέ ποτε »τοιοῦτος, τοῦτο ὑπερβαίνει τὴν δύναμιν τοῦ ὀνείρου. Δὲν ἔχει ἀρκετὴν »ὑλὴν ἢ φύσιν ὅπως διαγωνισθῆ πρὸς τὴν φαντασίαν εἰς τὰ παράδοξα »ταῦτα ἰνδάγματα. Καὶ ὅμως, τὸ νὰ φαντασθῆ τις ἕνα Ἀντώνιον, θὰ »ἦτο τεχνούργημα τῆς φύσεως, κατὰ πολὺ ἀνώτερον τῶν φανταστικῶν »ἰνδαλμάτων.»

Τὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ Κνίδου μετάβασιν τῆς Κλεοπάτρας πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἀντωνίου, διὰ μεγαλοπρεποῦς καὶ μυθικῆς πολυτελείας πλοίου, περιγράφει ὡς ἐξῆς :

«Τὸ πλοιάριον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέβαιναν, ὅμοιον πρὸς ἀπαστράπτοντα »θρόνον, ἔλαμπεν ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Ἡ μὲν πρῶρα αὐτοῦ ἦτο ἐκ χρυ- »σοῦ σφρηγιάτου, τὰ δὲ ἰστία πορφυρᾶ καὶ τὸσον ἀρωματώδη, ὥστε »οἱ ἄνεμοι ἐθώπευον αὐτὰ ἐρωτύλως. Αἱ ἀργυραὶ κῶπαι, κινούμεναι ἐρ- »ρῦθμως πρὸς τὸν ἦχον τῶν αὐλῶν, παρῶτρνον τὸ ὑπ' αὐτῶν διωκόμε- »νον ὕδωρ νὰ ἐπανερχῆται ταχύτερον, ὡσεὶ ἠσθάνετο ἔρωτα πρὸς τὰ »κτυπήματά των. Ἡ δὲ Κλεοπάτρα ἦτο ὑπερτέρα πάσης περιγραφῆς.

»Κατακειμένη ὑπὸ χρυσοκέντητον σκιάδα, ὑπερέβαινε κατὰ τὴν καλ-
»λονὴν καὶ αὐτὴν τὴν Ἄφροδίτην, εἰς ἣν ἡ φαντασία ἐνεφύσησε κάλλος
»καὶ τοῦ φυσικοῦ ἀνώτερον. Παῖδες εὐειδείς, ὅμοιοι πρὸς μειδιῶντας
»ἔρωτας, ἴσταντο ἐκατέρωθεν αὐτῆς μετὰ ποικιλοχρόων ἀνὰ χεῖρας δι-
»πιδίων, ἡ δὲ ἐκ τούτων παραγομένη λεπτὴ αὔρα, ἐφαίνετο αὐξάνουσα
»μᾶλλον ἢ ἐλαττοῦσα τὴν θερμότητα τῶν λεπτοφυῶν παρεῶν, ἅς προσ-
»επάθουν νὰ δροσίωσι.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ

Θαυμάσιον ὄντως θέαμα διὰ τὸν Ἀντώνιον.

ΑΙΝΟΒΑΡΒΟΣ

Αἱ θεραπαινίδες τῆς, ὅμοιοι μὲ Νηρηίδας καὶ Σειρήνας, ὑπήκουον εἰς
τὸ ἐλάχιστον αὐτῆς νεῦμα, αἱ δὲ ὑποκλίσεις τῶν ἐπηύξανον τὰς χάριτας
αὐτῶν. Μία τούτων, ἐνδεδυμένη ὡς Σειρήν, ἐπηδαλιούχει, τὰ δὲ μετά-
ξίνα σχοινία ἐκυρτοῦντο ὑπὸ τὴν ἀφὴν τῶν ἀβρῶν ἐκείνων καὶ εὐκινή-
των χειρῶν. Ὅσμη δὲ ἡδυτάτη διεχέετο ἀπὸ τοῦ πλοιαρίου ἐπὶ τὰς
γειννιαζούσας ὄχθας. Ἡ πόλις ἅπασα ἔσπευσε νὰ τὴν ἴδῃ· ὁ δὲ Ἀντώ-
νιος, καθήμενος ἐπὶ θρόνου εἰς τὴν ἀγοράν, ἔμεινε μόνος συρίζων εἰς
τὸν ἀέρα· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀήρ, ἂν δὲν ἀντέβαινε εἰς τοὺς φυσικούς
νόμους, ἤθελε μεταβῆ πρὸς θεᾶν τῆς Κλεοπάτρας, ἀφίνων οὕτω χάσμα
ἐν τῇ φύσει.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ

Θαυμασία ἀληθῶς ἡ Αἴγυπτία.

ΑΙΝΟΒΑΡΒΟΣ

Ἄμα ἀποβίβασθεῖσαν, προσεκάλεσεν αὐτὴν εἰς δεῖπνον ὁ Ἀντώνιος,
ἀλλ' αὐτὴ ἀπεκρίθη ὅτι θὰ ἤρμοζε κάλλιον νὰ φιλοξενηθῇ οὗτος παρ'
αὐτῆς. Τότε δὲ ὁ φιλόφρων ἡμῶν Ἀντώνιος, ὃν οὐδέποτε γυνὴ ἤκουσε
προφέροντα τὴν λέξιν «ὄχι», ξυρισθεὶς δεκάκις, μεταβαίνει εἰς τὸ συμ-
πόσιον, καὶ ὡς συμβολὴν προσφέρει τὴν καρδίαν του, δι' ὅσα μόνον οἱ
ὀφθαλμοὶ του ἐγεύθησαν».

Τὴν χάριν δὲ καὶ τὰ θέλητρα τῆς Αἴγυπτίας γοήσεως, περιγράφει
ὡς ἐξῆς:

«Ὅτε ἡ ἡλικία δύναται νὰ τὴν μαράνη, οὔτε ἡ συνήθεια νὰ ἐλατ-
τώσῃ τὴν ἐν αὐτῇ ποικιλίαν τῶν θελγήτρων, διότι, καὶ τὰ χαμερπέ-
στατα πράγματα, ἔχουσι τόσην χάριν ἐν αὐτῇ, ὥστε οἱ ἅγιοι πατέρες
εὐλογοῦσιν αὐτὴν καὶ ἀκολασταίνουσιν».

Τοῦ εὐτραπέλου, ἀναιδεστάτου, ψεύστου, λωποδύτου, καυχημα-
τίου, δειλοῦ ἀλλ' εὐφυοῦς καὶ ἐτοιμολόγου Φαλστάφ τὸν χαρακτῆρα
ἀπεικονίζει ἡ ἀκόλουθος σκηνή! Ὁ πρίγκιψ Ἑρρίκος, γινώσκων τὴν

δειλίαν τοῦ Φαλστάφ, λωποδυτοῦντος τοὺς διαβάτας μετὰ τινων συν-
τρόφων αὐτοῦ, συνεννοεῖται μετὰ τινος φίλου, καὶ μετμηφισμένοι, ἐπι-
τίθενται κατὰ τῆς λωποδυτικῆς σπείρας τοῦ Φαλστάφ, ἣν τρέπουσιν εἰς
φυγὴν, ἀφαιρέσαντες καὶ τὰ λάφυρα αὐτῆς. Βραδύτερον συναντηθεὶς ὁ
Φαλστάφ, μετὰ τοῦ πρίγκιπος καὶ τοῦ συνοδοῦ αὐτοῦ, διηγεῖται κομ-
παστικῶς εἰς τοὺς ξυλοκοπήσαντας αὐτὸν τὰ ἀνδραγαθήματά του καὶ
τοὺς κινδύνους οὓς διέτρεξε προσβληθεὶς ὑπὸ πολυαριθμῶν ἐχθρῶν.

«Ἄκουσε τὴν ἱστορίαν, λέγει πρὸς τὸν πρίγκιπα :

Χθὲς τὸ βράδυ ἐξυλοκόπησα ἀνηλεῶς δύο ἀχρείους. Εἶμαι βέβαιος
ὅτι ἦσαν δύο, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσα νὰ καταλάβουν τί ἐστὶ Φαλστάφ.
Δύο φαυλόβιοι, ἐνδεδυμένοι μὲ καναβόπανα. Νὰ μὲ πτύσης κατὰ πρό-
σωπον, Ἑρρίκε, καὶ νὰ μὲ ὀνομάσῃς κτῆνος, ἂν δὲν σοῦ πῶ τὴν ἀλή-
θεια. Ἐεῦρες τί σπαθὶ παίζω. Εἶχα λάβει θέσιν ἀμυντικὴν, κρατῶν
τὸ ξίφος κατ'αὐτὸν τὸν τρόπον. Τέσσαρες φαυλόβιοι, καναβοφορεμένοι,
ἐπιτίθενται ἐναντίον μου.

ΕΡΡΙΚΟΣ

Πῶς τέσσαρες! Πρὸ ὀλίγου μᾶς εἶπες δύο.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τέσσαρες, Ἑρρίκε, τέσσαρες εἶπα.

ΠΟΪΝΣ

Μάλιστα, μάλιστα, τέσσαρες εἶπε.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Οἱ τέσσαρες οὗτοι μοῦ ἐπιτίθενται κατὰ μέτωπον καὶ μὲ προσβάλ-
λουν ὅλοι μαζί. Τί νὰ σοῦ πῶ, εὐρέθηκα πολὺ στενοχωρημένος. Ἑπτὰ
ξίφη πίπτουν ταυτοχρόνως ἐπὶ τοῦ θώρακός μου.

ΕΡΡΙΚΟΣ

Ἑπτὰ! Ἄλλὰ πρὸ μικροῦ ἦσαν τέσσαρες.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Καναβοφορεμένοι!

ΠΟΪΝΣ

Ναὶ τέσσαρες ἐνδεδυμένοι μὲ καναβόπανα.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ἑπτὰ, κύριε, μὰ τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους μου! Τί; Για κανένα μα-
σκαρᾶ μὲ πέρνεις;

ΕΡΡΙΚΟΣ (ἰδίᾳ τῷ Ποΐνς)

Ἄφησέ τον, θ' αὐξήσῃ ἀκόμη τὸν ἀριθμὸν.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ἄκουεις λοιπόν, Ἑρρίκε;

ΕΡΡΙΚΟΣ

Ναί, καὶ μὲ πολλὴν προσοχὴν.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ἄκουσε, διότι ἀξίζει τὸν κόπον :

Οἱ ἐννέα λοιπὸν καναβοφορεμένοι περὶ τῶν ὁποίων σοῦ ἠμιλῶ...

ΕΡΡΙΚΟΣ

Ἄλλοι δύο παράπάνω !

ΦΑΛΣΤΑΦ

Θραυσθέντων τῶν ξιφῶν αὐτῶν...

ΠΟΙΝΣ

Τὰ τεμάχιά των ἔπεσαν κατὰ γῆς.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ἦρχισαν νὰ ὀπισθοχωροῦν. Ἄλλὰ τότε ὁρῶ ἐναντίον αὐτῶν, ἐπιτιθεμαι μὲ χέρια καὶ μὲ πόδια, καὶ μὲ ταχύτητα ἀστραπῆς, ξεμπερδεύω ἐννέα ἀπὸ τοὺς ἔνδεκα.

ΕΡΡΙΚΟΣ

Ἦ θαῦμα θαυμάτων· οἱ δύο ἔγιναν ἔνδεκα !»

Ὁ πρίγκιψ Ἐρρίκος διακόπτει τὴν φαντασιώδη διήγησιν τοῦ Φαλστάφ, ἥτις ἄλλως θὰ παρετεινέτο ἐπὶ πολὺ, λέγων αὐτῷ: « Ἡμεῖς, δειλέ, ἐγὼ καὶ ὁ Πόινς σὰς ἐπετέθημεν, καὶ σὰς ἐτρέψαμεν εἰς φυγὴν, σὺ δὲ ἔφυγες ὡς ὁ δειλότερος τῶν ἀνθρώπων. Τί ἔχεις τώρα νὰ εἴπῃς πρὸς δικαιολογίαν σου ; » Ἄλλ' ὁ Φαλστάφ δὲν χάνει εὐκόλως τὴν ἐτοιμότητα τοῦ πνεύματος : « Σὰς ἐγνώρισα, φίλοι μου, σὰς ἐγνώρισα πολὺ καλά, ἀλλὰ τί ἠθέλετε νὰ κάμω, παρακαλῶ ; Ἐγὼ νὰ φονεύσω τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου ; Ἐγὼ νὰ σύρω τὸ ξίφος ἐναντίον τοῦ πρίγκιπός μου ; Ἠξέυρεις ὅτι εἶμαι ἀνδρεῖος ὡς Ἡρακλῆς, ἀλλὰ, παρατήρησε τὸ ἔνστικτον. Ὁ λέων δὲν ἐγγίζει τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου. Τὸ ἔνστικτον μὲ ἔκαμε δειλόν, ἀλλὰ τοῦτο μὲ κάμνει νὰ ἐκτιμῶ περισσότερο καὶ σὲ καὶ ἐμέ. Σὲ μὲν ὡς πρίγκιπα φρόνιμον, ἐμὲ δὲ ὡς λέοντα ἀτρόμητον ».

Ὁ Φαλστάφ διαταχθεὶς νὰ στρατολογήσῃ νεοσυλλέκτους, ἐκλέγει πλουσίους καὶ μονογενεῖς, οὓς ἀπολύει κατόπιν δωροδοκούμενος, ἀντ' αὐτῶν δὲ κατατάσσει εἰς τὸν στρατὸν ἡμιγύμνους καὶ πειναλέους φαυλοβίους. Ὁλος μου ὁ λόγος, λέγει ὁ ἴδιος, ἔχει ἐνάμισυ ὑποκάμισο.

Ὅτε δὲ ὁ πρίγκιψ ἐπιθεωρῶν αὐτοὺς λέγει, ὅτι δὲν εἶδὲ ποτε τόσῳ ῥακενδύτας καὶ ἀθλίους νεοσυλλέκτους: « Κορμιὰ γιὰ σκότωμα, ὑψηλότατε, ἀποκρίνεται ὁ Φαλστάφ, καὶ αὐτοὶ καὶ καλλίτεροι 'ς τὸ ἴδιο χαντάκι θὰ πέσουν ! ».

¹ Μερὸς Α' Ἐρρίκου Δ', πράξ. 2, σκην. 4.

Οὐδὲ τοὺς λιμοκοντόρους καὶ πιθηκίζοντας παραλείπει ὁ Σαίξπηρ. Οὐδὲν διαφεύγει τὸ ἀέτειον βλέμμα του.

Ὁ Ἄμλετ, βλέπων τοὺς γελοίους καὶ προσπεποιημένους τρόπους τοῦ Ὄσρικ λέγει τῷ Ὁρατίῳ:

« Αὐτός, φίλε μου, ἐχαριεντίζετο καὶ μὲ τὸν μαστὸν τῆς μητρός του πρὶν ἢ θηλάσῃ αὐτόν. Οὗτος καὶ πολλοὶ ἄλλοι τοῦ ἰδίου φυράματος, οὓς θαυμάζει ὁ ἐπιπόλαιος κόσμος, τὸ ὕφος τοῦ συρμού καὶ τοὺς ἐξωτερικούς τρόπους τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς ἔχοντες, κατορθοῦσι, κενὰς καὶ ἐπιπολαίας ἐκφράσεις συλλέγοντες, νὰ ὑψοῦνται εἰς τὴν κρίσιν τῆς μάλλον ἐκλεκτῆς κοινωνίας, ἀλλ' ἐὰν φυσήσῃς αὐτούς, θὰ διαρραγῶσιν ὡς πομφόλυγες. »

Ὁ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Σαίξπηρ σταχυολογῶν, παρασύρεται ἐπὶ τοσοῦτον ἐκ τῶν ποιητικῶν καλλονῶν, τῶν μεγάλων καὶ τῶν πρωτοτύπων ἰδεῶν τοῦ γίγαντος ποιητοῦ, ὥστε, σφοδρὰν αἰσθάνεται ἐπιθυμίαν, ἐξ ὧν σχεδὸν τῶν ἔργων αὐτοῦ νὰ παραθέσῃ περικοπὰς ἢ σκηνάς ὀλοκλήρους. Τῶν ὀρίων τοῦ ἡμετέρου ἀναγνώσματος μὴ ἐπιτρεπόντων τοῦτο, περιοριζόμεθα εἰς τὰνωτέρω συντόμως ἐκτεθέντα. Ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα.

Ὁ Ὀμηρος ἐπαίδευσεν τὴν ἀρχαιότητα, μαθητὰς σχῶν τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλῆ, τὸν Εὐριπίδην, τὸν Βιργίλιον καὶ Ὁράτιον. Ὁ Δάντης ἀπεδείχθη πατὴρ τῆς Ἰταλικῆς φιλολογίας μέχρι τοῦ Τάσου καὶ Μόντη. Ὁ Ραβελαι ἐδημιούργησε τὴν Γαλλικὴν φιλολογίαν, ὀπαδοὺς σχῶν τὸν Μονταίν, Λαφονταίν καὶ Μολιέρον. Ἡ Ἀγγλία εἶνε ὅλη Σαίξπηρ. Οὗτος ἐδάνευσεν τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ εἰς τὸν Μίλτωνα καὶ Βύρωνα, καὶ τὸν διάλογόν του εἰς τὸν Βάλτερ Σκῶτ, παιδεύσας καὶ ποδηγετήσας τὸν Γκαίτε, τὸν Σχίλλερ, καὶ τὸν Οὐγκῶ.

Ὁ Σαίξπηρ κατέβαλε τὴν κρηπίδα τῆς Ἀγγλικῆς φιλολογίας. Εὐρῶν τὸ δρᾶμα ἐν ἀγενεῖ καὶ ταπεινῇ καταστάσει, ἐξήγαγεν αὐτὸ ἐκ τοῦ βορβόρου, ἐμφυσήσας σθένος καὶ γλυκύτητα, καθωραΐσας δὲ καὶ ἐξευγενίσας αὐτό ¹. Ὁ ἀρρενωπὸς καὶ πυκνὸς αὐτοῦ λόγος, ἐν ᾧ βριθοῦσι ποικίλαι τολμηραὶ καὶ λαμπραὶ εἰκόνες, ἀντιθέσεις καὶ μεταφοραὶ, εἶνε θησαυρὸς ἐξ οὗ ἤντησαν καὶ ἀντλοῦσιν ἀδιαλείπτως ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς τῆς Ἀγγλικῆς φιλολογίας. Εἶνε ὁ πολικὸς ἀστήρ, περὶ τὸν ὁποῖον στρέφονται πάντες οἱ ἐν τῷ ποιητικῷ ὀρίζοντι ἀναφαινόμενοι ποιητικοὶ ἀστέρες.

« Ἐν τῇ προσωπογραφίᾳ, τῇ ἀπεικονίσει ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων, παρατηρεῖ ὁ Καρλαίλ, εἶνε τῷ ὄντι μέγας ὁ Σαίξπηρ. Ἐν τούτῳ ἀποκαλύπτεται ἅπαν τοῦ ποιητοῦ τὸ μεγαλεῖον. Ἀπαραδειγματίστος εἶνε φρονῶ, ἡ γαληνιαία δημιουργικὴ αὐτοῦ ὄξυδέρκεια. Ἐν τῷ ὑπ'

¹ Hudson, Shak. Life, art, and characters. Boston G. Heath et Co 1882 σ.39.

αὐτοῦ παρατηρουμένῳ πράγματι, δὲν ἀνακαλύπτει μόνον ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ὄψιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ μυστήριον αὐτοῦ. Διαλύεται ἐνώπιόν του ὡς ἐν φωτί, καὶ διακρίνει τελείως τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ. Δημιουργικὴν ὀξυδέρκειαν εἶπον, ἀλλὰ τί ἄλλο εἶνε ἡ ποιητικὴ δημιουργία, εἰ μὴ ἡ ἀκριβὴς τοῦ πράγματος ἀντίληψις; Τὴν σαφῆ δὲ καὶ διαυγῆ ταύτην ἀντίληψιν ἀκολουθεῖ αὐτομάτως καὶ ἡ κατάλληλος πρὸς ἔκφρασιν τοῦ πράγματος λέξις. Ἡθικὴ τοῦ Σαίξπηρ εἶνε ἡ εἰλικρίνεια, ἡ τόλμη, ἡ ἀνοχὴ καὶ ἡ φιλαλήθεια αὐτοῦ. "Ἀπασα ἡ νικηφόρος αὐτοῦ δύναμις καὶ τὸ μεγαλεῖον δι' ὧν θριαμβεῖ, πᾶν κώλυμα ἐκποδῶν ποιούμενος, εἰσὶν ὁρατὰ ἐν αὐταῖς. Εἶνε μέγας ὡς ὁ κόσμος. Δὲν εἶνε κοῖλον οὐδὲ κυρτὸν κάτοπτρον κατοπτρίζον τάντικείμενα μὲ τὰς κοιλότητος αὐτοῦ καὶ κυρτότητας, ἀλλ' ἐντελῶς λείον, ἥτοι ἄνθρωπος εἰς τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τελείως προσαρμοζόμενος. Εἶνε τῶ ὄντι μεγαλοπρεπὲς θέαμα τὸ βλέπειν πῶς ἡ μεγάλη αὐτοῦ ψυχὴ περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ παντὸς εἶδους ἀνθρώπους καὶ ἀντικείμενα, τὸν Φαλστάφ, τὸν Ὁθέλλον, τὴν Ἰουλιέτταν, τὸν Καίσαρα καὶ Κοριολανόν, καὶ παρουσιάζει αὐτοὺς ἐνώπιον ἡμῶν, ἐν ὄλῃ αὐτῶν τῇ ἀκριβείᾳ. Ἡ περὶ Σαίξπηρ γνώμη, προσθέτει ὁ Καρλάιλ, ἦν εἰδωλολατρικῶς πως ἀκούομεν ἐνίοτε ἐκφερομένην, εἶνε ἴσως ἡ ὀρθοτάτη. Νομίζω δὲ ὅτι ἡ ἀρίστη κρίσις, ὅχι μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀλλ' ἐν ἀπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ, ἄγει βραδέως εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Σαίξπηρ εἶνε ὁ μέγιστος τῶν μέχρι τοῦδε ποιητῶν, ἡ μεγίστη διάνοια, ἥτις ἐν τῶ γνωστῶ ἡμῖν κόσμῳ κατέλιπε φαινότατα ἔχνη τῆς διαβάσεώς της ἐν τῶ φιλολογικῷ σταδίῳ. Ἐν συνόλῳ, οὐδένα γινώσκω ἔχοντα τοιαύτην φαντασίας καὶ σκέψεως δύναμιν, τόσον ἀτάραχον βάθος καὶ τόσον πραεῖαν ἄμα καὶ εὐθυμον ἰσχύν. Τὰ πάντα κατοπτρίζονται ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ψυχῇ τόσον ἀληθῆ καὶ διαυγῆ, ὡς ἐν γαλιηναίᾳ καὶ βαθυτάτῃ θαλάσῃ¹».

Σεβαστὴ βεβαίως ἡ κρίσις τοῦ ἐμβριθοῦς τῆς Ἀγγλίας κριτικοῦ, ἀλλὰ, εὐλόγως νομίζομεν δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ περὶ αὐτῆς ὅτι, ἐξ ἔθνικοῦ ἴσως ἐγωῖσμοῦ παρασυρθεὶς, παρέλειψε ν' ἀναφέρῃ τὸν Ὀμηρον ὃν οὐδέποτε λησμονοῦσιν, οὐδ' οἱ μᾶλλον ἐνθουσιώδεις τοῦ Σαίξπηρ θαυμασταί.

Τμήμα ἰδιαιτέρον τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου κατέχουσι τὰ εἰς τὴν φιλολογίαν τοῦ Σαίξπηρ ἀναγόμενα συγγράμματα, βιβλιοθήκην δ' ὀλόκληρον ἀποτελοῦσι μόνον τὰ περὶ τοῦ Ἀμλετ γραφέντα. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων τῶν ἔργων του, νέαι καθ' ἐκάστην πραγματεῖαι, βιογραφικαὶ καὶ ἱστορικαὶ ἔρευναι, φιλοσοφικαὶ

¹ Thomas Carlyle. On heros, Heroworship. and the Heroicin history. London Chapman and Hall. σελ. 95—96.

καὶ αἰσθητικαὶ μελέται καὶ ἀναλύσεις τῶν χαρακτήρων του, δημοσιεύονται ὑπὸ πάντων μὲν τῶν Εὐρωπαϊῶν, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν, Γερμανῶν καὶ Ἀμερικανῶν. Πανταχοῦ δὲ ὅπου βιοῦσιν Ἀγγλοὶ καὶ Ἀμερικανοί, λαλοῦσι καὶ γράφουσι περὶ τοῦ προσφιλοῦς ποιητοῦ, οὐτινος οἱ στίχοι καὶ τὰ ῥητὰ κοσμοῦσι τὰς ἀγορεύσεις ἢ ποικίλλουσι τὴν ὁμιλίαν παντὸς λογίου Ἀγγλοῦ ἢ Ἀμερικανοῦ. Οὐδ' ὑπάρχει σήμερον γωνία τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἀγνοοῦσα τὸν Σαίξπηρ, καὶ μὴ χειροκροτοῦσα τὰ δράματα αὐτοῦ ἐν τῶ θεάτρῳ.

Τὸ δαιμόνιον δὲ τοῦτο ποιητικὸν πνεῦμα, ἦτο συγχρόνως καὶ ὁ πρακτικώτατος τῶν ἀνθρώπων. Γινώσκων κάλλιστα ὅτι τὸ *χρῆμα εἶνε ὁ ἀριστος στρατιώτης καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ αἴρεται πᾶσα δυσχέρεια*, ἤρξατο ἀποταμιεύων ἐνωρὶς τὰ διὰ τῆς ἐργασίας κερδαινόμενα χρήματα, ἀσφαλῶς τοποθετῶν αὐτὰ εἰς ἀγορὰν κτημάτων ἐν τῇ γενεθλίῳ αὐτοῦ πόλει. Εὐθύς δ' ὡς ἐξησφάλισεν εἰσόδημα ἐπαρκὲς πρὸς βίον ἄνετον, ἐγκαταλείψας καὶ βασιλικὰς καὶ πριγκιπικὰς εὐνοίας, καὶ τὴν λατρείαν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, ἀπεσύρθη ἐν τῇ ἀκμῇ ἐτι τῆς ἡλικίας (τεσσαράκοντα ἐπτὰ ἐτῶν,) ὁ ἐνδοξότερος τῶν ποιητῶν τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ μικρᾷ καὶ ρωμαντικῇ πόλει Στρατφόρδῃ, ἔνθα ἐν μέσῳ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν φίλων του διήνυσεν ἡσύχως τὸ βραχύτατον δυστυχῶς ὑπόλοιπον χροنيκὸν διάστημα τοῦ βίου αὐτοῦ.

Περὶ τῆς φιλολογικῆς αὐτοῦ δόξης οὐδόλως φαίνεται μεριμνήσας ὁ ποιητής, διότι οὐδὲ περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐφρόντισε ζῶν. Μετὰ τὸν θάνατόν του, οἱ ἠθοποιοὶ καὶ συνάδελφοι τοῦ ποιητοῦ John Heminge καὶ Henry Condell, συλλέξαντες, ἐξέδωκαν αὐτὰ τῷ 1623. «Λυπηρὸν, γράφουσιν οὗτοι, ὅτι δὲν ἔζησεν ἵνα ἀναθεωρήσῃ καὶ τυπώσῃ ὁ ἴδιος τὰ ἔργα του, ἀλλ' ἀφοῦ ἔδοξεν ἄλλως τῇ Εἰμαρμένῃ, ἀναλαμβάνομεν ἡμεῖς τὴν συλλογὴν καὶ ἐκδοσὴν αὐτῶν. Πολλὰ κλοπιμαῖαι καὶ παραπεποιημένα ἐκδόσεις αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τυποκλόπων. Τὰ παρ' ἡμῶν δημοσιευόμενα, διορθωθέντα καὶ ἀνακαθαρθέντα, εἰσὶν ὅπως συνέλαβεν αὐτὰ ἡ φαντασία Ἐκείνου, ὅστις τόσον πιστῶς ἐμιμῆτο τὴν Φύσιν, καὶ μετὰ τοσαύτης εὐχερείας ἐξέφραζε τὰ διανοήματά του, ὥστε οὐδέποτε παρετηρήσαμεν διαγραφὴν ἐν τοῖς χειρογράφοις του. Ἀνάγνωτε αὐτὸν ἐπανειλημμένως, καὶ ἂν δὲν τὸν ἀγάπησθε, τότε βεβαίως φόβος εἶνε ὅτι δὲν τὸν ἐνόησατε».

Τὰ ὑπὸ τοῦ ἀκαμάτου ἐρευνητοῦ καὶ σοφοῦ βιογράφου τοῦ ποιητοῦ Halliwell Philips ἀνακαλυφθέντα ἔγγραφα ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Στρατφόρδης, σαφηνίζουσι πολλὰς σκοτεινὰς σελίδας τοῦ βίου καὶ τοῦ σταδίου τοῦ ποιητοῦ, περὶ οὗ ἐλάχιστα μόνον καὶ συγκεχυμένα πρὸ ὀλί-

γων ἔτι δεκαετηρίδων ἐγινώσκωμεν. Τὴν ἄλλειψιν ταύτην τῶν εἰδήσεων, περὶ τῶν ἀρχῶν ἰδίως καὶ τοῦ τέλους τοῦ σταδίου τοῦ ποιητοῦ θρηνῶν ὁ Δουμάς, ἔγραφεν ἐν ταῖς *Δραματικαῖς αὐτοῦ Ἀναμνήσεσιν*: «Ὁμοιάζει πρὸς μεγαλοπρεπὲς οὐράνιον τόξον, ὅπερ, λάμπει μὲν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ τὰς δύο αὐτοῦ ἄκρας κρύπτει ἐντὸς τῶν νεφῶν.»

Τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ ὑπὸ ἐμβριθῶν σχολιαστῶν καὶ ἐρμηνευτῶν, σχολιασθέντα καὶ ἐρμηνευθέντα, ἀποτελοῦσι νῦν παγκόσμιον φιλολογικὸν κόσμημα, μεθ' ὅσου ἐνδιαφέροντος καὶ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἀναγινωσκόμενα, καὶ μεταξύ τῶν ἀρίστων προϊόντων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας κατατασσόμενα.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης διέλυσε τὰ ἐπιπροσθούντα νέφη, καὶ ὁ ἥλιος τῆς Στρατοφόρδης λάμπει νῦν μεγαλοπρεπῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στερεώματος. Αἱ εὐεργετικαὶ αὐτοῦ ἀκτῖνες, ἀνά τὴν ὑψηλίον σκορπιζόμεναι, φωτίζουσι καὶ ζωογονοῦσι τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὁ Ἀντώνιος, μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Βρούτου, εἶπε περὶ αὐτοῦ: «Πάντες οἱ συνωμόται ἔπραξαν ὅ,τι ἔπραξαν ἐκ μίσους πρὸς τὸν Καίσαρα, μόνος αὐτός, ὑπὸ εὐγενεῶς αἰσθήματος ἐμπνεόμενος καὶ πρὸς τὸ κοινὸν ἀποβλέπων συμφέρον, συνετάχθη μετὰ τῶν ἄλλων. Ὁ βίος του ἦτο γαλήνιος, τὰ δὲ στοιχεῖα ἦσαν τόσον ἀρμονικῶς συγκερασμένα ἢ ἐν αὐτῷ, ὥστε ἡ Φύσις ἠδύνατο νὰ ἀναστῇ καὶ νὰ κηρύξῃ πρὸς τὸν κόσμον ἅπαντα: *Ἴδου ἄνθρωπος*».

Λίαν προσφωῶς δύναται τις, νομίζομεν, νὰ εἴπῃ καὶ περὶ τοῦ Σαίξπηρ: Τόσον ἀρμονικῶς εἰσι συγκερασμένα ἐν αὐτῷ ἡ ὑψίστη ποιητικὴ ἔμπνευσις μετὰ βαθυτάτης πείρας τοῦ κόσμου καὶ γνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ὥστε ἡ Φύσις δύναται νὰ ἀναστῇ καὶ νὰ κηρύξῃ πρὸς τὸν κόσμον ἅπαντα: «*Ἴδου ποιητής*».

Μιχ. Ν. Δαμιράλης

ΣΤΕΚΚΕΤΗΣ-ΓΟΥΕΡΙΝΗΣ¹

ΔΙΑΛΕΞΙΣ Α'

Τὸ θέμα ὅπερ μέλλω ἀπόψε νὰ πραγματευθῶ μεθ' ὑμῶν, ἐλκύει τοσοῦτον ὑπερβολικὸν τὸ ἐνδιαφέρον μου, ὥστε ἀπαλλάσσω ὑμᾶς παντὸς προοιμίου ἐπιλαμβάνομαι αὐτοῦ ἀμέσως. Ὁ Στεκκέτης, ποιητὴς ἐκ τῶν προσφιλεστέρων μου, εἶνε ποιητὴς σύγχρονος, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ἄγνω-

¹ Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ Παρνασσῶ τῇ 4 Δεκεμβρίου 1892.

στος μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι. Ἐν τῷ ἐν Ζακύνθῳ ἐκδιδομένῳ πρὸ τετραετίας ἀξιολόγῳ περιοδικῷ «Κυψέλη» ἐγράφη ὑπὸ τοῦ κ. Μέμνονος Μαρτζώκη, ἐμβριθῆς περὶ αὐτοῦ μελέτη, μεταφράσεις δὲ τινες λίαν ἐπιτυχεῖς φιλοτεχνηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ ποιητοῦ κ. Διονυσίου Ἡλιακοπούλου ἐδημοσιεύθησαν ἐν τε τῷ αὐτῷ περιοδικῷ καὶ ἐν τῷ Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ κ. Ἀσωπίου, τοῦ ἔτους 1889. Τελευταῖον ἐπίσης ἐδημοσιεύθησαν μεταφράσεις τινὲς αὐτοῦ ἐν τῷ ἐνταῦθα περιοδικῷ «Ἑβδομάς», φιλοπονηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ κ. Μάργαρη. Ταῦτα, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον ἐγὼ γινώσκω, εἶνε τὰ περὶ τοῦ ποιητοῦ μας μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι γραφέντα. Ἐσκέφθην ὅτι ἀξίζει τὸν κόπον, ν' ἀσχοληθῶμεν ὦραν τινα περὶ αὐτοῦ—μὲ τὴν κρυφίαν ἐλπίδα ὅτι θὰ κάμω καὶ ὑμᾶς νὰ τὸν ἀγαπήσητε, ὅσον ἐγὼ τὸν ἠγάπησα.

Ἐἰς τὴν αὐτὴν χώραν ἐν ἣ ἀντήχησαν πρὸ πέντε περίπου αἰῶνων ἀπὸ μὲν τῆς κοιλάδος τῆς Βαλκιοῦζης ἡ περιπαθῆς λύρα τοῦ Πετράρχου, ἀπὸ δὲ τῶν Φλωρεντινῶν θόλων τὸ αἰώνιον ἔπος τοῦ Δάντου Ἀλιγιέρη, καὶ ἐνδεδυμένον τὸ αὐτὸ σχεδὸν ἐνδυμα τῆς ἀβραῆς καὶ κατ' ἐξοχὴν καλλιτεχνικῆς ἰταλικῆς γλώσσης, παρήχθη πρὸ δεκαπενταετίας περίπου τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ Στεκκέτη. Εἶνε τοῦτο μικρὸν τομιδιὸν ἐν ἐπιμελετημένῃ ἐλζεβιριανῇ ἐκδόσει καὶ φέρει τὴν ἀπλουστάτην ἐπιγραφὴν Postuma, τουτέστι «Τὰ μετὰ θάνατον, ἦτοι ἄσματα τοῦ Λορέντζου Στεκκέτη ἐκδιδόμενα τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν φίλων του». Ἐκ τῆς ἀπλῆς ἐπικεφαλίδος ταύτης ἐννοεῖ ἀμέσως ὁ ἀναγνώστης, ὅτι, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ βιβλίον ἐξεδόθη, ὁ ποιητὴς αὐτοῦ εἶχεν ἀποθάνει. Τὴν βιογραφίαν αὐτοῦ ἐν μικρῷ ὀλιγοσελίδῳ προοιμίῳ διηγεῖται διὰ γλώσσης ἀφελοῦς καὶ συγκινητικῆς ὁ ἐξάδελφος τοῦ ἀποθανόντος καὶ παιδικὸς αὐτοῦ φίλος Ὀλίνδος Γουερίνης.

Τὴν ἱστορίαν αὐτὴν τὴν τοσοῦτω θλιβεράν ἐν τῇ ἀπλότητί της θὰ ἀφηγηθῶ ἡμῖν, πρὶν ἢ ἀναλύσω μεθ' ὑμῶν τὸ ἔργον. Δὲν εἶνε μακρὰ. Δὲν παρέχει οὐδὲν τὸ ἐνδιαφέρον τοῖς ἀδιαφόροις. Συνοψίζεται ἅπας ὁ βίος του κατὰ τὴν ὠραίαν ἔκφρασιν τοῦ Γουερίνη εἰς πέντε μόνας λέξεις «ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα ἐτῶν».

Ἄς ἀκολουθήσωμεν ἐπ' ὀλίγον τὴν ἀπέριττον ἀφήγησιν τοῦ Γουερίνη: «Ὁ Λορέντζος Στεκκέτης, ἐξάδελφός μου, διότι αἱ μητέρες μας ἦσαν ἀδελφαί, ἐγεννήθη τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1845 ἐν τῇ μικρᾷ κώμῃ τῆς Φιουμάνας, ἥτις κεῖται ἐν τινι τῶν καταφύτων κοιλάδων παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Ἀπεννίνων, ἐξ οἰκογενείας οὐχὶ πλουσίας ἀλλ' εὐπόρου. Τὸ 1847 ἀπώλεσε τὸν πατέρα του, τὸ 1850 τὴν μητέρα του, ἐνηλικιώθη δὲ ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ πατρὸς μου. Ἐσοῦδασε κατὰ

πρώτον ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ τῆς Ῥαβένας, εἶτα ἀπὸ τοῦ 1859 ἐν τῇ Ἑθνικῇ Σχολῇ τοῦ Τουρίνου, ὅπου ἐξῆλθε τὸ 1863 καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του ἐν τῷ ἐκεῖ λυκείῳ Καβούρ.

Τέλος ἐνεγράφη φοιτητῆς τῆς Νομικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βονωνίας. Ἡ γνωριμία μας, περιοριζομένη μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὰς ὀλίγας καὶ σχεδὸν λησμονηθείσας παιδικὰς ἀναμνήσεις, ἀνεπτύχθη ἐν Βονωνίᾳ μεταβληθεῖσα εἰς ἀληθῆ καὶ στενὴν φιλίαν. Ἐνταῦθα ἐζήσαμεν ἀπὸ τοῦ 1865 μέχρι τοῦ 1869 τὸν εὐθυμον καὶ ἀμέριμνον βίον τοῦ σπουδαστοῦ, ἐκτὸς ὀλίγων μηνῶν τοῦ 1866, καθ' οὓς μᾶς ἀπησχόλησαν τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα. Καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῶν σπουδῶν του συχνότατα ἐλησμόνει τοὺς κώδικας χάριν τοῦ Βύρωνος, τοῦ Χάινε καὶ τοῦ Musset, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζεν Ἁγίαν Τριάδα του. Μετὰ τὸ δίπλωμα διέμενον ἐν Βονωνίᾳ. Χειμερινὴν τινα νύκτα τοῦ 1870, τὴν ὁποίαν δὲν δύναμαι νὰ ὀρίσω (ἦτον ἀπόκρεω), ἐν τῷ μικρῷ αὐτοῦ δωματίῳ, ἐν ὁδῷ Ζαμπόνη, μοὶ ἀνεγίνωσκε στίχους τινὰς ἐκ τῶν εὐρισκομένων ἤδη ἐν τῇ παρουσίᾳ συλλογῆ καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐνεθάρρυνα νὰ τοὺς δημοσιεύσῃ, ἀπήντησεν ἀστεϊζόμενος, ὅτι τὴν φροντίδα ταύτην θὰ μοὶ ἀναθέσῃ μετὰ τὸν θάνατόν του. Δυστυχῶς ἡ ἀστεϊότης ἐγένετο προφητεία. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐκείνον χειμῶνα προσεβλήθη ἐξ αἰμοπτυσίας. Ἐμάθομεν τὸ γεγονός τοῦτο πολὺ βραδέως, διότι κατ' ἀρχὰς ἀπέκρυπτε σχεδὸν μετ' αἰδοῦς τὴν νόσον του· ἐν τούτοις τὸ ἐμάθομεν καὶ πάντες ὅσοι τὸν ἠγαπῶμεν κατελήφθημεν ὑπὸ σφοδρᾶς λύπης. Ἐκεῖνος ὅμως ἔμενον ἀτάραχος. "Οτε τῷ ἀνέφερα περὶ τούτου, κατὰ πρῶτον ἐμειδίασε πικρῶς, εἶτα μοὶ εἶπεν: «Ἐπὶ τέλους εἰς τί ἤμην χρήσιμος; καλλίτερα ἔτσι». Ἀπεδέχετο ἤδη μετ' ἐγκαρτερήσεως τὸ πρᾶγμα.

Κατὰ περίεργον εἰς τοὺς φθισικούς ἐξαίρεσιν, οὐδέποτε ἐπλανήθη περὶ τῆς καταστάσεως τῆς υγείας του. Ἐξηκολούθησεν ἐν τούτοις τὴν αὐτὴν διαίταν τοῦ βίου καὶ εἰς τοὺς ξένους οὐδόπως ἐφάνη μεταβληθεὶς εἴτε σωματικῶς εἴτε ἠθικῶς. Ἐγένετο μόνον ὀλιγώτερον εὐθυμος. Διέκοπτεν ἐν τῷ μέσῳ ἐνίοτε τὸν ἀρξάμενον γέλωτα καὶ καθίστατο αἰφνιδίως σκυθρωπός. Πολλὰ πράγματα, ἅτινα πρότερον ἠγάπα μεθ' ὧν τῆς θέρης τῆς ὠραίας νεότητός του, τῷ ἐγένοντο ἀδιάφορα. Καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ του ἐνόσει.

Ἦρχισε νὰ ταξιδεύῃ. Οἱ ἰατροὶ τοῦ εἶχον συμβουλεύσει τὸ κλίμα τῆς Νεαπόλεως, τελευταῖον φάρμακον διοριζόμενον εἰς τοὺς ἀπληγισμένους, μόνον ὅπως παραταθῇ ἡ ἀγωνία των. Καὶ ἡ ἀγωνία ὑπῆρξε δι' αὐτὸν φρικώδης, καταπληκτικῆ. Εἶνε ἀδύνατον νὰ περιγραφῶσιν αἱ φρικώδεις

ἀπελπισίαι τῆς ψυχῆς, ἧτις αἰσθάνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐκλείπη τὸ πᾶν περὶ ἑαυτήν. Καὶ αὐτός, ὅστις δὲν ἠλπίζε πλέον, ἐζήτει τὴν φρεναπάτην καὶ ἤθελε νὰ πείσῃ ἑαυτόν, ὅτι ἐλπίζει ἀκόμη. Ἐγραφεν εἰς μίαν γυναῖκα:

Ζαλιζομαι. Βαρεὰ εἰμ' ἀρρωστημένος,
Στὸ αἷμα μέσα ὁ πυρετὸς μ' ἀνάθει.
Εἶμαι χλωμός, ἀδύνατος, σθυμένος,
Μὰ ὅταν σὲ συλλογιέμαι, ὁ πόνος παύει.

Μὰ ὅταν σὲ συλλογιέμαι, ὁ πόνος σβύνει
Κ' ἐλπίδα πάλιν στὴν καρδιά μου ἀφίνει.
Γιὰ νὰ μὴ πάσχω θέλω ν' ἀποθάνω,
Μὰ ὅταν σὲ θυμηθῶ, θέλω νὰ γιάνω.—

Ἄλλὰ δυστυχῶς καὶ ἡ ἐλπίς τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψῃ.

Ἡ σκληρὰ αὐτῆ ἀγωνία διήρκεσεν ἐπὶ μακρὸν μετ' ἀδιαλείπτων μεταπτώσεων βελτιώσεως καὶ χειροτερεύσεως. Ἐλεγέ τις, ὅτι ὁ θάνατος καταδικάζων αὐτὸν εἰς τὸ βραδὺ ἐκεῖνο μαρτύριον, τῷ ἀνεφώνει, ὡς ὁ Βιτέλλιος πρὸς τὰ θύματά του: «θέλω νὰ αἰσθανθῆς ὅτι ἀποθνήσκεις.»

Ἐκ τῆς ἀφελούς ταύτης σκιαγραφίας ἐγνωρίσατε ἤδη ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ βραχὺς βίος τοῦ Λορέντζου Στεκκέτη. Ἀπὸ τοῦ χειμῶνος τοῦ 1870, ὅτε ἐν ἡλικίᾳ 25 ἐτῶν περαιώσας τὰς σπουδὰς του εἶχε λάβει τὸ δίπλωμα τῆς Νομικῆς, μέχρι τοῦ χειμῶνος τοῦ 1876, ἦτοι ἐπὶ ἐξ ὀλόκληρα ἔτη, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Γουερίνη, διῆλθεν ὁ δυστυχῆς ποιητῆς ἐν τῷ τρομερῷ ἀγῶνι μεταξὺ τῆς ὀρμητικῆς νεανικῆς αὐτοῦ δράσεως ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς νοσηρᾶς ἀπελπισίας ἀφ' ἑτέρου, φθισικός γνωρίζων τὴν κατάστασιν του, ἀποδεχόμενος αὐτὴν μετ' ἐγκαρτερήσεως, ἀλλὰ καὶ μὴ θέλων εὐκόλως νὰ στερηθῇ τῆς γλυκείας ἀπολαύσεως τοῦ βίου. Ἀκολουθήσωμεν πάλιν ἐπὶ μικρὸν τὴν ἀφήγησιν τοῦ Γουερίνη. Ἡ τραγωδία βαίνει ταχέως πρὸς τὴν λύσιν

«Τὴν 2 Φεβρουαρίου 1876 ἔλαβον τηλεγράφημα, φέρον τὰς ἐξῆς λέξεις: «ἔλθε νὰ με ἴδῃς θνήσκοντα». Τὴν ἐπαύριον ἀνεχώρησα καὶ εὗρον αὐτὸν κλινήρῃ παλαιόντα πρὸς τὸν θάνατον. Τὸ ψῆχος ἦτο δομῶ καὶ ἡ μελαγχολικὴ ἐξοχὴ χιονοσκεπῆς καὶ πλήρης ὀμίχλης· ὅτε εἰσῆλθον, μοὶ εἶπε μόνον «εὐχαριστῶ». Μὲ ἀνέμενε καὶ μοὶ ἔτεινε τὴν χεῖρα ὑγρὰν καὶ κατεφυγμένην, ἐξ ἧς ἔμενον μόνον τὸ δέρμα καὶ τὰ ὅστα. Τὴν νύκτα ὀλόκληρον ἠγρύπνησα ἐγώ, καθήμενος πρὸ τοῦ γραφείου του καὶ ἐρευνῶν τὰ χειρόγραφα του, ἀτυχῆ φύλλα πεσόντα ἀπὸ ἐπιθανάτου δένδρου πρὶν ἢ καρποφορήσῃ. "Ω, τί ἠσθάνθη τότε ἡ καρ-

διά μου, δυστυχῆ μου φίλε, τὴν νύκτα ἐκείνην, καθ' ἣν ἀνεγίγνωσκα τὰ ἐρωτικά σου ἄσματα πλησίον τῆς κλίνης τοῦ θανάτου σου! Ἐπῆλθεν ἡ αὐγὴ καὶ ὁ θάνατος προσήρχετο μὲ μεγάλα βήματα. Κατὰ τὴν μεσημβρίαν ἡ ἐξησθενημένη φωνὴ του κατήντησεν ἀπλοῦς στεναγμός, ὥστε διὰ νὰ ἀκούσω τὰς ὀλίγας λέξεις ἠναγκαζόμην νὰ κλίνω ἐπ' αὐτοῦ μὲ τὸ οὖς σχεδὸν ἐπὶ τῶν χειλέων του. Ἐζήτησε ν' ἀνοιχθῆ τὸ παράθυρον διὰ νὰ ἴδῃ τὸν ἥλιον, τὸν τελευταῖον τοῦτον πόθον τῶν ψυχωραγούντων, ἀλλὰ ἥλιος δὲν ὑπῆρχε. Τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἐθλίψε τὴν χειρὰ μου. Κατὰ μικρὸν αἱ δυνάμεις τὸν ἐγκατέλιπον. Ἦκουσα μίαν λέξιν «ἐτελείωσε» καὶ κατόπιν τίποτε πλέον.

Ἐτάφη ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς πατρίδος του κάτωθεν τῆς πέμπτης κυπαρίσσου, ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ. Ὁ ἐπιτύμβιος λίθος φέρει μόνον τὸ ὄνομα καὶ τὰς χρονολογίας.

Τὴν περιουσίαν του πᾶσαν κατέλιπεν εἰς ἀγαθοεργὰ καταστήματα». Καὶ ἐνταῦθα τελευτᾷ ἡ ἀφήγησις τοῦ Γουερίνη. Συναίσθημα βαθύ καὶ μελαγχολικὸν πικρᾶς συμπαθείας πρὸς τὸν σβεσθέντα ποιητὴν καταλαμβάνει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν ἀναγνώστην.

Πόσον θὰ ὑπέφερον ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐν ὅλῃ τῇ θέρμῃ τῆς νεότητός του, αἰσθανόμενος τὴν ὑπαρξίν του φθίνουσαν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ τὰς σωματικὰς του δυνάμεις ὑστερούσας εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν του! Ἡ ποίησις του εἶνε ἡ ἀπεικόνισις τοῦ σκληροῦ αὐτοῦ ἀγῶνος. Πανταχοῦ ἡ ἰδέα τοῦ προσεχοῦς θανάτου καὶ ἡ πικρία τῆς στερήσεως τοῦ βίου. Ὁ ἀναγνώσας τὴν ἱστορίαν τοῦ ποιητοῦ καὶ παρακολουθῶν εἶτα τὰ μικρὰ αὐτοῦ ποιημάτια νομίζει ὅτι ἕκαστον αὐτῶν ἀντιπροσωπεύει τὴν βῆχλα, ἣτις θορυβῶδης ἐκρήγνυται, καὶ ἣτις ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὸν φέρει πλησιέστερον εἰς τὸ μνήμα. «Αἱ ποιήσεις του, ἔγραφε κατὰ τὸ 1877 ὁ Λέων Φόρτις, αἱ ποιήσεις του πᾶσαι ἔχουσι δύο χαρακτηριστικούς τόνους, τὴν σπουδὴν κυρίως—σπεύδει μετ' ἀνυπομονησίας νὰ αἰσθανθῆ, νὰ ζῆσῃ, νὰ ἀπολαύσῃ, νὰ σκεφθῆ, νὰ γράψῃ—καὶ εἶτα τὸ προαίσθημα ὅτε μὲν ἀγωνιῶδες, ὅτε δὲ μελαγχολικόν, ὅτε δὲ ἀπελπι, νῦν μὲν ἐκφράζον τὴν βλασφημίαν, νῦν δὲ τὴν ἐγκαρτέρησιν, τὸ προαίσθημα ὅμως πάντοτε τοῦ προσεχοῦς τέλους του. Αἱ ποιήσεις τοῦ εἰσι πᾶσαι μικραὶ καὶ ταχεῖαι—μία ἰδέα, ἐν συναίσθημα—σπανίως ὑπερβαίνουν τὰς δύο σελίδας, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι τοῦ ἔλειπεν ἡ δύναμις. Ἐννοεῖτε ὅτι ἀμέσως δὲν ἔγραψε διὰ νὰ ζῆσῃ, οὔτε διὰ νὰ ἐπιζῆσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του τὰς ξηρὰς προσβολὰς τῆς δολοφόνου βηχῶς».

Πόσον συγκινητικὴ ἀναπτύσσεται ἐν τῇ συνεχείᾳ τῶν μικρῶν τούτων

σελίδων ἢ θλιβερὰ τραγωδία! Ἐνιαχοῦ διαφαίνεται μεταξύ τῶν στίχων αὐτοῦ γλυκύθυμος γαλήνη, ἀλλὰ καὶ ἡ γαλήνη αὕτη εἶνε φθισικὴ, ὡς καὶ τὰ στήθη του, καὶ ὑπὸ τὴν ἐλπίδα ὑποκρύπτεται ἡ ἀπόγνωσις. Ἀνέγνωσα ἡμῖν ἐν μεταφράσει τὸ ποιημάτιον, ὅπερ ἔγραφε πρὸς τὴν ἐρωμένην του, καὶ ὅπερ ὁ Γουερίνης ἀναφέρει ἐν τῷ προλόγῳ του· ἰδοὺ καὶ ἕτερον τῆς αὐτῆς φύσεως, ἐκφραστικώτατον ἐν τῇ βραχύτητί του. Ἐὰν δὲν προξενήσῃ ὑμῖν τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν, ἣν παρέχει ἡ γλυκεῖα καὶ γεγλυμμένη, οὕτως εἰπεῖν, γλώσσα τοῦ πρωτοτύπου, ἀποδώσατε τὴν ἔλλειψιν ταύτην, διὰ τε τὸ παρὸν καὶ ὅσα κατόπιν θὰ σᾶς ἀναγνώσω, εἰς τὴν ἀτέλειαν τῆς ἐμῆς μεταφράσεως.

Μή, μὴν κυτᾶς τὰ νειάτα μου
Ἄπ' τὰ μεγάλα καὶ ξανθὰ μαλλιά μου,
Οὔτε ἀπ' τ' ἀφράτα χρώματα
Ποῦ τόσῳ φαίνονται ν' ἀνοῦν στὰ μάγουλά μου.

Φρούτο, ποῦ μέσα ἐσάπισε,
Κι' ἀπ' ἔξω μένει τ' ἀνθρώπου τοῦ χρώμα,
Γυναῖκα, νεὶς σοῦ φαίνομαι,
Καὶ εἴμ' ἕνας νεκρὸς ποῦ περπατεῖ ἀκόμα.

Ἐχω κλειστὰ τὰ στήθη μου
Σ' ἐλπίδες καὶ σὲ πόθους χρυσομένους,
Γυναῖκα, μὴ μοῦ μειδιᾷς,
Μὴ μὲ πειράζῃς. Σεβασμὸ στοὺς πεθαμένους!

Σεβασμὸ στοὺς πεθαμένους! Ἄλλὰ δὲν εἶνε νεκρὸς ἀκόμη ὁ ποιητής. Αἰσθάνεται τὸν θάνατον πλησιάζοντα καὶ ἐν τῷ θανάτῳ ἀκόμη ζητεῖ νὰ διατηρήσῃ τὰς γηίνους ἀπολαύσεις, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ ἀκόμη ὁ ἔρωσ τὸν ἐμπνέει. Ἄλλ' ἡ ἐμπνευσις του εἶνε ἀσθενής, εἶνε νοσηρὰ, εἶνε ἐμπνευσις ἀνθρώπου πυρέσσοντος.

Ἄχ! θὰ πεθάνω. Ἡ βραδεῖά μου ἡ σκοτεινὴ,
Πετᾶ καὶ φθάνει κι' ὁ καιρὸς δὲν περιμένει.
Καὶ ἀπὸ τώρα ἡ γῆ βαθεῖα εἶν' ἀνοιγμένη
Νὰ καταπιῇ τὰ κρέατά μου μελανή.

Ὅταν ἡ ἀνοιξὶς ξανάλθῃ ῥοδινὴ,
Δὲν θὰ ξανάλθω μόνο ἐγώ.—Στὴν κεφαλὴ μου
Ἄπὸ τὸ τόσο ὑπερήφανο κορμί μου
Ἡ μαντζουράνα θὰ φυτρώσῃ ταπεινὴ.

Ἐλα ἐκεῖ, κόρη, ὁ πιστός σου σὲ προσμένει,
Τ' ἀγαπητό σου χόρτο κόψε λυπημένῃ

Θρεμμένο έχει στον τάφο απ' την καρδιά μου.
Μην τ' αρνηθής ένα φιλή. Τὰ κόκκαλά μου
Με τὸ φιλή σου, ὅπως στὴν ζωὴ ἀκόμα,
Θ' ἀνατριχιάσουν απ' ἀγάπη μὲς στὸ χῶμα.

Τὸ φθινόπωρον τὸν τρομάζει. Ἐν ὅσῳ βλέπει καταπράσινα τῶν δένδρων τὰ φύλλα, ἀναμιμνήσκεται ὅτι μίαν ἡμέραν ὁ φθινοπωρινὸς ἀνεμὸς θὰ τὰ παρασύρῃ καὶ μετ' αὐτῶν θὰ παρασύρῃ τὴν ζωὴν του, τὴν ὁποῖαν εὐρίσκει τόσον γλυκεῖαν καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν τόσον προσκολλᾶται. Καὶ ἡ σκέψις αὕτη τῆς προσεχοῦς πτώσεως τῶν φύλλων τοῦ ἐνέπνευσεν ἓν ἐκ τῶν ὠραιότερων ἄσμάτων τῆς συλλογῆς του, μικρὸν ἀριστοτέχνημα, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει μὲν τὴν μελανὴν ἀπογοήτευσιν τοῦ Μιλθουᾶ, ἔχει ὅμως τὴν εὐστροφον ἐκείνην μελαγχολίαν, ἣτις εἶνε τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ποιήσεως τοῦ Στεκκέτη.

Ὅταν τὰ φύλλα πέσουν, καὶ θε νᾶρχεσαι
Στὰ μνήματα γιὰ ναῦρης τὸ δικό μου,
Σὲ μιὰ γωνιά θε νὰ τὸ ἴδῃς παράμερῃ
Κι' ἄνθη πολλὰ τριγύρω στὸ σταυρό μου.

Νὰ κόψῃς τότε σὺ γιὰ τὰ μαλλάκια σου
Τ' ἄνθη ἀπὸ τὴν καρδιά μου φυτρωμένα,
Αὐτὰ εἶν' τὰ τραγούδια, ποῦ δὲν ἔγραψα,
Καὶ τὰ κρυφὰ ποῦ δὲν σοῦχω πωμένα.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ὡσεὶ μεταμελούμενος διὰ τὴν κρυφὴν ταύτην ἐλπίδα, ἀναμιμνήσκεται τοῦ ἔαρος, ὅπερ θὰ ἐπανέλθῃ ἀνθοστόλιστον καὶ μυροδόλον, καὶ εἰς τὴν σκέψιν αὐτὴν τοῦ ἐκφεύγει οὐχὶ κραυγὴ ἀπελπισίας, ἀλλὰ μελαγχολικὸς στεναγμὸς, γλυκὺς ὡς ἤχος αἰολικῆς κιθάρας. Τὸν στεναγμὸν αὐτὸν περιρικλεῖ εἰς τὸ ἐπόμενον ἄσματιον:

Ὅταν τὰ χιόνια λυώσουνε καὶ πάλιν
Καὶ θὰ ξανάρθῃ Ἀπρίλης στολισμένος,
Πεῖὸ δυνατὰ στὰ στήθη σου θὰ πάλλῃ
Ζωὴ καὶ νεότη. Θᾶμαι πεθαμένος.

Παντοῦ, παντοῦ ἡ ἀγάπη θὰ ξαπλώσῃ,
Ἀκόμα καὶ στῆς γῆς μου τὰ λουλούδια,
Τὸ ρόδο απ' τὴν καρδιά μου θὰ φυτρώσῃ
Ὅπως, σὰν ζοῦσα, βγαίνουν τὰ τραγούδια.

Ἄχ! Τὰ τραγούδια τᾶχεις συναγμένα,
Μὰ τὰ λουλούδια δὲν θὰ τὰ συνάξῃς.
Ποῖὸς τὰ συνάξῃ τ' ἄνθη μὲς' τὰ μνήματα;
Σὺ, σὲ καινούρια ἀγάπη θὰ πετάξῃς,
Ἄλλοῦ θὰ δώσης πόθους καὶ φιλήματα,
Καὶ δὲν θὰ συλλογιέσαι πειὰ γιὰ μένα.

Βλέπετε πανταχοῦ τὴν ιδέαν τοῦ θανάτου, ἀλλὰ τὴν βλέπετε τόσον φυσικὴν, τόσον συνδεδεμένην οὕτως εἰπεῖν πρὸς τὴν ιδέαν τοῦ ὅτι ζῆ ἀκόμη, ὥστε αἰσθάνεσθε ἄμέσως τὸν ἄνθρωπον ὅστις οὐδὲν εὐρίσκει τὸ ἀπροσδόκητον ἢ τὸ παράδοξον ἐν τῇ μεταβάσει ταύτῃ ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν. Ἡ ψυχὴ του καταβιβρωσκομένη ὑπὸ τοῦ διαρκοῦς ἄλγους, ἔχει ἐξοικειωθῆ εἰς τὴν ιδέαν αὐτήν, καὶ λέγει ἀπειθονόμενος πρὸς τὴν γυναῖκα, ἣν ἀγαπᾷ:

Σὰν θᾶσαι στὸ μπαλκόνι σου καμμιά φορὰ σκυμμένη
Κι' ἀστροφεγγιὰ τρεμουλιαστὴ θὰ λάμπῃ χρυσομένη,
Ἴσως ἀκούσῃς κάποτε στῆς νύκτας τὴν γαλήνη
Βοή, ποῦ θὰ σὲ χαιρετᾷ καὶ μακρυνὴ θὰ σβύνη.

Ἐδῶ μέσα στὰ λούλουδα ποῦ σ' εἶδα πρῶτα, πρῶτα
Θαυρῆς κανένα δάκρυο μὲς' στῆς αὐγῆς τὰ ψῶτα,
Μὰ θὰ τὸ πάρῃς γιὰ δροσιὰ καὶ τ' ἄνθος τὸ βρεμμένο
Θὰ βάλῃς στὰ μαλλάκια σου στολίδι ζηλεμένο.

Ὅχι, δροσιὰ δὲν εἶν' αὐτό, ποῦ τὸ λουλούδι στάζει,
Καὶ σὰν ἄσῃμι ζωντανὸ στὸν ἥλιο τρεμουλιάζει. . .
Μὲν εἶν' σημάδι ποῦ ἄφηκε τὸ κλάμμα μου ἐκεῖ πέρα.

Δὲν εἶν, ἐκείνη ἡ μακρυνὴ φωνή, βοή τοῦ ἀγέρα,
Μόν' εἶμ' ἐγώ, ποῦ ἐνῶ σιγὰ ψυχομαχῶ καὶ σβύνω,
Σοῦ ὅτελνω τὸ στέρνὸ φιλή καὶ τὸ στερνὸ μου θρῆνο.

Ὅλιγα ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ εἰσι τὰ μὴ ἐμπόδιμα ὑπὸ τοῦ ἔρωτος, καὶ ταῦτα ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικραὶ καὶ δηκτικώταται σάτυραι, ἰδίως κατὰ τῆς Παπικῆς ἱεροκρατίας, κατὰ τῆς ὀπισθοδρομικῆς ἐπιμονῆς, ἣν ἀνευρίσκει εἰς μικρὰν μερίδα τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους πρὸς παρακώλυσιν τῆς προόδου καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος. Ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ὡς ξενότροπα φυτὰ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀνθῶνός του, διαφαίνονται καὶ μερικαὶ πνευματώδεις περιγραφαὶ πλήρεις εἰρωνικῆς ἀφελείας καὶ παιγνιώδους εὐστροφίας. Ἴσως ἐγράφοντο ταῦτα ἐν στιγμαῖς, καθ' ἃς ἐλησμονεῖ ἑαυτὸν, διότι μόνον λησμονῶν ἑαυτὸν ἀπέφευγε τὴν ιδέαν τῆς ἀσθενείας του. Ἐν ἓκ τῶν ὠραιότερων τοῦ εἴδους τούτου εἶνε τὸ ἐπιγραφόμενον « Πληξίς », ἀμίμητον δὲ διὰ τὴν πρωτότυπον εὐφυολογίαν του « αἰ ἀναμνήσεις τῆς Βονωνίας ».

Ἐπίσης ἐκ τῶν καλλιτεχνικωτέρων ἄσμάτων τῆς συλλογῆς του εἶνε τὸ ἐπιγραφόμενον « Medio eno » (Μεσαῖον), εἶδος ἀπολόγου βραχέος καὶ ἐκφραστικοῦ, ballade δηλαδή, τὴν ὁποῖαν θὰ ἐζήλευε καὶ αὐτὸς ὁ Χαΐνε, ὁ ἀριστοτέχνης τοῦ εἴδους τούτου τῆς ποιήσεως. Ἴδου αὐτό:

Ἦταν τὰ σκότη ὀλόμαυρα,
 Στὸν πύργου μιὰ φωνὴ δὲν ἀντηχοῦσε·
 Μὰ ὁ ξανθὸς νεῖδς στὰ σίδηρα
 Μόνος μὲ τὸν καῦμό του, ἔτσι θρηνοῦσε :

«Πολὺ ψηλὰ ὁ κακότυχος
 Τὸν πόθο τῆς καρδιᾶς μου εἶχα ριχμένο,
 Τῇ ῥηγοπούλα ἀγάπησα
 Καὶ ζωντανὸν ἐδῶ μ' ἔχουν θαμμένο».

«Ἀχ ! ἓνα μόνο δάκρυο
 Νάχε γιὰ μένα, καὶ μιὰ σκέψι μόνο,
 Αὐτὸ τὸ κρύο μνημῆμά μου
 Δὲν τ' ἄλλαζα μὲ βασιλέως θρόνον».

«Ὅταν μιὰ εἰκόνα ἐφάνηκε
 Ἐάφνου στὴν πόρτα, κάτασπρα ντυμένη·
 Κι' ὁ νεῖδς μὲ τρόμο ἐρώτησε :
 «Ποιὰ εἶσαι σύ, νεκρὴ δυστυχισμένη ; »

«Νεκρὴ δὲν εἶμαι—ἀπήντησε
 Τ' ὠμορφο φάσμα—ιδέ με κι' ἄγγιξέ με·
 Ἐέρεις ; Κοιμοῦνται οἱ φύλακες
 Εἴμ' ἡ βασιλοπούλα. Φίλησέ με.

Ἐκτὸς τῶν μικρῶν τούτων ἐξαιρεσέων, ὁ ἔρωσ εἶνε ἡ κυριαρχοῦσα ἔμπνευσις τῆς ποιησεῶς του. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἔρωσ τὸν ὅποιον αἰσθάνεται εἶνε ὄλως ιδιόρρυθμος καὶ ἀλλόκοτος, ἔρωσ *sui generis*. Ἡ γυνὴ ἢ ὁποῖα ἔμπνευσις τὸν Στεκκέτην δὲν εἶνε τὸ αἰθέριον καὶ ἀτμῶδες ἴνδαγμα τοῦ Λαμαρτίνου, δὲν εἶνε τὸ ιδιότροπον καὶ ἠδυπαθὲς πλάσμα τοῦ Βύρωνος, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἐρωτότροπος δεσποινὴς τοῦ Χάϊνε. Ἡ γυνὴ τοῦ Λαμαρτίνου, εἶνε ὑπαρξίς φαντασιώδης, μὴ ἔχουσα σάρκα καὶ ὀστέα, ἀλλὰ μόνον ψυχὴν αἰσθανομένην καὶ πάλλουςαν καὶ ζητοῦσαν τὸ οὐράνιον ιδεῶδες. Ζητήσατέ την εἰς τὰ νέφη, εἰς τοὺς ἀστέρας, εἰς τὸ ἄπειρον. Ζητήσατέ την εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Ραφαήλου καὶ τοῦ Τιτιανού. Ἄλλὰ μόνον εἰς τὴν γῆν μὴ τὴν ζητήσητε, διότι εἰς τὴν γῆν δὲν ὑπάρχει.

Ἡ γῆ τοῦ Βύρωνος εἶνε ἐπίσης φαντασιώδης. Εἶνε κρᾶμα ἀγγέλου συγχρόνως καὶ δαίμονος, εἶνε σῶμα σφαδάζον μὲ καρδίαν ἀεικίνητον, ἔχει τὰ πάθη τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ψυχῆς τοὺς ἀγῶνας. Ἄλλ' ἂν δὲν εἶνε ἀφρόπλαστος, ὡς ἡ Ἑλβίρα, δὲν εἶνε διὰ τοῦτο μᾶλλον ἀληθής. Ἡ γυνὴ αὕτη δὲν εὐρίσκεται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἶνε ἀπλῶς ἡ γυνὴ τοῦ Βύρωνος.

Μόνος ὁ Χάϊνε, ὁ χαρακτηριστικὸς ποιητὴς τοῦ 19ου αἰῶνος ὑπῆρξεν ἀληθῆς ζωγράφος ἐκ τοῦ φυσικοῦ. Ἡ γυνὴ τὴν ὁποῖαν ἀγαπᾷ, ἢ κατακτῆσασα καὶ προδώσασα καὶ τυραννήσασα τὴν καρδίαν του, εἶνε ἐκείνη τὴν ὁποῖαν καθ' ἐκάστην συναντῶμεν εἰς τοὺς περιπάτους, εἰς τὰς ἐσπερίδας, εἰς τοὺς χορούς. Ἔχει τὸ σῶμα ἐπιμελελημένον καὶ κομψόν, τὴν συμπεριφορὰν ἀβράν, τὸ ἦθος παρθενικόν. Εἶνε ἡ κόρη τοῦ αἰῶνος, μὲ τὸ ἄσμα εἰς τὸ στόμα καὶ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χεῖλη, μὲ τὸ ἐρυθρῆμα τῆς αἰδοῦς μὲ τὴν προσποιητὴν ἐπίδειξιν τῆς αἰσθηματικότητος, ἀλλὰ καὶ τὰ πραγματικὰ πάθη τῆς, τὴν εὐτελεῆ ἐρωτοτροπίαν καὶ τὴν ταπεινὴν ματαιοδοξίαν. Εἶνε ἡ ὠχρὰ Μόλλυ, ὠραία καὶ ὑψηλὴ καὶ ψυχρὰ, ἡ ἀναγινώσκουσα στίχους καὶ μυθιστορήματα, ἀλλ' ἀπαρνηθεῖσα τὸν ποιητὴν διὰ νὰ νυμφευθῇ τὸν ἑκατομμυριοῦχον.

Ἡ γυνὴ ἢ ὑπαγορεύσασα τὰς γνησιωτέρας ἔμπνευσεις τοῦ Στεκκέτη εἶνε ἐπίσης πραγματικὴ ὅσον καὶ ἡ τοῦ Χάϊνε. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι πρέπει νὰ τὴν ζητήσωμεν ὀλίγον χαμηλότερα. Ὁ φθισικὸς ποιητὴς ὑπῆρξεν ἄνθρωπος καὶ εἶχεν ἀνθρώπινα πάθη. Τὰ πάθη ταῦτα δὲν ἠθέλησε νὰ ἐξυγενίση. Ἀπετύπωσεν αὐτὰ, ὅπως τὰ ἠσθάνετο, ὡς ἐν στιγμιαίῳ φωτογραφικῷ μηχανήματι. «Τὸ ιδεῶδες τῆς γυναικὸς, λέγει που ὁ ἴδιος, τὸ ιδεῶδες τῆς γυναικὸς δὲν εἶνε δι' ἐμὲ ἐκείνο ὅπερ ἐξωγράφησεν εἰς τὰ ἀνακρεόντεά του ὁ Βιττορέλλης. Τὸ ἰδικόν μου ιδεῶδες φορεῖ φόρεμα σταχτερόν τὸ ὅποιον κοστίζει 4.40 δραχμὰς τὸ μέτρον».

Ὁ Στεκκέτης εἶνε ἀληθὲς τέκνον τοῦ αἰῶνος ὡς ὁ Alfred de Musset. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ μὲν ἀλλοφρονῶν Γάλλος κατήντησε νὰ θεωρήσῃ τὴν γυναῖκα ὡς τὴν συγκέντρωσιν πάσης μοχθηρίας καὶ ἐλαττώματος, ἐνῶ ἡ γυνὴ τοῦ Στεκκέτη, ἡ Καρολίνα, ἡ Νερίνα, ἡ Ἐμμα, —εἶνε, βλέπετε πολλαί, ὄχι μία—εἰσι γυναῖκες ἀληθεῖς καὶ πραγματικαί, ἄνευ ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἄνευ κακίας, πλήρεις ἀφελοῦς εὐθυμίας καὶ ἀφελοῦς ἐγκαρτερήσεως, γυναῖκες ὅμως τὰς ὁποίας ἐξυβρίζει ὁ πάσχων ποιητὴς, διότι τὰς εὐρίσκει ψυχρὰς καὶ ἀναισθητοῦς, διότι δὲν κατορθοῖ εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν νὰ μεταδώσῃ τὸ ἀληθὲς ἄλγος καὶ τὴν ἀληθῆ ἠδονὴν, ἣν ἐπέφερον εἰς αὐτὸν ἢ ἐκ τῆς ψυχρᾶς καὶ ἀμειλίχτου νόσου νευροπάθειας.

Ἀκούσατε τὸ ποιηματίον τοῦτο:

Ποῖς εἴμπορεῖ νὰ ξαναπῇ τί ἔρωτας μὲ καιεῖ
 Γι' αὐτὴ τὴν κάτασπρη ὠμορφιά, ποῦ φαίνεται κερένια,
 Ὅπου ποτὲ δὲν μειδᾷ, ὅπου ποτὲ δὲν κλαίει,
 Καὶ στὴν ἀγάπη ἀφίνεται, ψυχρὴ καὶ μαρμαρένια.—

Πόσαι φοραίς ἐζήτησα σ' ἐκείνη τὴν ματιά της
Μιά λάμψη ναῦρω ἡδονῆς ἀληθινῆς μονάχη,
Πόσαι φοραίς ἐζήτησα ψυχὴ μέσ' στὰ φιλιὰ της, ...
Ψυχὴ δὲν ἦρα νάχη.

Πόσαι φοραίς δοκίμασα στὸ μυστικὸ μας στρῶμα;
Αὐτὴν τὴν ἄπονη, φωτιὰ ποῦ μ' ἔχει κατακάψη
Τρελλός, νὰ κάμω καὶ σ' αὐτῆς τὴν ἀγκαλιὰ ν' ἀνάψη!

Καὶ πόσαις ὥραις ποῦ ἡ καρδιὰ αἶμα πικρὸ σταλάζει
Βλαστήμησα, βλαστήμησα μ' ἀπελπισιᾶς μαράζι
Τὸ φάσμ' αὐτὸ τοῦ ἔρωτος... καὶ τ' ἀγαπῶ ἀκόμα.—

Ἄλλοτε ὅμως εἶνε ἀληθέστερος. Ὁ μόνος του πόθος εἶνε ἡ ἀπόλαυσις
τῆς ἀγάπης καὶ ἀδιαφορεῖ περὶ τῶν λοιπῶν. Τί τὸν ἐνδιαφέρει τὸ παρελ-
θὸν καὶ τὸ μέλλον, ἀφοῦ αὐτὸς ὀλίγας μόνον ἡμέρας θὰ ζήσῃ ἐν τῷ κό-
σμῳ τούτῳ, ὀλίγας ὥρας ἴσως; Τὰς ὥρας ταύτας τὰς ὀλίγας θέλει νὰ
τὰς βαπτίσῃ εἰς τὰ νάματα τῆς ἠδυπαθείας. Καὶ γράφει ὡς ἐξῆς:

Δὲν γυρεύω γιὰ νὰ μάθω ὅσα βρίσκονται κρυμμένα
Κάτω ἀπὸ τὰ μαλλιά, ποῦ δίνεις στὸ δικό μου τὸ φιλί,
Κ' ἂν στὰ στήθη σου, κοπέλλα, τὰ λευκὰ καὶ ἀφροπλασμένα,
Καρδιὰ κρύβεις Παναγίας ἢ καρδιὰν ἀμαρτωλή.

Τί μὲ μέλει γιὰ νὰ μάθω ἂν τρελλὴ στιγμὴ καμμία
Ἄπ' τὸν ὄρκον σου τὸν ἕνα ὡς τὸν ἄλλονε χωρῆ;
Τί μὲ μέλει νὰ καθίσω καὶ νὰ κάμω ἀνατομία
Τῆς στιγμῆς, ποῦ ὁ ἔρωτάς μου τὴν ἀφίνεις νὰ χαρῆ;

Δὲν γυρεύω γιὰ νὰ μάθω ἂν μέσ' τὸ κρασί ἐκεῖνο
Ἦμποροῦσε νᾶναι κάποια ξένα φάρμακα βαλμένα·
Τὸ κρασί σου ἦταν ὡραῖο καὶ μ' ἀρέσει νὰ τὸ πίνω.

Δὲν γυρεύω γιὰ νὰ μάθω πόσο εἶσ' ἀγνὴ παρθένα.
Ἀγαπιώμαστε μιὰν ὥρα, καὶ σ' αὐτὸ δὲν εἶνε πλάνη,
Ἦμαστε εὐτυχεῖς ἀλήθεια μιὰν ἡμέρα, καὶ αὐτὸ φθάνει.

Τοῦ εἶδους τούτου τὰ ποιήματά εἰσι τὰ νευρωδέστερα τῆς συλλογῆς.
Ἔχουσιν ἀληθῆ ζῶην καὶ αἶμα. Λυποῦμαι διότι δὲν δύναμαι νὰ σὰς
ἀναγνώσω πολλὰ, μὴ ἐπεξεργασθεῖς τὰς μεταφράσεις. Ἐξέχει πάντων
τὸ Ἄσμα τοῦ μίσους (il Canto dell' odio). Ὡ, τὸ Ἄσμα τοῦ μίσους!
Ὅσοι ἀνεγνώσατε τὸν Alfred de Musset, ἐνθυμεῖσθε βεβαίως τοὺς
πάλλοντας ἐκείνους στίχους, τοὺς φέροντας ἐπιγραφὴν «Νύξ' Ὀκτωβρίου»
μὲ τὴν πικρὰν ἐκείνην ἀποστροφὴν:

Et si je doute des larmes
C'est que je t'ai vu pleurer.

Ὁ Alfred de Musset εἶνε ἐκεῖ σκληρός, ἄκαμπτος. Ὁ Στεκκέτης
εἰς τὸ Ἄσμα τοῦ μίσους εἶνε πολὺ ἀγριώτερος, εἶνε αἰμοδόρος. Πολ-
λάκις ἐδοκίμασα νὰ μεταφράσω τὰς φρικώδεις ἐκείνας στροφάς, ἐν
τούτοις πάντοτε ἔσχισα τὰ δοκίμια, διότι τὰ εὔρον ἀνάξια τοῦ πρωτο-
τύπου καὶ οὐδαμῶς ἀνταποδίδοντα τὴν δύναμιν τῶν ζωντανῶν ἰτα-
λικῶν φράσεων. Ὁ Alfred de Musset παραπονεῖται, ὁ Στεκκέτης
μισεῖ πραγματικῶς καὶ ἐνῶ ὁ εὐαίσθητος Γάλλος ζητεῖ ἐξ οὐρανοῦ τὴν
ἐκδίκησιν, ὁ ἄγριος Ἴταλὸς σπαράσσει διὰ τῶν ὀνύχων τὸ σῶμα τῆς
μισουμένης γυναικός. Καὶ τὸ μῖσός του εἶνε σφοδρὸν ὡς καὶ ὁ ἔρωσ του.

Ἐν τούτοις φαίνεται, λέγει ὁ Λέων Φόρτις, ὅτι ὑπῆρξε γυνὴ τις, ἥτις
πολὺ τὸν ἐβλάψεν ἐν τῷ βίῳ του καὶ ἀφήκεν ἴχνη ἀνεξίτηλα ἐπὶ τῆς ὑ-
πάρξεώς του. Καὶ ὄντως. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν σπασμωδικῶν αὐτῶν κραυγῶν,
διαφαίνεται ἐνίοτε γλυκεῖά τις ἀνάμνησις νεανικοῦ ἔρωτος, περιφρονηθέν-
τος ἴσως καὶ ἀτυχοῦς, ἀλλ' ἔρωτος ἀγνοῦ καὶ ἀβροῦ καὶ εἰδυλιακοῦ.

Εἶνε μικρὸν ποιημάτιον, ὅπερ ἐπιγράφεται Fior di Siepe καὶ ὅπερ
τονισθὲν εἰς ἀπέριττον μελωδίαν εἶνε σήμερον ἐν τῶν δημοφιλεστέρων
ἄσματων τῶν ἰταλικῶν αἰθουσῶν.

Φτωχὸ μου ἀγριολούλουδο, στὸ ἴσκιον γεννημένο,
Φτωχὸ μου ἀγριολούλουδο, ἀγνώριστο καὶ ξένο·
Καὶ σύ, σὰν τὴν ἀγάπη μου, ἔχεις βαθὺ μαράζι,
Καὶ σέ, σὰν τὴν ἀγάπη μου κάνεις δὲν λογαριάζει.

Χωρὶς ἕνα χαμόγελο ἡλιοῦ νὰ σέ ζεστάνῃ
Μέσα στὴ φράχτη θὰ χαθῆς τῇ γύρω φυτρωμένη.
Χωρὶς ἕνα χαμόγελο ἐλπίδας θὰ πεθάνῃ
Ἀγνώριστη κ' ἡ ἀγάπη μου. Ἀγάπη μου καυμένη!

Ἄλλοτε πάλιν ἐν τῷ μέσῳ τῶν θορυβωδῶν ἐρώτων καὶ τῆς ἀτε-
λευτήτου κραιπάλης, εἰς ἣν βυθιζόμενος παρηγορεῖτο λησμονῶν τὸ φυ-
σικὸν καὶ ἠθικὸν αὐτοῦ ἄλγος, ἀναφαίνεται ἡ μορφή αὐτῆ τῆς περικαλ-
λοῦς ἐρωμένης ξανθῆς, ὡς ὁ ἥλιος, ἀλλὰ καὶ ψυχρᾶς, ὡς ὁ πάγος. Καὶ
τότε οἱ στίχοι ἐνέχουσι ζῶντα καὶ πάλλοντα τὸν ἀπελπιστικὸν σαρκασ-
μὸν τοῦ Χάινε. Θὰ ἔλεγε τις ὅτι ἐνέπνευσεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τοῦ
δαιμονίου Γερμανοῦ.

Στ' ὄνειρό μου φάνηκε πῶς τὴν ἐξανάβλεπα,
Ἄγγελος οὐράνιος ἦλθε στὸ πλευρό μου
Καὶ μὲ ταῖς φτερούγαις της, ταῖς μαργαριτόπλεχταις,
Ἀπαλὰ μοῦ χτύπησε μέσ' στὸ πρόσωπό μου.

Ἐφοροῦσε κάτασπρα κ' ἔπεφταν ἀτέλειωτα,
Ἐέπλεκα ὡς τὰ γόνατα τὰ ξανθὰ μαλλιά της·
Ἐρωτος πλημμύριζε φλόγα ἀπὸ τὸ πρόσωπο
Ἐρωτος πλημμύριζε φλόγα ἀπ' τὴ ματιά της.

Ἄχ! Μὰ σὰν ἐκύταξα τὸ γλυκὸ χαμόγελο
Νὰ φανῆ στὰ χεῖλη της, κόκκινα σὰν αἶμα,
Εἶπα: Εἰκόνα ἀφρόπλαστη, ἂν μοῦ χαμογέλασες,
Ἦ δικό μου ὄνειρο, ἢ δικό σου ψέμα.

Ἐκεῖνο δὲ ὕπερ τεχνικῶς χαρακτηρίζει ἅπαντα σχεδὸν τὰ μικρὰ ταῦτα καλλιτεχνήματα, εἶνε σεμνὴ μεγαλοπρέπεια συνήθως κατὰ τὴν ἀρχήν, ἥτις ἀναπτύσσεται ἐν τῇ σειρᾷ τῶν στίχων διὰ νὰ καταλήξῃ ἐν τέλει, εἴτε εἰς ἓνα βαθὺν στεναγμὸν, εἴτε εἰς ἓνα καγχασμὸν εἰρωνίας, εἴτε εἰς ἀναρθρὸν κραυγὴν παράφρονος. Τὴν ἐσωτερικὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐμπνεύσεώς του ἀφ' ἧς ἠρξάμην μελετῶν τοὺς στίχους του, συνείθησα νὰ παραβάλω πρὸς τὰς συνθέσεις τῶν φιλοσόφων γερμανῶν μουσικῶν. Καὶ ἐκεῖ, ἐνῶ γεννᾶται ἐνίοτε σεμνὴ καὶ μεγαλοπρεπὴς ἢ μελωδία, καὶ προσεκτικὸν τὸ οὖς προσδοκᾷ νὰ τὴν ἀκούσῃ ἐκτυλισσομένην καὶ ἀναπτυσσομένην, αἴφνης προκύπτει ἐν τῷ μέσῳ ἀπροσδόκητος καὶ καινότροπος, τόνος ἀσυνήθης, κατ' ἐπιφάνειαν ἀποτελῶν παραφωνίαν. Καὶ ἐν τούτοις ἡ ψευδὴς ἐκείνη παραφωνία εἶνε τὸ μυστήριον τῆς τέχνης καὶ ἐκφράζει πολὺ πλείονα ἢ ὅσον θὰ ἐξέφραζεν ἡ κανονικὴ συνέχεια τῆς μελωδίας.

Τοιαύτην οὕτως εἰπεῖν *dissonanza*, ἀντιπροσωπεύει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ κατακλείς τῶν μικρῶν αὐτῶν λυρικῶν τεμαχίων τοῦ Στεκκέτη. Διὰ τοὺς εἰθισμένους εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς εἰκόνας τοῦ ρωμαντισμοῦ, τὸ παράφωνον τοῦτο εἶνε ἐπαισθητὸν καθ' ὑπερβολήν.

Ἴδου μία τοιαύτη *dissonanza* λίαν χαρακτηριστικὴ, τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκω ὑμῖν ἵνα καταστήσω μᾶλλον καταληπτὴν τὴν ἰδέαν μου.

Ὅταν θῆσαι γρηὰ καὶ θὰ διαβάξης
Αὐτοὺς τοὺς στίχους στῆς φωτιᾶς τὸ πλάϊ,
Σιγά, σιγά ὁ νοῦς σου θὲ νὰ πάη
Στῆς μέραις ποῦ σ' ἀγάπησα

Κι' ἡ κεφαλὴ στὸ στῆθος σου θὰ γύρη,
Ὅταν σκεφθῆς τὰ χρόνια τ' ἀνθισμένα,
Ἐμὲ κρυφὰ θὰ θυμηθῆς, ἐμένα
Ὅπου νεκρὸς θὰ βρίσκωμαι.

Καὶ θὰ θαρρῆς πῶς ἔρχεται ἡ φωνὴ μου
Μέσ' στὸν ἀέρα ποῦ ἔξω θὰ βογκάη,
Καὶ θὰ θαρρῆς πικρὰ πῶς σὲ γελᾷ
Ἐνα περίπαιγμα σκληρό.

Καὶ ἡ φωνὴ θὲ νὰ σοῦ πῆ: Θυμᾶσαι,
Θυμᾶσαι πειὰ τὴν πρώτην ὡμορφιά σου
Καὶ τὰ χρυσᾶ μαλλιά σου, τὰ μαλλιά σου,
Ποῦ τ' ἄσπρα στήθη ἐσκέπαζαν;

Πῶς σ' ἄλλαξε ὁ καιρὸς! Ἐχει τυπώσει
Χλωμὸ τὸ πέρασμά του στὴ μορφὴ σου.
Ἄχ! ποῦ εἶν' οἱ περήφανοι θυμοὶ σου
Καὶ τὰ μαλλιά σου τὰ ξανθὰ;

Μονάχη στὴ φωτιά σου καθισμένη
Τ' ἀποθαμένα νειάτα κλαῖς ἄκομα,
Μονάχος κι' ἐγὼ κλαίω μέσ' στὸ χῶμα.
Ἐλα λοιπόν... σὲ καρτερῶ.

Κι' ἂν στὴ ζωὴ μὲ γέλασε ἡ ἐλπίδα
Γιὰ πάντα εὐτυχισμένοι νὰ ἐνωθοῦμε,
Ἐλα.... Στὸ μνήμα θὰ στεφανωθοῦμε,
Καὶ θὰ σαπίσωμε μαζί.

Μόνοι οἱ μυηθέντες εἰς τῆς ἰταλικῆς γλώσσης τὰ θέλητρα δύναται νὰ ἀντιληφθῶσι τὴν καλλιτεχνικὴν ἐντέλειαν τῶν στίχων του. Καὶ ἐνῶ οἱ στίχοι τοῦ εἰσι τετορνευμένοι, ὡσεὶ ἐξῆλθον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ τεχνίτου, τὸ ὕφος του εἶνε ἀφελές καὶ φυσικόν, ἢ φράσις ρέουσα καὶ ὁμαλή, ἄνευ ἐκζητήσεως τῶν ἀρχαίων ποιητικῶν τύπων τῆς γραμματικῆς, ἐξ ὧν ἀφθονεῖ ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα, τολμηρὰ δὲ κυριολεξία διακρίνει ἐνίοτε τὴν ἀποτύπωσιν τῶν καθ' ἑαυτὰς τολμηρῶν συλλήψεών του. Ἐνίοτε εἶνε τόσο γλυκὺς ὁ στίχος του, ὥστε θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐμουσοῦργε ἀντὶ νὰ στιχοῦργῆ. Ἐἶνε τόσο γλυκὺς ὁ στίχος του, ὥστε δὲν δύναμαι ν' ἀντιστῶ εἰς τὸν πόθον τοῦ νὰ σὰς ἀναγνώσω ἰταλιστὶ ἐν ἐκ τῶν βραχυτέρων, ἀλλὰ καὶ θελκτικωτέρων ἀσμάτων τῆς συλλογῆς του.

Nell'aria della sera umida e molle
Era l'acuto odor dei campi arati,
E noi salimmo insiem su questo colle
Mentre il grillo stridea laggiù nei prati.

L'occhio tuo di colomba era levato
Quasi muta preghiera al ciel stellato.

Ed io che intesi quel che non dicevi
M'innamorai di te perchè tacevi.

Ἄν θέλετε, ἀκούσατε καὶ τὴν μετάφρασιν:

Μέσ' στὸ χλωρὸ καὶ μαλακὸ τῆς νύχτας ἀγεράκι
Μοσχοβολοῦσε δυνατὰ ὁ κάμπος ὁ σπαρμένος,
Κ' ἐμεῖς μαζί ἀναβαίναμε αὐτὸ τὸ βουναλάκι
Κι' ὁ γρύλλος κάτω ἐτσίριζε στὴ βροματιά κρυμμένος.

Ἐκάρφωνες τὸ μάτι σου, περιστερένιο μάτι,
Ὅμοιο μὲ προσευχὴ βουβῆ στῶν ἄστρον τὸ παλάτι.
Κι' ἐγὼ ποῦ ἄκουσα καλὰ αὐτὰ ποῦ δὲν μιλοῦσες,
Σ' ἀγάπησα γιατί ἐσιωποῦσες.

Ἐπίσης ὠραῖοι εἶνε καὶ αὐτοὶ οἱ ἕξ στίχοι, τελευταία πρὸς τὴν ἐλπίδα βλέψις, τοὺς ὁποίους ἐπιγράφει ὁ ποιητὴς «*Spes, ultima dea*», ἥτοι «Ἐλπίς, ὑστάτη θεά», εἰς ἀνάμνησιν τοῦ διασήμου ἐκείνου στίχου τοῦ Οὐγὸ Φωσκόλου.

Anche la speme, ultima dea, fuggè i sepolcri»

Εἶπα στὴ καρδιά μου, τὴ φτωχὴ μου τὴν καρδιά,
«Ἄχ! Γιατὶ αὐτὸς ὁ πόνος κι' ὁ καῦμός ὁ πικραμένος;
Καὶ αὐτὴ μοῦ ἀπεκρίθη «Εἶν' ὁ ἔρωσ πεθαμένος».

Εἶπα στὴν καρδιά μου, τὴ φτωχὴ μου τὴν καρδιά,
«Ἄχ! Γιατὶ λοιπὸν ἐλπίζω, ἀφοῦ ἔρωσ πειὰ δὲν μένει;»
Καὶ μοῦ ἀπεκρίθη «Ὅποιος δὲν ἐλπίζει πειὰ, πεθαίνει».

Εἴμεθα ἤδη εἰς τὴν λύσιν τῆς τραγωδίας. Φθάνομεν ἤδη εἰς τὸ θλιβερόν τέρμα.

Τὸ τελευταῖον ποίημα τῆς συλλογῆς φέρει τὴν λατινικὴν ἐπιγραφὴν *October* καὶ εἶνε ὁ σκληρὸς ἐπίλογος μακρᾶς πάλης, ἥτις διεξάγεται εἰς τὰς βραχείας ἐκεῖνας σελίδας τοσοῦτον συγκινητικὴ καὶ δραματικωτάτη.

Ἄκουσατέ τον αὐτὸν τὸν Ὀκτώβριον. Εἶνε πικρὸς ὡς τὸ τελευταῖον ἄσμα τῆς Τραβιάτας.

Πεθαίνω. Τραγουδοῦνε οἱ κορδαλοὶ
Ποῦ πεταρίζουν στὸν βαθὺν αἰθέρα,
Καὶ ὁ ψυχρὸς τοῦ Ὀκτωβρίου ἥλιος
Σκορπᾶ τὴν καταχνιά ἀπ' τὴν ἀτμοσφαῖρα.

Μίαν ὀλόθερμη ζωῆς ἀναπνοή
Οἱ χλωροὶ κάμποι σὰν καπνὸ σκορπίζου·
Πεθαίνω. Τραγουδοῦνε οἱ κορδαλοὶ
Κ' ἡ ἀγελάδες μακρυνὰ μουγκρίζου.

Τριανταφυλλάκια τοῦ χειμῶνος χαρωπά,
Τ' ὠραῖό σας χρῶμα πειὰ δὲν θ' ἀντικρύσω
Τὰ κρέατά μου ξεκολλοῦνε. Ἄβριο
Εἰς τὸ μπαλκόνι μου πειὰ δὲν θὰ γυρίσω.

Καὶ ὄντως τὴν ἐπαύριον δὲν ἐπέστρεφε πλέον εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ ὀποιητῆς. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι στίχοι χλιαροὶ, ὡς ὁ ὀκτωβριανὸς ἥλιος, ἦσαν φαίνεται ἡ τελευταία ἔκλαμψις τοῦ σβεννυμένου πνεύματός του. Μὴ στρέψητε τὴν σελίδα· ὀπισθεν αὐτῆς θὰ εὔρητε τὸν ἀνθηρὸν νεανίαν, κλινῆρη καὶ ἐτοιμοθάνατον, ὡς μᾶς περιέγραψεν αὐτὸν ἐν τῷ προομιῶ του ὁ Γουερίνης.

Βλέπω τὴν μελαγχολίαν εἰς τὰ βλέμματά σας. Δὲν εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ θλιβερὰ ἱστορία του σὰς ἐνέπνευσε τὸ πένθος, ὅπερ ἠθέλετε αἰσθανθῆ δι' ἀποθανόντα φίλον; Καὶ ἂν εἶνε σκληρὰ ἡ ἀπώλεια τῆς ζωῆς καὶ διὰ τὴν κτηνωδεστέραν ὑπαρξίν, πόσον φρικωδεστέρα ἡ ἀπόσθεσις ἐνὸς μεγάλου καλλιτεχνικοῦ πνεύματος καὶ ἡ καταδικὴ τῆς τόσῃ γλυκειᾶς φωνῆς εἰς τὴν αἰωνίαν σιγὴν!

—Oh! se avesse vissuto! (ὦ, εἰάν ἐζῆ!) ἀνέκραξεν ἔνδακρος σύσσωμος ἡ Ἰταλία, ὅταν κατὰ πρῶτον εἶδον τὸ φῶς τὰ *Postuma* ταῦτα. Ἀπὸ τῶν σοβαρῶν κριτικῶν, οἵτινες ἔδωκαν εἰς τὸν δυστυχῆ θανόντα τὴν πρῶτην θέσιν μεταξὺ τῶν συγχρόνων ποιητῶν, μέχρι τῶν εὐαισθητῶν κυριῶν, αἵτινες ἐδάκρουν ἀναγινώσκουσαι τοὺς αἰμάσσοντας ἐκείνους στίχους, πᾶσα ἰταλικὴ ψυχὴ ἔκλαυσε τὴν ἀφανισθεῖσαν μεγαλοφυῖαν καὶ ἐπανελάμβανε τὴν φράσιν ταύτην «ὦ, εἰάν ἐζῆ!»

Τὴν αἰσθάνομαι τὴν φράσιν αὐτὴν εἰς τὰ χεῖλη ὑμῶν ἀνεπαισθητῶς ἀνερχομένην. Ἄλλ' αἰσθάνομαι κάτι ἄλλο ἀκόμη, τὸ ὁποῖον δὲν μοῦ λέγετε, ὅτι ἡ εὐαισθησία ἔχει τὰ ὄριά της καὶ ὅτι τέλος δὲν ἤλθετε ἐνταῦθα διὰ νὰ ἀκούητε αἰωνίως τὴν αὐτὴν μονότονον νεκρολογίαν.

Μὴ ἀνυπομονῆτε ... εἰς τὸ ὑστερόγραφον τῆς ἐπιστολῆς ἐπιφυλάσσονται τὰ ἀπροσδόκητα καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς νεκρολογίας ταύτης ὑπάρχει μία ἀπροσδόκητος ἀνακάλυψις.

—Ὁ Στεκκέτης δὲν ἀπέθανε!

Δὲν ἀπέθανε;

Μάλιστα, κυριαὶ καὶ κύριοι, δὲν ἀπέθανεν. — Ὁ Στεκκέτης ζῆ, σῶος καὶ ἀκέραιος, ἐπίσης ὑγιὲς ὅσον καὶ ὑμεῖς καὶ ἴσως τὴν ὥραν ταύτην, καθ' ἣν ἡμεῖς τόσον συνεκινήθημεν πρὸς χάριν του, αὐτὸς κάθηται ἡσύχως εἰς τὴν *Platèia* τῆς *Eirḗνης* ἐν Βονωνίᾳ, ἐνῶ ὁ *ξαρθὸς* Ὀθων, ὁ ἀγαπητὸς του γερμανὸς ζυθοπῶλης τοῦ φέρει πεπληρωμένον τὸ κύπελλον ἀφρώδους ζύθου.

Δὲν ἀπέθανεν;

Μὰ ὁ πρόλογος τοῦ Γουερίνης;

Καὶ τὸ τηλεγράφημα ἐκεῖνο τὸ φρικῶδες; Καὶ ὁ ἐπιτύμβιος λίθος; Καὶ ἡ πέμπτη τοῦ νεκροταφείου κυπάρισσος;

— Ἦσαν ὅλα, ὅλα ψευδῆ. Ψευδῆς ἦτο καὶ ἡ φθίσις του, ψευδῆς καὶ ἡ δολοφόνος βῆξ, ψευδῆς καὶ ὁ σκληρὸς ἐκεῖνος ἀγὼν πρὸς τὸν θάνατον. Οὐδέποτε ὑπῆρξαν πάντα ταῦτα διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε Στεκκέτης.

Ὁ Στεκκέτης ἦτο ὁ Γουερίνης.

Ὁ Γουερίνης, ὅστις γράφας τοὺς στίχους αὐτοὺς, ἐπλασε καὶ ὀλόκληρον τὸν περὶ φθισικοῦ μῦθον, διὰ τὴν δῶση μεῖζον ἐνδιαφέρον εἰς τὸ ἔργον του.

Μὴ δυσανασχετῆτε ὅσοι πρὸς στιγμὴν τὸν ἐπιστεύσατε. Ἐπλανήθητε, ὡς ἐπλανήθη ἡ Ἰταλία σύμπασα ἐπὶ τινα χρόνον.

— Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε πλαστογραφία ἐντελής, ἀνεφώνουν ἐν ἀγανακτῆσει οἱ κριτικοὶ ἅμα μαθόντες τὴν ἀλήθειαν. Τοῦτο εἶνε δόλος μὴ ἐπιτρεπόμενος ὑπὸ τῆς τέχνης, ἥτις δέον νὰ ἦ ἀληθῆς καὶ εἰλικρινής. Ἡ τέχνη πρέπει νὰ ἴσταται ὑψηλά, νὰ ἐπιβάλληται διὰ μόνης τῆς ἀληθοῦς ἀξίας, χωρὶς νὰ προσφεύγῃ εἰς τοιαῦτα τεχνάσματα. Οὔτε εἶνε συγγνωστὸς ὁ καλλιτέχνης ὁ ζητῶν νὰ ἐξεγείρῃ διὰ τοιαύτης ἀπάτης τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πλήθους.

Φαντάζεσθε τί ἐπηκολούθησεν. Οἱ τεχνοκρίται, οἵτινες πιστεύσαντες εἰς τὸν θάνατόν του ἔκαιον καθ' ἀρχὰς λιθωνωτὸν πρὸ τῆς μεγαλοφυΐας του, ἤρχισαν ἤδη κρίνοντες αὐτὸν αὐστηρότερον. Οἱ ποιηταὶ τῶν πατριωτικῶν θουρίων καὶ τῶν ῥωμαντικῶν ἐρωτικῶν ῥόδων ἀπεκάλεσαν τὸν Γουερίνην διαφθορὰ τῆς τέχνης καὶ διαφθορὰ τῶν ἠθῶν. Ἐν δυαί λόγοις, πᾶν ὅ,τι ἐθαυμάσθη, ὡς ἔργον τοῦ ἀποθανόντος Στεκκέτη κατεκρίθη πικρῶς ὡς ἔργον τοῦ ζῶντος Γουερίνη.

Ἐν τούτοις εἶνε ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης, ὅτι οὐδέποτε ἡ ψυχρὰ κριτικὴ ἐμείωσε τὴν ἀξίαν τοῦ καλλιτέχνου. Τὸ κοινόν, πρὸς δὲ ὁ ποιητῆς ἀπηυθύνετο, αἱ εὐαίσθητοι καρδίαι τῆς μεμορφωμένης ἰταλικῆς κοινωνίας καὶ αὐτὸς ὁ λαός, ἀπήντησαν ἐμπράκτως εἰς τὴν κατὰ τοῦ Γουερίνη ἐπίθεσιν καὶ ἡ ἀπάντησις των ἦτο λίαν χαρακτηριστικὴ—ἡ ἄμεσος κατανάλωσις τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκδόσεων τοῦ βιβλίου του. Πλείστα ἐκ τῶν ἁσματίων τῆς συλλογῆς του τονισθέντα ὑπὸ τῶν ἰταλῶν μουσουργῶν, φέρονται καθ' ἐκάστην εἰς τὰ στόματα πάντων. Καὶ μ' ὅλας τὰς κραυγὰς τοῦ Ρίτση, τοῦ Φόρτις, τοῦ Δεγουβερνάτις καὶ ἰδίως τοῦ Καβαλλότη, δὲν ὑπάρχει Ἰταλός, ὅστις ἐρωτῶμενος περὶ συγχρόνων ποιητῶν τῆς πατρίδος του, νὰ μὴ ἀναφέρῃ ἀμέσως τὸ ὄνομα τοῦ Στεκκέτη ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ τοῦ Καρδούτση. Ἀμφότεροι, ἰδίαν ἕκαστος διανύσαντες τροχίαν, κατῴρθωσαν νὰ δεσπόσωσι τοῦ συγχρόνου ποιητικοῦ ὀρίζοντος τῆς Ἰταλίας, ὁ

μὲν Καρδούτσης διὰ τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἀγεξαντλήτου πλοῦτου τῆς μεγάλης αὐτοῦ φαντασίας, ὁ δὲ Στεκκέτης διὰ τοῦ φυσικοῦ χρωματισμοῦ καὶ τῆς πρωτοτύπου ἀληθείας, μεθ' ἧς ἀνατέμνει τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν καὶ ζωγραφίζει τὴν ὑπερβολὴν τῶν παθῶν. Ἐκεῖνο ὅμως ἰδίως, ὅπερ δὲν ἠθέλησαν νὰ συγχωρήσωσιν εἰς τὸν Στεκκέτην ἢ τὸν Γουερίνην, ἐλλέξατε εἴτε τὸ ἐν εἴτε τὸ ἕτερον τῶν ὀνομάτων ἢ καὶ ἀμφοτέρω, ἀφ' οὗ Στεκκέτης καὶ Γουερίνης εἶνε ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον—ἐκεῖνο ὅπερ δὲν συγχωροῦσιν εἰς αὐτόν, εἶνε ἡ ψευδῆς καὶ πλαστὴ ἱστορία τῆς φθίσεως καὶ τοῦ θανάτου.

Εἰς μίαν ἐκ τῶν διαλέξεων τοῦ Φόρτις, πραγματευομένη περὶ Στεκκέτη, παρίσταται ἡ ἀναγνώστρια αὐτοῦ ὁμιλοῦσα ὡς ἐξῆς : «Νὰ ὑποκρίνηται τις τὸν φθισικόν, ὅπως προσελκῆ τὴν προσοχὴν καὶ τὸν θαυμασμόν τῶν ἄλλων, διὰ τοῦ κρότου τοῦ βηχός· νὰ ἀσχολῆται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν εἰς τὴν πικρὰν διάγνωσιν ἀσθενείας, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχει, διὰ τὴν μᾶς συκίνησιν—νὰ πλαστοουργῆσιν τὴν ἀσθενείαν αὐτὴν εἰς ἀπάσας αὐτῆς τὰς φάσεις, νὰ μᾶς περιγράψῃ διὰ στίχων ὀλόκληρον τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς καὶ ὕστερον ἀφ' οὗ μᾶς συνεκίνησεν, ἀφοῦ μᾶς ἔκαμε νὰ κλαύσωμεν, νὰ μᾶς λέγῃ ἀφελέστατα : ἦσαν ὅλα μία ἀστείότης,— εἶμαι πολὺ καλὰ, εὐχαριστῶ· καὶ σεῖς ; Ὅχι! ὄχι! τὸν ἀγαποῦσα τόσον αὐτὸν τὸν κύριον Στεκκέτην, τώρα δὲν τὸν ἀγαπῶ πλέον, τὸν θαυμάζω μόνον. Νὰ κάμῃ τὴν βεκλάμαν του διὰ τοῦ θανάτου ! . . εἶνε ἀσυγχώρητον.»

Καὶ τελευτῶν λέγει ὁ Λέων Φόρτις «τὸ κοινὸν ἐνίοτε ὑπνώττει καὶ πρέπει νὰ τὸ ἐξυπνήσῃ τις διὰ κεντημάτων. Ὁ Ὀλίνδος Γουερίνης ἐπροτίμησε νὰ τὸ ἐξυπνήσῃ διὰ τοῦ ξηροῦ κρότου τῆς βηχός του. Εἶπον ἄλλοτε μεθ' ὑμῶν, κυρία μου : «κρίμα ὅτι ὁ Στεκκέτης ἀπέθανεν,» ἤδη λέγω μεθ' ὑμῶν πάλιν : «κρίμα ὅτι ἐπέζησε τῆς φθίσεώς του.»

Κρίμα ὅτι ἐπέζησε τῆς φθίσεώς του ! Αἰσθάνεσθε τὴν πικρίαν τῆς φράσεως αὐτῆς τοῦ Φόρτις. Τὴν ἠσθάνθη καὶ ὁ Γουερίνης καὶ ὑπερησπίσθη ἑαυτὸν ἐρωμένως. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦ Λορέντζου Στεκκέτη, ὅπερ διετήρησεν ἕκτοτε ὡς φιλολογικόν του ὄνομα, ἐδημοσίευσεν καὶ ἄλλας συλλογὰς στίχων. Εὐγλώττως καὶ μετ' ἀπαραμίλλου πνεύματος ἀπελογήθη διὰ τε τὴν πλαστὴν τοῦ Στεκκέτη ἱστορίαν καὶ διὰ τὸ εἶδος τῆς ποιήσεώς του ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Νέας Πολεμικῆς. Καὶ ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ὑπερίσχυσε τῶν πολεμίων του.

Ἐπεθύμουν νὰ μελετήσω μεθ' ὑμῶν καὶ τὴν δευτέραν ταύτην, οὕτως εἰπεῖν, περίοδον τοῦ βίου του. Ἐπεθύμουν νὰ ἀναλύσω μεθ' ὑμῶν τὸν

πρόλογον τῆς Νέας Πολεμικῆς, ἐν ᾧ ἀναπτύσσονται αἱ ἀρχαὶ καὶ τίθενται τὰ θεμέλια τῆς ἀληθοῦς συγχρόνου τέχνης.

Ἴσως ἄλλοτε, ἂν καὶ πάλιν ἔχω τὴν τιμὴν ν' ἀκουσθῶ παρ' ὑμῶν. Σήμερον ἡ διάλεξις μου θὰ μετέπιπτεν εἰς μακρηγορίαν. Φοβοῦμαι δὲ μὴπως ἐκθέσω τὸν ἀγαπητόν μου ποιητὴν εἰς τὸν κίνδυνον νὰ σᾶς ἀκουσῇ ἀναφωνοῦντας μετὰ τῆς ἀναγνωστρίας τοῦ Φόρτις: «Κρίμα ὅτι ἐπέζησε τῆς φθισεῶς του!»

Ἀντώνιος Σ. Μάτεσις

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΚΑ'

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ, ΕΜΠΟΡΙΚΗ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ

ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

[Ἔργα γνωστὰ ἡμῖν περὶ Καππαδοκίας καθόλου ἢ κατὰ μέρος ὑπὸ Ἑλλήνων συγγραφέντα εἶνε τάδε:

1) Ἱστορικὴ περιγραφή τοῦ ἐν Βιέννῃ προεκδοθέντος χωρογραφικοῦ πίνακος τῆς μεγάλης ἀρχιστρατείας Ἰκονίου νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἐν τῷ Πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ ἐν ἔτει 1815 (8ον μικρὸν ἐκ σελ. 73, τῆς σελιδώσεως ἀρχομένης ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρώτου φύλλου τοῦ τίτλου). Σπανιώτατον βιβλίον, οὐ μολὶς καθ' ὅλην τὴν περιοδείαν ἡμῶν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν ἀντίτυπον ἐσχισμένον καὶ ν' ἀντιγράψωμεν ἐν Συνασῶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1891.

Τιμιώτερος τοῦ βιβλίου τούτου καὶ δυσεὔρετος εἶνε ὁ προεκδοθεὶς χάρτης, οὐ ἀντίτυπον δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἀνεύρω, καίπερ πολὺ κοπιήσας. Τελευταίως ἐπληροφορήθημεν θετικῶς ὅτι πρωτότυπον αὐτοῦ ὑπάρχει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Σχολῇ Φερτακαίνων (Φερτέκι), ἀλλ' ἐνεκα τῆς ἀγνοίας τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τῆδε κάκεῖσε ἐρρίπτeto, ἴσως καὶ ἀπώλετο μέχρι τοῦδε.

2) Ὀλίγα περὶ Καππαδοκίας ἐν τῇ Ἐφημ. τ. μαθητῶν Β', σ. 258 καὶ 268 1854.

3) Καππαδοκικά, ἦτοι Δοκίμιον ἱστορικῆς περιγραφῆς . . . ὑπὸ Ν. Σ. Ρίζου τοῦ ἐκ Συνασοῦ τῆς Καππαδοκίας ἐν Κ/πόλει 1856 σ. 150 εἰς 8ον. (Τὸν συγγρα-

1 Σ. Δ. Π. Ἡ περισπούδαστος αὕτη διατριβή, ἔργον διακεκριμένου λογίου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, μετριοφρόνως ἀποκρύπτοντος τὸ ὄνομά του, προῖον δὲ μακρᾶς καὶ ἐμβριθοῦς ἐπιτοπίου ἐρεύνης, εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ τελειότερα τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθεισῶν περὶ τῆς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξιολόγου καὶ ἐνδιαφερούσης χώρας, περὶ ἧς πραγματεύεται. Ἡ Διεύθυνσις τοῦ Παρνασσῶ χάριτας ὁμολογεῖ πρὸς τὸν συγγραφέα, εὐμενῶς παραχωρήσαντα αὐτὴν πρὸς δημοσίευσιν, εὐχεται δὲ ὅπως συχνάκις παρέχη τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ περιοδικοῦ τοιαῦτα ἔργα σεβαρᾶς ἐθνολογικῆς σημασίας.

φέα ἐγνωρίσαμεν ἐν τῇ φιλοκάλῳ αὐτοῦ πατρὶδι σῶφρονα καὶ γηραιὸν πολίτην διευθύνοντα εὐστόχως τὰ τῆς κοινότητος).

4) Περὶ τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ εὐρεθεισῶν ἐπιγραφῶν, ὑπὸ Α. Κουζηνοπούλου ἐν Πανδώρα 1Θ', 389—393 ἐν 1868.

5) Καππαδοκικά, ἦτοι πραγματεία ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ περὶ Κ. ὑπὸ Π. Καρολίδου τ. Α', σ. 259 ἐν Κ/πόλει 1874. Ἔργον ἀξιόλογον, οὐ δυστυχῶς ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐξέδωκε τὸν Β' τόμον.

6) Συνασός, ἦτοι μελέτη ἐπὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων αὐτῆς, ὑπὸ Ρίζου Ἐλευθεριάδου ἐν Κ/πόλει 1879 σ. 111. Ὁ συγγραφεὺς γνωστὸς ἡμῖν ζῆ νῦν ὡς καλὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ θεράπων καὶ τῆς Μούσης ὁπαδὸς ἐν Ἀδά-παζάρ παρὰ τὴν Νικομήδειαν εἶνε ἐκ Συνασοῦ ἀνεψιὸς τοῦ ἐτέρου τῶν Καππαδοκικῶν συγγραφέως κ. Ρίζου καὶ πᾶσι τοῖς καλοῖς τῷ θείῳ αὐτοῦ ἀκολουθεῖ.

7) Τὰ Κόμματα καὶ τὰ ἐρείπια αὐτῶν, μονογραφία ὑπὸ Π. Καρολίδου 1882 σ. 76 + δ'.

8) Τὸ Ἀραβάνιον ὑπὸ Δ. Βαλαβάνη, ἐν Ἐστία 1882 ἀρ. 360. Ὁ αὐτὸς λόγιος ἔχει καὶ ἀρθρίδια δύο περὶ μεταλλεῖου τοῦ Ταύρου ἐν Νεολόγῳ Κ/πόλεως 19 Ἰανουαρίου 1888 καὶ «Μεταξὺ Νιγδης καὶ Ταρσοῦ» ἐν τῷ Κρόνῳ ἡμερολ. τῆς Κ/πόλεως τοῦ ἔτους 1881.

9) «Ἡ πόλις Καισάρεια» ἐν Κόσμῳ 1883 τ. Α', σ. 162—163, ὅπερ ἐξ ὑστέρων φαίνεται ὅτι εἶνε ἀντιγραφή τοῦ ἄρθρου τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας Σ. Βουτυροῦ, οὐδεμίαν σημασίαν ἔχοντος.

10) Ἱστορία τῆς Καππαδοκίας, ἧς ἐξεδόθη ὁ Α' τόμος περιλαμβάνων τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, ὑπὸ Ἀναστασίου Λεβίδου 1885, σελ. 324. Ὁ συγγραφεὺς ἀρχαῖος τελειόφοιτος τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς εἶνε ἐκ τῶν εὐεργετικῶς δρασάντων πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, συγγραφέας καὶ διαλόγους πρὸς εὐκόλιαν τῶν μαθητευομένων. Εἶνε καὶ ἀριστος ἱεροκλήρυξ καὶ γνώστης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ζῆ ἰδιωτεύων ἐν τῷ Ζινδζι-δερέ, μολὶς δυνάμενος ἐκ μικρῶν αὐτοῦ πόρων νὰ ἐξαγάγῃ τὰ πρὸς ζῶαρκειαν. Ὁ συγγραφεὺς πολὺ ἐνησχολήθη περὶ τὰ Καππαδοκικά καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ μέλλει νὰ συμπληρωσῇ ἐν διαφόροις ἐφημερίσι τῆς πρωτεύουσας καὶ ἐν τῇ τουρκοφώνῳ Ἀρατολίῃ πρβλ. ἀρ. 4459—60, 4462—64 καὶ 4483.

11) Ἐν σελ. 1—5 τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Σάββα Ἰωαννίδου τοῦ φέροντος ἐπιγραφὴν «Ἔπος μεσαιωνικόν, ὁ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας», ἐν Κ/πόλει, 1887 φέρεται ὁ ὀρισμὸς τῆς Καππαδοκίας κατὰ τὸ ἔπος.

12) Ἐνταῦθα κατατακτέον καὶ τὸ Γλωσσάριον Συγκριτικὸν τῶν Ἑλληνοκαππαδοκικῶν Λέξεων ὑπὸ Π. Καρολίδου. Ἐν Σμύρῃ, 1885].

Τὰ ἐμὰ εἶνε ἐξ αὐτοφίας καὶ μελέτης τῶν προσιτῶν μοι πηγῶν.

Ἡ Καππαδοκία κεῖται ἐν τῷ κέντρῳ ἀκριβῶς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀποτελεῖ μίαν τῶν 14 ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐπαρχιῶν τῆς ὅλης χερσονήσου. Τίς ἢ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἔκτασις αὐτῆς δὲν γινώσκειται, διότι καὶ κατ' αὐτὸν ἔτι τὸν Μικρασιάτην Στράβωνα, ἡ Καππαδοκία ἦτο πολυμερῆς καὶ πολλὰς ἐδέξατο τὰς μεταβολὰς.

Όρομα. Ἡ ἐπαρχία ἔλαβε τὸ ὄνομα αὐτῆς ἢ ἐκ τοῦ **Καππάδοκος** υἱοῦ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων *Nirou*, ἐγγόνου δῆλα δὴ τῆς Σεμιράμιδος ¹ κατ' Εὐστάθιον τὸν Θεσσαλονίκης, ἢ ἐκ τοῦ ποταμοῦ **Καππάδοκος** ², ὅστις ἐχώριζε τὴν χώραν ἀπὸ τῆς Γαλατίας. Τὸ ὄνομα ὅμως εἶνε ἀρχαῖον περσικόν, ὡς τοῦτο ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἡρόδοτου πληροφοροῦμεθα, λέγοντος καὶ ἐπαναλαμβάνοντος ὅτι «οἱ **Καππαδόκαι** ὑπὸ **Ἑλλήνων Σύριοι** ὀνομάζονται» ³, καὶ «οἱ **Σύριοι** οὗτοι ὑπὸ **Περσέων Καππαδόκαι** καλεῖνται» καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς φέρεται τὸ **Kat(a)raduka** ⁴, ὄνομα τουτέστι λαοῦ κατὰ τὸν 9ον ἢ 8ον αἰῶνα π. Χ. ἐξ ἀνατολῶν μεταναστεύσαντος. Ὡστε κατὰ τινες μὲν τῆς χώρας τὸ ὄνομα εἶνε τοπογραφικόν, κατ' ἄλλους δὲ ἐθνολογικόν.

Όρια. Τὰ πολιτικὰ τῆς Καππαδοκίας ὄρια πολλάκις μετεβλήθησαν διότι ἐπαλλήλως, ὡς γνωστόν, Ἀσσύριοι, Μῆδοι, Πέρσαι, Μακεδόνες, Ῥωμαῖοι, Βυζαντινοί, Σελτζούκοι, Ὀθωμανοὶ κατέλαβον τὴν χώραν ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ. Διὰ τοῦ **Κιλικίου Ταύρου** ἢ Καππαδοκία ἐχωρίζετο τῆς Ἰσαυρίας καὶ Κιλικίας, διὰ τοῦ **Ἀμαροῦ** (**Ἄλμα** δᾶγ) ἀπὸ τῆς Κομμαγηνῆς καὶ τῆς Συρίας ⁵. Πρὸς Α ὄριον αὐτῆς ἐχρησίμευεν ὁ Εὐφράτης καὶ πρὸς Δ ἡ Γαλατία καὶ ἡ Λυκαονία.

Όρογραφία. Πρὸς Α καὶ Ν ἐκτείνεται ἡ ὄροστοιχία τοῦ **Ἄρτιταύρου**, ἣτις ἐκ ΒΑ μέχρι τῆς Τραχείας Κιλικίας χωροῦσα συναντᾷ τὸν ἐκ ΔΝ προερχόμενον πολυσιδη **Ταῦρον** (3000μ. ὑψ.). Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς χώρας ὑψοῦται ὄρος αὐτοτελές, ὀρθόπαγον (pic), ὄγκος μεγαλοπρεπῆς ἀνεξάλειπτον τὴν χιόνα διατηρῶν ὡς ἐκ τοῦ ὕψους αὐτοῦ, ὁ **Ἀργαῖος**, τουρκ. *Ezdjiaj-dagi*. Τὸ ὄρος τοῦτο ἔχει κατ' ἀκριβεστέρας

¹ «Ninos et Semiramis n'appartiennent pas à l'histoire». (Maspero Hist. Anc. des peuples d'Orient σ. 278).

² Κατὰ τὸν Hiller, *Καππάδοξ* ἐκ τοῦ συριακοῦ *Cardac* = ὄριον.

³ Α', 72 καὶ Ζ', 72.

⁴ Ρίζα *Kat* = πίπτειν, ἐφορμᾷν *lat*: cado, *σανσκρ*: cat-ru = ἐχθρὸς (ἐξ οὗ Κότυς) καὶ τοῦ pat (p: πατήρ, πότ-νια, δεσ-πότ-ης pot-ius κλ.) = κύριος. Κατὰ τὸν Kiepert-Lagard (Lehrbuch der alt. Geographie § 91) τὸ ὄνομα ἐκ τῶν πρὸς Ν: σημιτικῶν γειτονικῶν φυλῶν, αἵτινες ἐκάλεσαν τὴν χώραν ἐκ τοῦ ἐνοικοῦντος λαοῦ τῶν *Δουχά*, ἥτοι χώρα τῶν *Δουχά*: διότι *Katpa* ἐν ταῖς σημιτικαῖς γλώσσαις = *πλευρά*, *μέρος*, ἐπὶ γεωγραφικῆς ἐννοίας. *Ducha* ἢ *Tucha* εἶνε τὸ ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἐπιγραφαῖς τῶν Ἀσσυρίων ἀναφερόμενον ὄνομα τοῦ λαοῦ τοῦ ἐνεῦθεν τοῦ Εὐφράτου ἐνοικοῦντος καὶ ὑπ' αὐτῶν τῷ 680—70 ὑποταχθέντος.

⁵ Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Συρίας οἱ Καππάδοκες ἐκαλοῦντο *Λευκόσσοροι*. Ὅρα *Στράβ.* ΙΚ', 542, 544. Οἱ Ἀρμένιοι συγγραφεῖς ἐκάλουν τοὺς Καππαδόκας *Καρμίκ*, ἥτοι *Κιμμερίους* (*Γαμὲρ* τῆς Α. Γραφῆς) πάλαι ἐν τῇ χώρᾳ οἰκοῦντας.

ὑπολογισμοὺς ὕψος οὐχ ἦττον τῶν τετρακισχιλίων μέτρων (=12000 ποδῶν) ¹ καὶ οὕτως ἐξέχει τοῦ τῆς Μ. Ἀσίας ὑψιπέδου, ὥστε κατ' αὐτὸν ἔτι τὸν **Στράβωνα** οἱ ἐπ' αὐτοῦ ἀναβαίνοντες — οὗτοι δὲ εἶνε εὐάριθμοι διότι ἡ ἀνάβασις δυσχερεστάτη—δύνανται ἐν αἰθρία τὸν τε **Εὐξείνιον** νὰ θεάσωνται καὶ τὸ **Ἰσικὸν πέλαγος**. Τοσοῦτον δὲ ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς τὸ ὑψικάρηνον ὄρος, ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ἐπὶ διετίαν ἐβίωσα, εἶνε, ὥστε δικαίως προσήνεγκον οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι αὐτῷ θείας τιμᾶς καὶ ἐπὶ νομισμάτων εἰκόνιζον αὐτό ². οὐκ ἀπεικίτως ἄρα ἠδύνατό τις τὸν Ἀρχαῖον καὶ **Καππαδοκικὸν Ὀλυμπον** ἐπὶ τούτοις ν' ἀποκαλέσῃ. Ἀξίον δὲ σημειώσεως ἐνταῦθα ὅτι ὁ **Ἀργαῖος** (λατ. *Argæus*) εἶνε ἠφαιστειον ἐσβεσμένον ἐπὶ ἠφαιστειῶδους ὑψιπέδου. Ἰχνη φανερώτατα καὶ σημεῖα τρανότατα τοιούτων ἐκρήξεων, λάβαν π. χ. βλέπει τις σήμερον ἐν ταῖς δυτικαῖς καὶ βορειοδυτικαῖς αὐτοῦ τε καὶ τοῦ **Ἄρτιταύρου** πλευραῖς καὶ τοῖς πεδίοις. Ὁ **Στράβων** (ΙΒ', 7) ρητῶς λέγει ὅτι τὰ ὑπὸ τὸν Ἀρχαῖον πεδία ἦσαν **πυρρίληπτα καὶ μεστὰ βόθρων πυρὸς ἐπὶ σταδίου πολλοῦς** ³. Θερμαὶ δὲ πηγαὶ ὑδάτων εὐρηγνται πολλαχοῦ ἀλλὰ παρημελημένοι. Τὸ ὄρος εἶνε γυμνὸν πλήρες χαλκίων καὶ πετραδίων, δι' ὧν ἡ ἀνάβασις δυσχερεστάτη καθίσταται, ὑπὸ χόρτων δὲ κατὰ τὰ ἀνατολικά καὶ δυτικά μέρη αὐτοῦ μυροβόλων μέχρι τινὸς κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον ἐστολισμένον, ὅπου παγῶνες δὲν διατηροῦνται. Ἡ ἀνθισις αὐτῆ, εἰ καὶ μετρία, κοκκίνων καὶ κιτρίνων ἀνθῶν ἠδέως προσπίπτει εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἀνερχομένου, ὅστις ἔχει πρὸ αὐτοῦ νὰ παρατηρῇ ἀσθμαίων μάλιστα ποῦ δύναται στερεώτερον νὰ θέσῃ τὸν πόδα αὐτοῦ ἵνα μὴ ὀλι-

¹ Ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν *Reisen und Entdeckungen* τοῦ Embacher σ. 354 τυχαίως ἀνέγνω: ὅτι τῷ 1879 ὁ *Tozer* καὶ ὁ *Crowder* ἀνελθόντες τὸ ὄρος κατεμέτρησαν αὐτὸ καὶ ἐπέτυχον ὕψους 13150 ποδ: τρεῖς δ' ἑβδομάδας μετὰ ταῦτα ὁ *Faansmort*, *Fowle* καὶ *Cooper* ἐπίσης ἀναβάντες καὶ καταμετρήσαντες αὐτὸ εὗρον τὸ ὕψος αὐτοῦ 13100 ποδῶν. Πρὸ αὐτῶν κατεμέτρησε καὶ ὁ ἐφέτος ἐν βαθεῖ γήρατι ἀποβιώσας ἔξοχος γεωγράφος καὶ περιηγητῆς ἀκούρατος *P. de Tchikatchef* εἰς 4000 μέτρα. Πρβλ. τούτου Klein Asien σελ. 50.

Κἀγὼ ἀνήλθον τὸ ὄρος τοῦτο τῇ 15 καὶ 16 Ἰουλίῳ ἐνεστῶτος ἔτους. Τὰ περὶ αὐτοῦ εἰδικώτερον ἐν ἐπιμέτρῳ, εἰ δεήσει.

² Ὅρα παρὰ *Eckel Doctr. num. veterum* Edit. secunda t: III σελ. 187 καὶ ἐξῆς. Typus frequentissimus est mons Argæus instar Dei ab indigenis cultus quod' de eo testatur Maximus Tyrius (Dissert. VIII) ὅστις λέγει «ὄρος **Καππαδοκίας** καὶ θεὸς καὶ ὄρος καὶ ἄγαλμα». Ὁ **Νέρων** παρίσταται ἐπὶ χρυσοῦ νομίσματος stans super monte Argæo.

³ Ὅτι τὸ ὄρος ἦτο ἠφαιστειῶδες καὶ ἐκ τῶν νομισμάτων φαίνεται διότι εἰκονίζεται μετὰ σπηλαίων ἢ χασμάτων, ἐξ ὧν ἐξερέγονται φλόγες.

σθήση και αντί ν' ανέρχεται ὀπισθεν χωρῆ· επίσης ἐν μέσῳ ἀσθματι και εἰσπνοῆ ψυχροῦ και κρυεροῦ ἀέρος οὐχὶ δυσάρεστος εἶνε ἡ ὄσφρησις εὐόσμων χαμαιλουλουδιῶν, τούναντιον μάλιστα ἀναφυκτικῆ και εὐάρεστος καθ' ἣν στιγμὴν ὀλίγον ἐπὶ στερεοῦ τινος λίθου κατὰ τὴν ἀνάβασιν ν' ἀναπαυθῆ θέληση.

Ὡς τις παραφυὰς τοῦ Ἀργαίου πρὸς τὰ ΒΔ αὐτοῦ εἰς ἀπόστασιν ὠριαίαν ἀπὸ τῆς Καισαρείας κείται και τὸ ὄρος *Γηλαρδῆ δάγ*, τὸ ὄρος δηλαδὴ τῶν *Ὀφεωρ*, ἢ ὁ *Ὀπίτης*. Πράγματι ἡ τοῦ ὄρους ἐξέλιξις εἶνε ὀφειειδής· διὰ τούτου ἄγει ἡ ὁδὸς ἢ εἰς Ἰνδζεσοῦ και ἐν γένει ἢ εἰς Κιλικίαν και Λυκαονίαν.

Ἐπειδὴ ὅμως πρόκειται ἡμῖν ὁ λόγος, περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μόνον περιφερείας Καισαρείας, τούτου ἕνεκα περιοριζόμεθα εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἐν ταύτῃ μόνῃ σπουδαιότερων ὄρεων. Μεταξὺ τῆς πόλεως Καισαρείας και τῶν κωμοπόλεων Ἀνδρονικίου, Ζινδζι—δερέ, Ἀγτσῆ καγια, Στεφάνων και Μουταλάσκης ὑψοῦται ὄρος ἔχον σχετικὸν ὕψος 600 μέτρων, τὸ *Δίδυμον*. Τὸ ὄρος τοῦτο κοινότερον ὀνομάζεται *βουνὸ τοῦ ἁγίου Βασιλείου*, διότι κατὰ τὰ παραδεδομένα ἐνταῦθα εἶδεν ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ τὴν κατὰ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ὀπτασίαν και ἐντεῦθεν παρετήρει τὴν σφαγὴν τοῦ ἀποστάτου, πρὸς δὲ τουριστὶ *Ἀλῆ δάγ*, διότι παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς πιστεύεται ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Α. πρὸς τὸ Ζινδζι δερέ και Ἀνδρονικίον τάφος εἶνε ὁ τοῦ Ἀλῆ. Τὸ ὄρος λέγεται μὲν *Δίδυμον* ὡς ἔχον και δύο κορυφὰς μεγαλειτέρας, ἀλλ' εἶνε κυρίως *τρίδυμον*, ἥτοι ἔχει και τρίτην κορυφὴν καίπερ χαμηλοτέρα, ἢ κάλλιον εἰπεῖν λόφον. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου τὸ πάλαι ὑπῆρχε *ναὸς τῆς Θεοτόκου*, ὅστις κατηδαφίσθη· τὰ εἰρείπια αὐτοῦ ἔτι και νῦν ὄρωνται, παρ' αὐτῶ δὲ και ἕτερος μικρότερος ὅμως, ὡς ἐστὶν εἰκάσαι, τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Ἐν τῷ ὄρει τούτῳ φέρεται ὅτι ὑπῆρχε ναὸς τοῦ πολιούχου τῆς Καισαρείας θεοῦ, *Διὸς τοῦ Μαζαίου*, ἵσως μετέπειτα μεταβληθεὶς εἰς χριστιανικόν, ὡς τοῦτο πολλαχοῦ πολλάκις συνέβαινε. Ἐν τῷ ὄρει τούτῳ ἐπὶ τῶν εἰρειπίων τῶν ἱερῶν τούτων ἐκκλησιῶν τελοῦνται ἱερουργίαι κατὰ τὸ ἔαρ συνεχῶς μὲν ἀλλὰ τακτικώτατα τῷ Μεγάλῳ Σαββάτῳ και κατὰ τὴν Πεντηκοστήν, ὅτε πολλοὶ ἀνέρχονται τὸ ὄρος οἰκογενειακῶς ὀρθόδοξοι, οὐκ ὀλίγοι δὲ και ἕτεροδόξοι. Κἀγὼ αὐτὸς ἠκρασάμην τῆς θείας ἱερουργίας ἐν ὑπαίθρῳ τῷ Μεγάλῳ Σαββάτῳ κατὰ τὸ 1891 σωτήριον ἔτος, μεταβάς αὐτόσε μετὰ τινων μαθητῶν τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς ἐντολὴν ἐχόντων νὰ ψάλλωσι και νὰ συλλέξωσι χρήματα διὰ τὴν Σχολήν, ἣν οὗτοι ἐξεπροσώπων. Παράδοσις ἀναφέρει ὅτι τῇ Κυριακῇ τοῦ *Τυφλοῦ* προσήρχοντο ἐν

τῷ βουνῷ πλῆθος ὀρθοδόξων Ἀρμενίων και Ὀθωμανῶν μετὰ τυμπάνων και συρίγγων (ζουρνάδων) οὐχὶ μόνον εἰς προσκύνησιν και τελετὴν, ἀλλὰ και πρὸς τέρψιν και διασκέδασιν· ἐπειδὴ δὲ συνέβαινον ἐν τῇ πάνηγύρει ταύτῃ και ἀπεικταῖα, μητροπολίτης ἐξ Ἀθηνῶν¹ ἐπέμεινε και ἔπαυσε τὴν τοιαύτην ὀμήγυριν, ἀφ' οὗ ὑπῆρχον ἤδη ἕτεραι πρὸς λατρείαν και τέλεσιν λειτουργίας τεταγμέναι ἡμέραι, ἄς ἀνωθι ἐσημειώσάμεθα. Καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ κατὰ ὀρισμένην τοῦ ἔτους ἡμέραν τελοῦσι θυσίας και εὐχὰς ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ Ἀλῆ. Εἰς τὸ ὄρος ἀνέρχονται και ἐκ Μουταλάσκης και ἐξ Ἀνδρονικίου, ἀλλ' ἡ εὐκολωτέρα ὁδὸς και ἡ εὐβατωτέρα εἶνε ἡ ἀπὸ τοῦ Ζινδζι δερέ. ὅσον δύσβατος εἶνε ἡ ἀπὸ Καισαρείας και δύσχρηστος ἐφίππῳ τε και πεζῷ.

Ὁ ἀήρ τοῦ ὄρους τούτου εἶνε εὐκρατος και ὑγιηρὸς². Καὶ τοι τὸ ὄρος στερεῖται δένδρων, ἐν τούτοις καλύπτεται ὑπὸ ἀνθέων εὐόσμων και χόρτων αὐτοφυῶν, ἐφ' ὧ και ἐπὶ τῶν κλιτύων τούτου θαυμασία και ἐπιζήτητος ὑπάρχει βοσκή, δι' ἧς και ἀσθενῆ ζῶα ἐνδυναμοῦνται και ζωογονοῦνται.

Πρὸς τούτοις βουνοὶ πολλοὶ και βράχοι οὐκ ὀλίγοι ἀνά πᾶσαν τὴν ἐπαρχίαν ὑπάρχουσι, πετρώματα δὲ και μονόλιθοι ἐν σχήματι πυραμίδων επίσης δὲν εἶνε σπάνιοι. Ἡ περὶ τὰ *Φάρασα* (NA) χώρα εἶνε τραχεῖα, πετρώδης, δυσπρόσιτος, διότι μέχρις αὐτοῦ ἐξικνοῦνται και κλάδοι τοῦ *Ἀλά δάγ* τοῦ *Χαδζιλή βεῆ δάγ*.

Υδατογραφία. Ὁ Ἀργαῖος δὲν εἶνε οὐδ' ἀποτελεῖ ὑδρογραφικὸν κέντρον, ὡς ἠδύνατό τις ν' ἀναμένη, διότι τὰ ἀπ' αὐτοῦ καταρρέοντα ὕδατα χωνεύονται και καταπίνονται εἰς ἐλώδεις τόπους και ἔλη, ἢ σχηματίζουσι ρύακας ἀενάως ρέοντας πρὸς ἄρδευσιν τῶν περὶ αὐτὸν γαιῶν. Μόνον ὁ *Μέλας* ποταμὸς³, τουρκ: *Καρὰ σοῦ*, ἀποτελεῖ τοῦ πράγματος τούτου ἐξαίρεσιν, ἀρδεύων δὲ τὴν πρὸς Β. τῆς Καισαρείας πεδιάδα συμβάλλει ἀριστερόθεν τῷ Ἀλυί.

Τὴν Καπαδοκίαν διαρρεῖ ὁ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σπουδαιότατος ποταμὸς Ἀλυς⁴, τουρκ: *Κιζιλ* — *Ἰρμάκ* 850 χιλιομ: ροῦν ἔχων. Ὁ

¹ Οὗτος εἶνε ὁ Γρηγόριος, κατὰ τὸ 1773 και ἐξῆς ποιμένας τὴν ἐπαρχίαν.

² Πολλοὶ προσηκόντως ἐφοδιασμένοι ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου σκηνοῦσι και διαγούσιν ἡμέρας τινὰς πρὸς ἀναψυχὴν. Ἐπειδὴ τὸ ὄρος στερεῖται πηγαίου ὕδατος, ὑπάρχουσι ἀρχαῖαι δεξαμεναὶ και στέρναι, ἄς ἐρχόμενοι κατὰ τὸν χειμῶνα οἱ περίοικοι και ποιμένες πληροῦσι χιόνος και οὕτως ἀναπληροῦσι τὴν κατὰ τὸ θέρος ἐπαισθητὴν ταύτην ἔλλειψιν.

³ Μέλας, περὶ οὗ ὄρα Στράβ: 713', 538.

⁴ Ἀλυς, οὗτος ὀνομασθεὶς ἐκ τῶν ἀλῶν, ἄς παραρρεῖ κατὰ Στράβωνα. *Κιζιλ* δὲ *Ἰρμάκ* ἕνεκα τῆς ἐρυθρᾶς ἄμμου, ἐξ ἧς λαμβάνει πορφυροειδὲς χρώμα τὸ ὕδωρ αὐτοῦ. Διὰ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἡ Ἀσία διηρεῖτο εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ἀλυος και

ποταμὸς οὗτος ἐξ ὥρας τῆς Καισαρείας ἀφιστάμενος καὶ πρὸς Β. αὐτῆς ρέων, δέχεται ἐν τῷ μεταξύ πολλοὺς παραποτάμους, διαθρέχων δὲ τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Παφλαγονίαν ἐξίησιν εἰς τὸν Εὐξείνιον παρὰ τὴν Πάφραν. Ἐχὼν τὰς πηγὰς αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει Γκεμὴν Βελῆ δ'αὖ παρὰ τὴν Ζάραν οὐ μακρὰν τῆς Σεβαστείας, διαγράφει μεγάλην καμπύλην διευθυνομένην ἀπὸ τῶν πρὸς Β. πρὸς τὰ ΝΔ καὶ ἐκ ΝΔ πρὸς τὰ ΒΔ, εἶνε ὀρμητικὸς καὶ βαθύς, ἀλλαχού ρεεὶ ἡρέμα καὶ εἶνε ἀβαθής, ψαύων δὲ τὰς ὑπώρειας τοῦ Ἀντιταύρου καὶ τοῦ Ἀργαίου ἀφίνει τὴν Καισαρείαν καὶ τὴν Νεάπολιν πρὸς τὰριστερά καὶ τὸ Κερσεχίρ πρὸς τὰ δεξιά. Ὁ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ Καισαρείας μεταβαίνων διὰ τῆς ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Ἀγκυραν ἀπαντᾷ εἰς ἀπόστασιν ἐξάκρων περίπου ἀπὸ τῆς πόλεως γέφυραν (μετὰ στρατιωτικοῦ σταθμοῦ) πρὸς Δ. Τεκ—Γκιόζ καλουμένην, ἥτοι μονόφθαλμον. Αὕτη εἶνε γέφυρα τοῦ Ἄλυος, λιθίνη, ἰσχυρὰ ἐπὶ ἐνὸς μόνου θόλου στηριζομένη. Ὁ δ' ἐκ Καισαρείας διὰ τῆς εἰς Ἀμισὸν ἀγοῦσης ἀμαξιτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβησόμενος διέρχεται τὴν πρὸς Α. γέφυραν Τζόκ Γκιόζ, ἥτοι πολυόμματον, διότι πράγματι ἔχει ὀκτωκαίδεκα θόλους (καμάρας).

Ἐνταῦθα μνημονευτέον καὶ τὸν Σαρμουσαλί-σοῦ, ἥτοι ποταμὸν τῶν Σαρμούσων, μικρὸν ποταμὸν πρὸς Α. τῆς Καισαρείας καὶ βορείως αὐτῆς ρέοντα περὶ τὰς 6 ὥρας. Ὁ ποταμίσκος οὗτος συμβάλλει τῷ Μέλαρι ποταμῷ ὄντι, ὡς ἀνωτέρω ἐδείχθη, παραποτάμῳ τοῦ Ἄλυος.

Ἐκ τῶν ὁρέων τῆς Καππαδοκίας ἔχουσιν ἐπίσης τὰς πηγὰς αὐτῶν ὁ τε Σάρος (Σείχουρ) καὶ ὁ ἀργυροδίνης Πύραμος (Λιχάρ) ποταμοὶ ἀμφότεροι διὰ τὴν ἱστορικὴν μᾶλλον καὶ γεωλογικὴν αὐτῶν σημασίαν ἐπισημότεροι, ἐκβάλλοντες εἰς τὴν Μεσόγειον μετὰ παράλληλον σχεδὸν ροῦν. Περὶ τούτων ἄλλοι¹, διότι ἀνήκουσιν εἰς ἑτέροους νομοὺς καὶ εἰς

εἰς τὴν ἐκτὸς καὶ παρ' Ἡροδότῃ τὴν μὲν Κάτω Ἀσίαν, τὴν δὲ Ἄνω Ἀσίαν καλουμένην. (Ἀνάλογοι γεωγραφικοὶ ὅροι ἢ πέραν τοῦ Πάδου, καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Πάδου Γαλατία, ἢ πέραν καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Ρήνου κλ.) Ὁ Ἄλυς δ' ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐχώριζε τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν, τὴν γλώσσαν, τὴν τέχνην, τῆς Ἀσσυριακῆς.

¹ Ὁ μὲν Σάρος ἐκαλεῖτο καὶ Κοίρανος κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον. Ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἔκειντο τὰ Κόμανα, τὰ Καππαδοκικά, ὅπου ἐλατρεύετο ἡ Μᾶ—(οὐχὶ τὰ Πορτικὰ) πόλις, ἐν ἣ πληθὸς ἐξακισχιλίων ἱεροδούλων ὑπῆρχεν ἐπὶ Στράβωνος. Δυτικὸς βραχίων αὐτοῦ εἶνε ὁ Ζαμάντα σοῦ. Ὁ Πύραμος κατὰ Στ. Βυζ. καὶ Λευκόνηρος καλούμενος πηγάζει, ὡς καὶ ὁ Σάρος, ἐκ τοῦ Ἀντιταύρου καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἰσικὸν κόλπον ἀντικρῶ καὶ παρὰ τὸ Γιαμουρταλίκ ἢ ὀρθότερον εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Γιαμουρταλίκ. Τούτου ἀριστερὸς συμβάλλων εἶνε ὁ Γκιουκσοῦν (πόλις Κουκουσός, γνωστὴ ἐκ τῆς ἐξορίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου). Τὰ σημερινὰ ὀνόματα τῶν δύο ποταμῶν ἀπὸ τῆς εἰς τὰ μέρη ταῦτα πρώτης διαβάσεως τῶν Ἀράβων χρονολογούνται.

ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς περιφερείας. Ἐκ τῶν εἰς τὸν Σάρον εἰσβαλλόντων ἐνδιαφέρει ἡμῖν νὰ γινώσκωμεν καὶ τὸν Σαμάντα-σοῦ, βραχίονα δυτικὸν τοῦ Σάρου, τὸν ἀρχαῖον ἐπὶ Βυζαντινῶν Ὀνοπνέκτην¹, ὄριον τῶν νομῶν Ἀγκύρας καὶ Σεβαστείας².

Εἰς τὴν Καππαδοκίαν τακτέον καὶ τὸν Ἴριν τουρκ. Γιοσὴλ ἔρμακ ὅστις ἐκ δύο βραχιόνων τοῦ Γκερμιλοῦ τασί ἀρχ: Ἀύκου, καὶ τοῦ Τοσαρλή τασί σχηματιζομένους βρέχει τὰ Πορτικὰ Κόμανα καὶ τὴν πατρίδα τοῦ Γεωγράφου Στράβωνος, τὴν Ἀμάσειαν καὶ διὰ πενταστόμου Δέλτα εἰς τὸν Εὐξείνιον ἐκβάλει. Ὁ ποταμὸς οὗτος δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν νομαρχίαν Ἀγκύρας, οὐδ' εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν τοῦ ἀγίου Καισαρείας.

Λίμναι. Ἐκ τῶν λιμνῶν μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα τὴν Τάτταρ τουρκ. Τοῦζ γιούλ, χιλίων □ χιλιομέτρων ἐπιφάνειαν ἔχουσαν πρὸς τὰ Δ. τῆς Καισαρείας καὶ ΝΔ τοῦ Κερσεχίρ. Αὕτη εἶνε ἡ μεγαλειτέρα τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Καππαδοκίᾳ λιμνῶν καὶ ἡ μᾶλλον ἀλατοῦχος, κεμένη ἀκριβῶς ἐν τοῖς ὄρεισι τῆς Καπ. Γαλατίας καὶ Λυκαονίας. Ἐν τῇ πρὸς Β. Καππαδοκίᾳ κείται ἡ Στεφάρη³ πρὸς Α. τῆς Φαζημωνιτιδος παρὰ τὴν Λαδίκ. Ἐτεροι μικραὶ καὶ ἀβαθεῖς λίμναι ὑπὸ τὰς ὑπώρειας τοῦ Ἀργαίου ἀλατοῦχοι μεταξὺ τῆς Καισαρείας, τοῦ Ἰνδῆ σοῦ καὶ τοῦ Καραχισσάρ ὑπάρχουσιν. Αὗται ἕνεκα τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ τῶν ἐκ τῶν πέριξ βουνῶν ἀναλυόντων πάγων ἐκ τῆς συμβολῆς πολλῶν ρευμάτων ὑπερχειρίζουσι καὶ καθιστῶσι τὸν περὶ αὐτὰς χῶρον τῆς πεδιάδος κάθυγρον καὶ τελματώδη καὶ ἀδιάβατον. Τὸ θέρος τὸ κάθυγρον τοῦτο καὶ ὑδαρὲς μέρος ξηραίνεται, τὸ ὕδωρ κατὰ μέγα μέρος περιορίζεται ἐν μικρῷ κύκλῳ, μένει δὲ μέγας ἀλατοῦχος πηλὸς ἀφ' ἐνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀναφύεται χλόη εἰς νομὴν καταλληλοτάτη. Λίμναι εἶνε ἡ Ἰνδῆ σοῦ σαῖ μεταξύ Καισαρείας καὶ Ἰνδῆ σοῦ καὶ ἡ Δεβελί σαῖ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Καισαρείας εἰς Δεβελὴ καὶ Καραχισσάρ ὁδοῦ ἀριστερᾷ μὲν τῷ μεταβαίνοντι εἰς Καραχισσάρ, δεξιᾷ δὲ τῷ εἰς Δεβελὴ. Ἀμφότεραι εἶνε καλαμώδεις. Πρὸς ταύταις καὶ ἡ τελματώδης Σουρελίχ γιούλ. Παρὰ τὸ Κίρ σεχίρ ὑπάρχει καὶ ἡ Διπισίχ γιούλ. Τὰς παρὰ τὴν Ἀγκυραν παραλείπομεν.

¹ Τὸ ὄνομα προσθετέον τῷ Λεξικῷ τῆς Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας, ὅπερ οὔτε τὴν λέξιν Σάμαντα, οὔτε Ζάμαντα ἔχει. Πρβ. τοὺς Θεοφ. (Theoph. Cont) σελ. 280 καὶ Κεδρηγὸν II, 213.

² Ἡ διοίκησις Ζάμαντι περιλαμβάνεται ἐν τῷ νομῷ Σεβαστείας.

³ Ἡ λίμνη αὕτη κατὰ Στράβωνα ἐν IB', 560 «πλούσιος καὶ κύκλω νομὰς ἀφθόνους ἔχει καὶ παντοδαπὰς».

Κλίμα. Τοῦτο φυσικῶ τῷ λόγῳ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς χώρας. Ψυχρότερον εἶνε ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ τῇ πρὸς τῷ Ταύρῳ, ἅτε ὄρεινῃ καὶ κειμένη ἐν ὑψιπέδῳ, ὅπερ ἡρέμα καταφέρεται ἐν κλιμακωτῇ χώρᾳ κατὰ τὴν πρὸς τῷ Πόντῳ Καππαδοκίαν. Ἔνεκα τοῦ Ἀργαίου μάλιστα τὸ κλίμα καθίσταται ψυχρότερον καὶ αὐτῶν τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ πλάτος χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ὡς τοῦτο παρατηροῦμεν καὶ δι' ἄλλα τῆς καθόλου Ἀσίας μέρη. Διὰ τὸ ἐπαχθές τοῦ κλίματος παραπονεῖται καὶ αὐτός ὁ τῶν Καππαδόκων φωστήρ, ὁ Μέγας Βασίλειος, λέγων ἐπανειλημμένως ὅτι ἔνεκα τούτου δὲν ἠδυνήθη οὐδ' ἐκ τοῦ δωματίου αὐτοῦ νὰ προκύπτῃ¹. Τὸ κλίμα μάλιστα ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως δασῶν διαφέρει πολὺ πολλαχοῦ κατὰ τὴν πόλιν τῆς Καισαρείας π. χ. ὡς ἐν οικίῳ τόπῳ ἐροῦμεν, εἶνε οὐχὶ εὐάρεστον, διότι καὶ ὁ Μέλας ποταμὸς κακοῖ τὸν περὶ τὴν πόλιν ἀέρα ἰδίᾳ κατὰ τὸ θέρος καὶ ἀναγκάζει τοὺς κατοίκους νὰ ἐπιζητῶσιν ἀλλαγὴν ἀέρος εἰς τὰ πέριξ χωρία τὰ ὑψηλότερον καὶ εὐαερώτερον κείμενα.

Προϊόντα, Βιομηχανία, Μεταλλεῖα. Ἡ περὶ τὸν Ἀργαῖον καὶ τὴν Καισαρείαν χώρα εἶνε ἄξυλος, τοιαύτη οὖσα μέχρι τῆς τοῦ νομοῦ πρωτεύουσας Ἀγκύρας, ἀλλὰ γόνιμος εἰς λατομεῖα πλεῖστα, ἅτινα διευκολύνουσι τὴν οἰκοδομικὴν. Ἐν τούτοις ἡ γῆ εἶνε ἀγαθὴ καρποῖς καὶ σίτῳ καὶ κριθῇ² καὶ πάντοδα ποῖς βοσκήμασι³. Ἀραβόσιτος, τὸ κοινῶς καλαμπόκι, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δὲν εἶνε πολὺς, οὐδὲ φύεται τόσον θαλερός καὶ ἰσχυρός, ἀλλ' ἰσχνός. Ἐκ τῶν ἀμπελοφόρων μερῶν παράγεται οἶνος ἱκανὸς διὰ τὴν ἐπιτόπιον τοῦλάχιστον χρῆσιν (*Ἰρδζε-σοῦ, Οὐργκούπιον*). Προσέτι ἐξάγει ὁ τόπος τεταριχευμένον βόειον κρέας, κοινῶς *παστουρμαῦν*, δέρματα, ἀφθονεῖ δὲ τυροῦ νωποῦ, ὀσπρίων παντὸς εἶδους (φασιόλων, φακῆς, ἐρεβίνθων, κυάμων) καρῶν, μέλιτος καὶ ἄλατος ἐκ τε τῶν ἐλῶν καὶ τῶν λιμνῶν ἐξαγομένου, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ κάτοικοι χρῶνται οὐ μόνον ὀρυκτῶ ἀλλὰ καὶ τῶν λιμνῶν ἄλατι. Καὶ μελιτουργία ὑπάρχει, ἀλλ' ἐξαγωγή μέλιτος δὲν γίνεται, ὡς καὶ ἀνθογάλακτος. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐξήγετο καὶ ἡ *Σιτωπικὴ μίλτος*⁴ κληθεῖσα

¹ Μέτιθι τὰ ἐν τῇ ΜΗ' πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σαμοσάτων Εὐσέβιον ἐπιστολῇ: ἀεπεὶ οἶγε παρ' ἡμῖν οὕτω κατέπληξαν τὸν χειμῶνα ὡς μηδὲ τὸ μικρότατον προκύπτειν τῶν παραθύρων ἀνέχεσθαι· καὶ γὰρ τοσοῦτ' πλήθει χιόνων κατενιφήμεν ὡς αὐτοῖς οἴκοις καταχωσθέντες δύο μῆνας ἤδη ταῖς καταδύσεσιν ἐμφωλεύειν». Πρὸβλ. καὶ Ἐπιστ. ΚΖ'. Πρὸβλ. ἄριστον χωρίον παρὰ *Χωνιάτη* σελ. 47.

² Ἰδιαιτέρως εὐδοκιμεῖ ἐν τῇ γῇ τῆς Μ. Ἀσίας ἡ κριθή, ὡς τοῦτο καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος γνωστόν. Πρὸβλ. τὰ περὶ τῆς ἐξ αὐτῆς τροφῆς ἐν Ἀριστ. *Νεφ.* 180 καὶ ἐν τῇ *Παλ. Διαθ. β. Ἰεζεκ. Δ'*, 9. *Κριτ. Ζ'*, 13, 2 καὶ ἀλλαχοῦ.

³ Ὅρα καὶ *Στράβ. ΙΒ'*, 539.

⁴ *Στράβ. ΙΒ'*, 589.

οὕτω, διότι ἐκ τῆς Σινώπης συνήθως ἐλάμβανον αὐτὴν οἱ ἐμπορευόμενοι πρὸ τοῦ νὰ φθάσῃ ἢ τῶν Ἐφεσίων ἐμπορία μέχρι τῆς ἐνδον Καππαδοκίας. Παρὰ τῷ *Στράβωνι* προσέτι φέρεται ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν μεταλλευτῶν τοῦ τελευταίου τῶν Καππαδοκῶν βασιλέως Ἀρχελάου *πλάκες χρυσάλλου καὶ ὀνυχίτου λίθου* ἀνεκαλύφθησαν. Ἡ Καππαδοκία, ὡς ἐν γένει ἡ Μικρὰ Ἀσία, εἶνε πλουσία εἰς μέταλλα· ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ὑσογάτης ὑπάρχει μεταλλεῖον ἀργύρου, ἐν τῇ τοῦ Κιρσεχίρ ἐπίσης ἀργυρος, ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μιχαλιτζ-τσίκ *λίθος* πρὸς κατασκευὴν καπνοσυρίγγων, ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Οὐργιουπίου (ἥτις ὑπάγεται εἰς τὸ *βιλαγιέτιον* Ἰκονίου, ἀλλ' ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Καισαρείαν) *μάρμαρος*.

Ἡ Καππαδοκία παράγει καὶ πολλὰ εἰς τὴν ἰατρικὴν χρῆσιμα χόρτα καὶ βοτάνων ρίζας ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πλινίου μνημονευόμενας. Ἐγνωρίσαμεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ἄνδρα ἐξ Ἀνδρουκίου ὑπὸ ἐταιρείας ἐν Σμύρνῃ ἐδρευούσης μισθοδοτούμενον, ὅστις οὐδεμίαν ἐτέραν ἀσχόλησιν ἔχει ἀλλ' ἢ νὰ περισυλλέγῃ χόρτα καὶ ρίζας πολλάκις κατὰ χιλιάδας τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν βουνῶν καὶ νὰ μεταφέρῃ τὸ προϊόν τῆς ἀναζητήσεως αὐτοῦ εἰς Σμύρνην, ὅθεν ἐξαποστέλλεται εἰς Εὐρώπην, ἰδίᾳ δὲ εἰς Ἀγγλίαν.

Ἡ ἀμπελος δὲν εὐδοκιμεῖ ἐν ὅλοις τοῖς τόποις τῆς ἐπαρχίας. Ἐν τοῖς πρὸς Ν. καὶ Δ. τῆς Καισαρείας ἰδίᾳ φέρεται πολὺν καὶ νόστιμον τὸν καρπὸν. Ἐν τῇ κωμοπόλει *Ἰρδζε σοῦ*, ἐν *Προκοπίῳ* (Οὐργιούπ) ἐν *Συνασῶ*, ἐν *Νεαπόλει* (Νεβ-σεχίρ) καὶ κατὰ τὸ *Καραχισσάρ*, ἐν *Ἐβερεκ* ἡ ἀμπελος καλλιιεργεῖται καὶ προοδεύει. Ἐν τοῖς ἄνω τόποις ἀξιόλογα εἶνε καὶ τὰ ἄπια, τὰ μήλα, τὰ ἀμύγδαλα καὶ τὰ βερίκκοκα, καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀμπέλου σταφίς. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι παρήγετο ἔλαιον ἐν τῇ Μελιτηνῇ καὶ ὁ *Μοραρίτης* τῆς ἐπαρχίας ταύτης λεγόμενος οἶνος ἀνθημιλλᾶτο τοῖς ἑλληνοικῶσι⁴.

Ἡ ἐντόπιος βιομηχανία χωλαίνει· τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ἔλλειψιν ζητήσεως ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ εἰς τὴν τῶν κατοίκων ἀμέλειαν καὶ νοθρότητα (*ἐννοῶ τῶν χριστιανῶν*). Ἡ *χαλκευτικὴ* εὐρίσκειται ἐν προόδῳ τινὶ καὶ κινήσει ἔνεκα τῆς τῶν χαλκίνων σκευῶν πολλῆς χρήσεως καὶ τῆς καλῆς τοῦ μετάλλου ποιότητος τοῦ ἐκ τῶν διαφόρων μεταλλείων ὀρυσσομένου. Ἡ *ταπητουργία* εἶνε μὲν ἀξία λόγου, ἀλλὰ μικρὰ καὶ πτωχὴ. Ἐν ταύτῃ δὲ ἐξέχει ἡ κωμοπολις Κίρ Σεχίρ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἐντεῦθεν ἀπέχουσα πρὸς τὰ ΒΔυτικά. Οἱ *ἀλουργεῖς ἀμφίταποι* καὶ τὰ *μάλλινα* κροσσωτὰ εἶνε ἀξία προσοχῆς. Ἐλαφρὰ ταπη-

⁴ *Στράβ. ΙΒ'*, 535. Ἡ λέξις *Μοραρίτης* προσθετέα εἰς τὰ ἑλλην. λεξικά.

τουργία ἤρξατο ἤδη νὰ μεταδίδεται καὶ ἀλλαγῶν ἐκ Καισαρείας καὶ νὰ εὐρίσκη ὑπόληψιν καὶ ζήτησιν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει χάρις τῷ ἐμπορικῷ πνεύματι ὁμογενοῦς προκρίτου ἐν Καισαρεία, τοῦ Γεωργάκη ἐφέντη Οὐράκλογλου δικηγόρου διατηροῦντος ἐργαστάσιον —κατὰ περιόδους— τοιαύτης ἐπιουργίας καὶ ταπητουργίας, ἥτις περιορίζεται εἰς κατασκευὴν παραπετασμάτων, ἐπιστρωμάτων ποικιλοχρῶν ἐπιτραπεζίων τε καὶ κλινῶν καὶ ὑποποδίων σκεπασμάτων καὶ τοιούτων.

Ἐν τῇ Μεγάλῃ τῆς Καισαρείας ἀγορᾶ καὶ ἡ χρυσοχοϊκὴ δὲν εἶνε εὐτελής. Ἐν τῇ ἀγορᾶ δύναται τις νῦν πλεῖστα ὅσα νὰ εὕρῃ τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῆς ἐμπορίας. Αὕτη εὐρίσκεται ἐν χερσὶ τῶν Ἀρμενίων καὶ ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τῶν Ἑλλήνων, ἅτε ὀλιγαριθμῶν καὶ περὶ πολλὰ περιστρέφεται. Ἡ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς Ἀγκυραν προσπέλασις διευκολύνει πολὺ τὴν ταχύτεραν διεξαγωγὴν τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων, ἡ δὲ ἐλπίς ὅτι ἐντὸς πενταετίας θὰ συνδεθῇ σιδηροδρομικῶς καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας ἀναπτεροῖ τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους ἐν ταῖς ἐργασίαις αὐτῶν καὶ καρτερικοὺς καθίστησι, καίτοι ταύτας νῦν καὶ ἀμαξιτοὶ διευκολύνουσι πῶς.

Ὡς ἀχθοφορικὸν ζῆλον χρησιμεύει πρῶτιστα πάντων ἡ καρτερικὴ κάμηλος καὶ ἡ ἡμίονος· αἱ ἵπποις ἐζευγμένοι ἀμαξία νῦν κατέστησαν εὐωτότεροι διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων, ἕνεκα τῆς συντομείας τοῦ χρόνου· ἐπειδὴ αἱ ἀποστολαὶ ταχύτερον φθάνουσιν εἰς τὸν προσόντα ὄρον δι' ἀμαξῶν ἢ διὰ καμήλων. Συνήθως καθ' ἐκάστην ὁκτὼν ἀπὸ Κ/πόλεως μέχρι Καισαρείας πληρώνονται μεταφορικὰ τὸ μὲν θέρος χονδρικῶς γρόσια δύο, τὸν δὲ χειμῶνα 2 1/2· λιανικῶς δὲ καὶ διπλάσια, ἐν ᾧ τὰ διὰ τῶν ζῶων τῶν καρabanίων ἀποστελλόμενα στοιχιζοῦσιν εἰς Καισαρείαν παραδοτέα 25—30 % ὀλιγώτερον, ἀλλ' ὁ ἀποδοχεὺς πρέπει νὰ εἶνε καὶ τῇ ὑπομονῇ τῆς καμήλου ὠχυρωμένος, ἐὰν θέλῃ νὰ κερδήσῃ ἐκ τῶν μεταφορικῶν, διότι οὐχὶ σπανίως καὶ 40 ὄλαι ἡμέραι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μέχρις ἐνταῦθα μεταφορὰν. Ἐκ πείρας ταῦτα σημειούμεθα. Ἡ ἐκ Μερσίνης καὶ Ἀδάνων ὁδὸς εἶνε συντομωτέρα· ἀπαιτεῖ 6—8 ἡμέρας διὰ τοὺς ἐμπορευομένους καὶ ἀποστολὰς ποιούντας· ἡ ἐξ Ἀμοσῶν (Σαμψούντος) ἀπαιτεῖ μέχρις ἐνταῦθα ἐννέα ἢ δέκα ἡμέρας τὸ πολὺ.

Ἐξαγωγὴ πολλὴ γίνεται τοῦ ταριχευτοῦ βοείου κρέατος καὶ δερμάτων. Ὑπολογίζεται ὑπὸ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα εἰδημόνων ὅτι κατ' ἔτος εἰκοσακισχίλια ἀγελάδες θυσιάζονται πρὸς ταριχεΐαν.

Διαίτα τῶν κατοίκων καὶ διατροφή αὐτῶν καθόλου. Οἱ κάτοικοι ἤτοι ὁ κοινὸς λαὸς διαιτᾶται εὐτελέστατα· ἄρτος ξηρὸς μετ' ὀλίγου

παστουρμά, ὄσπρια, καὶ ἀθλησμένοι σῖτος (κοινῶς *πληγοῦρι*) μετ' ἐλαίου λινελαίου, σπανίως βουτύρου, ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς τροφῆς αὐτοῦ. Γάλα, τυρὸς, βούτυρον, ὠά, κρέας καὶ ἰχθύες ἐκ τοῦ Ἄλυος, Μέλανος καὶ τῶν πέριξ τελμάτων καὶ λιμνῶν ἀλιευόμενοι εἶνε τῶν ὀπωρῶν εὐπωρότερον, οἵτινες καὶ ἐκ τῆς πρωτεύουσας καὶ τῆς Μερσίνης πάντα τὰ χρειώδη κατὰ τὸ εὐρωπαϊκώτερον μετακομίζονται καὶ τοῖς ξένοις πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον παρατίθενται. Ἡ ρακὴ οὐδέποτε λείπει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ πρὸ τοῦ φαγητοῦ καὶ παρὰ τῷ λαῷ αὐτῶ τῶν χριστιανῶν, ἀλλ' ὁ οἶνος εἶνε σπάνιος.

Ἡ θερμανσις ἀτελεστάτη καὶ πάντῃ ἀκανόνιστος· ἐκάστη οἰκία εὐποροῦσα ἢ μὴ ἔχει εἶδος τι ἐστίας θερμαντικῆς, *ταρδοῦρ* καλουμένης, ἥτις συνίσταται ἐκ λακκίσκου ἀβαθοῦς περιοριζομένου ὑπὸ τραπέζης μόλις 0,50 μ. ὑψηλῆς. Τῆς τραπέζης ταύτης οἱ πόδες περιβάλλονται ὑπὸ σανίδος 0,15—0,20 μ. πλάτους ἐν εἶδει ζώνης. Ἐπὶ ταύτης δὲ τίθεται ἀπλούμενον μέγα τετράγωνικὸν ἐκ μαλλίου ὑφασμα καὶ ἐφάπλωμα. Οὕτως ἐντὸς τοῦ λακκίσκου τίθεται πῆλινον πύραυνον πλήρες καιόντων ἀνθημμένων ἀνθράκων ἢ ἀπεξηρασμένης κόπρου βόας, ἥτις χρησιμεύει τοῖς κατοίκους καὶ ὡς καύσιμος ὕλη καὶ περισυλλέγεται ἐπιμελῶς¹, διότι ὁ τόπος, ὡς εἶπομεν, εἶνε ἄξυλος. Ὑπὸ τὸ ἐφάπλωμα λοιπὸν τοῦτο τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ οἱ φίλοι προσερχόμενοι παρακάθηνται ἐκτείνοντες τοὺς πόδας αὐτῶν μέχρι τῆς τοῦ πυραύνου περιοχῆς καὶ μέχρι τῆς ὀσφύος καλύπτονται.

Ἡ περὶ τὴν ἀμφίεσιν αὐστηρότης καθαριότης καὶ αὐτὴ ἡ ἀπλὴ κομψότης εἶνε παρημελημένοι· καύχημα παρὰ ταῖς γυναῖξιν ὑπάνδρους τε καὶ μὴ θεωρεῖται τὸ φέρειν περὶ τὸν τράχηλον ὀλόκληρον ἄλυσιν χρυσίμων νομισμάτων, ἅτινα κοινῶς *φλουριά* λέγονται· ἐπίσης δὲ ὅπισθεν κατὰ τὴν λευμένην αὐτῶν κόμην, ἥτις εἰς πολλὰς λεπτάς καὶ ἰσχνὰς πλεξίδας ἐπὶ τῆς ῥάχως ἐπιπίπτουσα φέρει τόσα νομίσματα χρυσαῖ ἢ ἀργυραῖ ὅσα εἶνε καὶ αἱ πλεξίδες. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὑπάρχουσιν ἔτοιμοι καὶ φενάκαι μετὰ βοστρύχων φερόντων τὰ φλωρία ταῦτα.

(Ἀκολουθεῖ).

B. A. M.

Διδάκτωρ

¹ Λέγεται τὸ εἶδος τοῦτα τῆς καυσίμου ὕλης καὶ ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ (κυκλοτεροῦς) *τεξέκια*.

Κωστή Παλαμά.

Εἶχομεν συζήτησιν περὶ τῶν βιβλίων. Ὁ φίλος μου ἐνόμιζεν ὅτι τὰ βιβλία ἐξασκοῦν πολλὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου.

— Οἰαιδήποτε, λέγει, καὶ ἂν εἶνε αἱ κατόπιν περιπέτειαι τοῦ βίου, ὅσον καὶ ἂν ὑψωθῇ ἢ χανδακωθῇ ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τῆς τύχης καὶ τοῦ κόσμου, ἂν γείνη πλούσιος τραπεζίτης, ἢ πτωχὸς ἐπιστήμων, πάντοτε θὰ μένη εἰς τὸν χαρακτῆρά του ἴσχος ὁμοιότητος πρὸς τὸν ἥρωα τοῦ πρώτου μυθιστορήματος ποῦ ἐδιάβασε, καὶ θὰ κρυφοζῆ εἰς τὴν ψυχὴν του μία ἀρχή, ἓν γνωμικόν, μία ἰδέα ἢ θεωρία τοῦ πρώτου φιλοσοφικοῦ ἢ ἠθικοῦ ἔργου ποῦ ἐδιδάχθη. Ἐγὼ, τὸναντίον, ἐνόμιζον ὅτι ὅλαι αἱ θεωρίαι τῶν βιβλίων, ὅλα τὰ φιλοσοφικά συστήματα, ὅλοι οἱ πραγματικοὶ ἥρωες τῆς ἱστορίας καὶ οἱ ψευδεῖς τῶν μυθιστορημάτων, ὅλα αὐτὰ φυγαδεύονται καὶ διαλύονται εἰς τὴν πρώτην πνοὴν τῆς πραγματικότητος, εἰς τὴν πρώτην τῆς κοινωνίας ἐπαφὴν. Ὁ ἄνθρωπος, εἶνε ἀληθές, ἀντιδρᾷ κατὰ τοῦ κόσμου ἐπὶ τινα χρόνον, καὶ ὑπάρχουσιν ἢ ὑπῆρξαν ἄνθρωποι διατηρήσαντες ἐπὶ ποσὸν τὴν ἐλευθερίαν των ἀπέναντι τοῦ τυραννικοῦ περιβάλλοντος, ἀλλ' ἢ ἀντιδράσις αὐτῆ, ἢ ἐμφάνισις αὐτῆ τοῦ προσωπικοῦ ἐγώ, δὲν εἶνε ἢ ὠχρὰ ἀνταύγεια ἐπεισάκτων ἐννοιῶν καὶ τύπων, ἀλλὰ μᾶλλον φυσικὴ, ἀχώριστος μορφή καὶ διάθεσις, σχετιζομένη ἴσως πρὸς τὸ νευρικὸν σύστημα, τὸν καλὸν στόμαχον, τὴν κληρονομικότητα, κᾶτι, τέλος, τὸ ὅποιον ὁ ἄνθρωπος ἔλαβεν ἢ ἔφερεν ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον τοῦτον.

— Σία καὶ ἀράξαμεν εἰς τὴν μεταφυσικὴν! εἶπεν ὁ φίλος μου· αὐτὸ τὸ ζήτημα δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ζήτημα τῆς προϋπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ὑπάρξεως νοητοῦ κόσμου, τῆς μετεμψυχώσεως, ἂν θέλης τέλος πάντων τὸ ζήτημα τοῦ ἀπολύτου ὄντος· καὶ αὐτὰ εὐτυχῶς δὲν λύονται εἰς τὸ ζαχαροπλαστεῖον· πιεὲ τὴ μαστίχα σου καὶ πάμε γιὰτὶ εἶναι ὦρα τοῦ φαγητοῦ.

Τὸν ἔλαβον ἀπὸ τοῦ βραχίονος καὶ ἐξηρχόμεθα, ὅταν συνηνητήσαμεν τὸν Χ*** καὶ ὁ φίλος μου μ' ἔσταμάτησε.

— Τὸν βλέπεις αὐτόν; μοῦ εἶπε·

— Ποῖόν τὸν τρελλο-Μανώλη;

— Γιὰτὶ τὸν λές τρελλόν;

— Ἔτσι τὸν λέγει ὁ κόσμος.

— Ἐσὺ πῶς τὸν βλέπεις;

— Ἐγὼ ἄλλο δὲν βλέπω, τῶρα τόσα χρόνια, παρὰ νᾶχη τὸ ἓνα χέρι στὴν τσέπη, μὲ τὸ ἄλλο νὰ κρατῇ ἓνα μαντήλι, χειμῶνα καλοκαίρι, καὶ νὰ πηγαίνει περίπατον, πάντοτε τὴν αὐτὴν ὥραν, εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, μὲ τὸ ἴδιο βῆμα, τὸ ἴδιον ὕφος, τὴν ἴδιαν σιωπὴν.

— Καὶ δὲν ἐστάθης ποτὲ περιέργως νὰ μάθης τὴν ἱστορίαν του;

— Ἡρώτησα πολλὰκις, ἀλλὰ μοῦ ἀπήντων στερεοτύπως «τῶχασεν ἀπὸ τὰ πολλὰ τὰ γράμματα»

— Θέλεις λοιπὸν νὰ τὴν ἀκούσης μὲ λίγα λόγια;

— Εὐχαρίστως ὅσον νὰ πεινάσω· λέγε.

— Μὲ αὐτὸν εἴμεθα συμμαθηταὶ εἰς τὸ Γυμνάσιον· καὶ ἦτον ὁ πρῶτος μαθητῆς· ἔξυπνος ὅσον νὰ πῆς· ζωηρός, πρῶτος εἰς τὰ παιγνίδια, εἰς τὰ κανόνια, εἰς τὸ πάλεμμα, καὶ πρῶτος εἰς τὴν μελέτην καὶ τὰ μαθήματα. Οἱ εὐφύεστεροι μαθηταὶ μας τὸν ἠγάπων, οἱ στενοκέφαλοι τὸν κατέτρεχον καὶ ἂν δὲν ἀπατῶμαι, τὸν ἐφθόνουν· ὅταν ἐτελειώσαμεν τὸ Γυμνάσιον ἦτο μὲ δύο γνώμας· ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Τεργέστην νὰ γείνη ἐμποροῦπάλληλος, νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ χαρῆ τὸν κόσμον, καὶ ἴσως μία ἡμέρα νὰ γείνη καὶ πλούσιος, ἢ νὰ σπουδάσῃ φιλολογίαν καὶ νὰ γείνη σοφός· διότι πολὺ ἐθαύμαζεν ἓνα καθηγητὴν τῶν Ἑλληνικῶν, ποῦ εἶχομεν, πολυμαθῆ καὶ εὐφυῆ ἄνθρωπον. Ἐπὶ τέλους εἶτε εὗρε κάποιαν δυσκολίαν διὰ τὴν Τεργέστην, εἶτε δι' ἄλλον λόγον, ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλολογίαν.

Ἦτο φύσει ρωμαλέος καὶ ἀρκετὰ εὐπορός· ἐξώδευε λοιπὸν καὶ ἔζη καλὰ εἰς τὰς Ἀθήνας· ἐσύχναζεν εἰς τὰ θέατρα, καὶ τὰ caffè-chantants, καὶ μερικοὺς χοροὺς ἀμφιβόλου ἠθικῆς, ἔκαμνεν ἐκδρομάς, γυμναστικὴν, ἦτο μέλος συλλόγων, ἐδημοσιογράφει ἐνίοτε καὶ ἐφοῖτα κάποτε καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον· ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἠσθάνθη ἀηδίαν πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν σπουδαιοτέρων, λεγομένων καθηγητῶν τῆς Σχολῆς. Μετ' ὀλίγον ἠκροᾶτο μόνον τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Πῶς τὴν βρίσκεις τὴν ἐπιστήμην σου; τὸν ἠρώτησα μίαν ἡμέραν.

— Φίλε μου, μοῦ εἶπεν, ὅλον αὐτὸ τὸ ἔτος ἔμαθα δύο πράγματα, ἀλλὰ ἀνεκτίμητα.

— Ὡς τί;

— Πρῶτον ὅτι «Φιλολογία εἶνε ἡ γνῶσις τοῦ ἐγνωσμένου» καὶ δεῦτερον ὅτι ἡ Φιλοσοφικὴ σχολὴ μποροῦσε καὶ νὰ λείπη καὶ νὰ τὰ δίνουν σὲ μᾶς τὰ λεπτὰ νὰγοράζωμε βιβλία.

Τὸ καλοκαίρι, ὅταν ἐφύγαμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ Μανώλης ἐφωδιά-

σθη με βιβλιοθήκην ὀλόκληρον· ἀγόρασε καὶ ἐν ὄπλον τοῦ κυνηγίου, ἀλλὰ δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ τὸν εἶδα πολλαῖς φοραῖς στὸ κυνήγι· τὸν ἐβλεπον ὅμως εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὴν μουσικὴν καὶ κάποτε εἰς τὴν Λέσχην. Ἦτο ἐνθουσιασμένος με τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς του· πότε εὗρισκεν ἐξοχὸν τὸν Δημοσθένη, πότε ὑπεράνθρωπον τὸν Θουκυδίδη, πότε ἀπομνημόνευε ραφιδίας ὅλας ἐκ τοῦ Ὀμήρου, πότε εὗρισκε τὸ τέλειον κάλλος εἰς τὸν Σοφοκλῆ καὶ πότε τὸ ἰδεῖσθαι τοῦ πρακτικοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Ξενοφῶντα καὶ πάντοτε ἠγόραζε βιβλία καὶ ἐσχεδίαζε μελέτας.

Τὸ ἔτος ἐκεῖνο δὲν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ δ' ἐπόμενον θέρος τὸν εὗρον θιασώτην τοῦ Πλάτωνος.

— Ἐκεῖ εἶνε, μοῦ ἔλεγε, τὸ σχολεῖον τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς τελειότητος· ἐκεῖ θὰ ἐσπούδασεν ὁ Χριστὸς καὶ ἔγεινε Θεός. Ἦτο τώρα ἀφανέστερος, ἠγάπα μᾶλλον τὴν μοναξίαν, καὶ συχνὰ τὸν εὗρισκον κάτω ἀπὸ τὴν μικρὴν κερασίαν, ποῦ εἶνε ἀριστερὰ καθὼς πηγαίνομε στὸ ρέμμα, στὴ μέση στὸ λειθάδι, νὰ κάθεται με ἐν βιβλίον στὸ χέρι, ἐνῶ αἱ μέλισσαι ἐτριγύριζον με βόμβον ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

Μίαν ἡμέραν τὸν εἶδα σκυθρωπὸν καὶ πολὺ σκεπτικὸν νὰ κάθεται σὲ μιὰ πέτρα καταμεσῆς στὸ ρέμμα.

— Τί κάνεις ἐδῶ; τοῦ εἶπα· θὰ σὲ πάρουν ἡ Νεραΐδες.

— Εἶμαι πολὺ στενοχωρημένος· μοῦ εἶπε καὶ μοῦ ἐξήγησε τὸ αἷτιον τῆς στενοχωρίας του· δὲν εἴμποροῦσε νὰ ἐννοήσῃ τὸν Τίμαιον τοῦ Πλάτωνος· τί εἶνε αὐτὸ τὸ ἐπὶ ταῦτα καὶ ἐπὶ θατέρου, με τὰ ὁποῖα ὁ Τίμαιος πλάττει τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου;

— Καὶ ἐννοεῖς, μοῦ εἶπεν, ὅτι χωρὶς τὴν θεωρίαν αὐτὴν δὲν εἴμπορεῖς νὰ ξεύρης τὴν μεταφυσικὴν τοῦ Πλάτωνος καὶ νὰ κατέχῃς πλήρως τὸ θεῖον του σύστημα.

— Μὰ δὲν χρειάζεται καὶ νὰ τὸ κατέχῃς τοῦ εἶπον· σῆκω πάμε· ἀπόψε σέχω τραπέζι· θὰ φάμε ἓνα λαγών, ποῦ μέφίλεψαν· μὴ μοῦ πῆς, ὄχι.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἤρχισε νὰ μελετᾷ φιλοσοφίαν διὰ νὰ δώσῃ ἐξετάσεις εἰς τὰ γενικά· ἀλλ' οὔτε τότε ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐμελέτησεν, ἐμελέτησεν ἑβδομάδας, μῆνας, ἐξάμηνια, ἔγεινεν ὠρρότερος, σκυθρωπότερος, ἀμελέστερος εἰς τὰ κοινωνικά του καθήκοντα καὶ τὴν ἐνδυμασίαν του, μισανθρωπότερος, σοφώτερος ἴσως, ἀλλὰ δὲν ἔδωκεν ἐξετάσεις.

— Μὰ ξεύρεις, τοῦ εἶπα μίαν ἡμέραν, πόσο μελετοῦν οἱ ἄλλοι γιὰ τὰ γενικά; ἓνα μῆνα τὸ πολὺ.

— Ἄν οἱ ἄλλοι εἶνε κτήνη, μοῦ εἶπε, δὲν θὰ πῆ πῶς πρέπει νὰ-

μαι κέγῳ. Ἐκτοτε οἱ οἰκεῖοί του ἤρχισαν νὰ τὸν πιέζουν νὰ δώσῃ ἐξετάσεις, οἱ δὲ ξένοι νὰ τὸν ὑποβλέπουν καὶ νὰ τὸν γλωσσοτρῶγουν, νὰ τὸν ὀνομάζουν ἀκοινώνητον καὶ ἰδιότροπον, καὶ κατάρθωσαν νὰ τὸν καταστήσουν νευρικὸν καὶ μισάνθρωπον. Καὶ ὅσον ἀπέφευγε τὸν κόσμον τόσο περιωρίζετο εἰς τὴν βιβλιοθήκην του· ἐμελέτα, ἐμελέτα, πάντοτε καὶ παντὸς εἶδους βιβλία· ποιητὰς καὶ ἱστορικοὺς, βίους ἁγίων καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας. Ἀλλὰ πρὸ πάντων, καὶ ὡς κύριον ἔργον, τοὺς φιλοσόφους καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Ἦλθε τότε ἡ ἐπιστρατεία καὶ με ἄρπαξαν ἐμέ· αὐτὸς ἐξηρέθη ὡς προστάτης οἰκογενείας· εἶθε νὰ μὴ ἐξηρεῖτο ἴσως ἡ ἀνάγκη, ἡ θεόδοτος πραγματικότης τὸν ἀπήλλαττεν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῶν βιβλίων.

Ὅταν ἀπελύθη καὶ, ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα μου, ἐζήτησα τὰ νέα, οἱ φίλοι μου μοῦ εἶπον δύο τρεῖς θανάτους, ἄλλους τόσους γάμους καὶ ὅτι ὁ Μανώλης ἐτρελλάθη.

— Πῶς, ὁ Μανώλης;

— Μάλιστα καὶ τώρα τὸν ἔχουν στὸν Ἀϊγεράσιμον, στὴν Κεφαλληνίαν· καὶ οἱ ἰατροὶ ἐλπίζουν ὅτι τὸ ταξεῖδι θὰ τὸν ὠφελήσῃ.

— Καὶ πῶς ἐτρελλάθη; τί διάγνωσιν ἔκαμαν;

— Ἄλλοι λέγουν ὑπεραιμίαν τοῦ ἐγκεφάλου, ἄλλοι surmenage intellectuel, καὶ ὁ κόσμος ἀπὸ τὰ πολλὰ τὰ γράμματα.

Ἀπὸ τότε τὸν ἐκλαίον ὡς ἀποθαμένον, ὅταν πέρυσι, ἐνῶ ἤμην εἰς τὰς Ἀθήνας γιὰ ναῦρω καμμίαν θέσιν, βλέπω αἴφνης εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅτι ἀπέθανε κάποια πλουσία χήρα καὶ ἐκληροδότησε τὴν ἐκ 200,000 δρ. περιουσίαν της εἰς τὸν Μανώλην X... τυγχάνοντα ἀνεψιὸν της.

— Νά, ἐσκέφθην, τὸ ἀντιφάρμακον τῆς τρέλλας καὶ τῶν βιβλίων· τώρα χρειάζεται μιὰ καλὴ νύφη, καὶ με διακόσιαις χιλιάδαις δραχμαῖς δὲν θάργῃσῃ νὰ εὐρεθῇ, καὶ ὁ Μανώλης θὰ γείνη ἀνθρωπος τοῦ κόσμου, καὶ θὰ ζήσῃ εὐτυχῆς, δηλαδὴ θὰ ζήσῃ. Τίποτε, φίλε μου, τὰ βιβλία τοῦ εἶχον στρεβλώσῃ καὶ ἀφανίσῃ τὸν νοῦν ἀνιάτως καὶ τὸν κατέστησαν δυστυχῆ διὰ βίου. Ὅταν τὸν εἶδον τὴν τελευταίαν φορὰν, ἦτον ἀκούρευτος καὶ ρυπαρὸς καὶ ἐκοπίαζε πολὺ ὅταν ὠμίλει.

— Ἦθελα νὰ σοῦ κάμω μιὰ ἐρώτησι, καυμμένη Μανώλη, τοῦ εἶπα.

— Ξεῦρω τί θὰ μέρωτήσῃς μοῦ εἶπε, διατί δὲν αὐτοκτονῶ;

Καὶ πρὶν προφθᾶσω νὰ διαμαρτυρηθῶ, ἐξηκολούθησε:

— Νὰ σοῦ πῶ, φίλε μου, ἡ ἰδέα σου εἶνε πολὺ ὀρθή, ἔπρεπε νὰχω αὐτοκτονήσῃ, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ζῶ πρὸς τί; ὁ ἥλιος αὐτὸς ὁ ἀψυχος, ὁ ὁποῖος ἀνατέλλει καὶ δῦει κανονικῶς, τίποτε δὲν με διδάσκει,

τίποτε δὲν μὲ φωτίζει· τὸ σῶμα αὐτὸ τὸ ἐκ πηλοῦ, αὐτὰ τὰ τυφλὰ μάτια μου, αὐτὰ τὰ ἄχρηστα αὐτιά μου δὲν μὲ ἀφίνουν νὰ ζήσω, τὴν δένουν, τὴν σκοτίζουν, τὴν θλίβουν τὴν δυστυχῆ ψυχὴ μου, ἡ ὁποία διψᾷ τὴν ἀλήθειαν καὶ ποθεῖ τὸ φῶς· ὁ κόσμος αὐτός, ὁ ψεύτικος ἀπὸ τὸ Α ἕως τὸ Ω, πρὸ πολλοῦ δὲν ὑπάρχει δι' ἐμέ· ἔκαμε πολὺ καλὰ καὶ μὲ διέγραψεν ὡς τρελλόν· νὰ ζήσω διὰ νὰ βλέπω αὐτὸ τὸ ἀφρατο κορίτσι, ὅπως λέγει ἡ μητέρα μου, καὶ ἐκεῖνον τὸν σοβαρὸν πολιτικόν καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς γελοίους, τοὺς μωροὺς τοὺς ἀηδεῖς πιθήκους; δὲν πιστεύω νὰ ἔχῃς αὐτὴν τὴν ἀνόητον ἀξίωσιν, ἀφοῦ μάγαπᾷς πρέπει νὰ ποθᾷς· τίς οἶδε; νὰ μεταβῶ εἰς τὸ ἀγνωστον· ἴσως ἐκεῖ ὑπάρχει φῶς· ἴσως τὸ ἀγνωστον αὐτὸ νὰ εἶνε ἡ ἀλήθεια, νὰ εἶνε Θεός· ἀλλ' ὅ,τι καὶ ἂν εἶνε, θὰ εἶνε κᾶτι καλλίτερον ἀπὸ τὸ χρῆμα καὶ τὰ ὠραῖα κορίτσια, τὴν εὐτυχίαν τῶν καθηγητῶν τῆς γαλλικῆς χά, χά, χάλι, πόν, θὰ πῆς, γιατί δὲν αὐτοκτονῶ τώρα ἀμέσως; γιατί; εἶμαι ἀρᾶγε δειλός; ἴσως· εἶμαι γενναῖος καὶ περιμένω τὸν θάνατον, ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃ, θὰ ἔλθῃ ἀφεύκτος! ἢ μοῦ ἀρέσει νὰ βλέπω αὐτὴν τὴν κωμωδίαν τοῦ κόσμου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶμαι θεατῆς; ἢ εἶμαι, μήπως καὶ ἐγὼ ὑποκριτής, καὶ πρέπει νὰ παίξω τὸν ρόλον ποῦ μοῦ ἔτυχεν εἰς τὴν διανομὴν τῶν προσώπων; ποῖός ξεῦρει! ἄς ἴδωμεν· ἐλπίζω ὅτι ὁ θάνατος δὲν θὰ βραδύνῃ· ὦ! γιὰ φαντάσου, ἀλήθεια νὰ εἴμεθα ἀθάνατοι, ὅπως λένε! φοβερόν! τί φρικτὴ ἰδέα, νὰ μένης αἰωνίως ἔτσι! ἦ! μὲ τρομάζει καὶ μόνη ἡ σκέψις.....»

Καὶ τώρα λέγε σὺ πῶς τὰ βιβλία δὲν ἐπηρεάζουν τὸν ἄνθρωπον.

— Δὲν σοῦ λέγω, εἶπον, ἡ ὑπερβολικὴ μελέτη καὶ ἔπειτα εἶνε καὶ κατὰ τὸ ποιὸν τῶν βιβλίων.

— Ἄ! τὰ πρῶμηςες τώρα· ἄς εἶνε αὐτὸ εἶνε ἄλλο μέγα ζήτημα· ἄστο, γιατί πεινῶ φοβερά· καλὴ νύκτα καὶ καλὴν ὄρεξιν.

— Ἐπίσης.

Ἄ. Τραυλαντώνης

ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΑΡΙΣΙΝΑ ΘΕΑΜΑΤΑ

ΕΝ ΥΠΑΙΘΡῶ, ΚΑΙ ΥΠΟ ΣΤΕΓΗΝ

Οἱ Παρίσιοι εἶνε ἡ κατ'ἐξοχὴν πόλις τῶν δημοσίων θεαμάτων· θεαμάτων ἀνὰ πᾶσαν ὥραν, παντὸς εἶδους, θεαμάτων τέρψεως καὶ διδασκαλίας, θεαμάτων ὑπὸ στέγην ὡς ἐπίσης καὶ ἐν ὑπαίθρῳ. Εἶνε, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ἐν διαρκῆς καὶ ἐκτενῆς διόραμα ἐκτυλισσόμενον ἐπὶ τῶν δύο ὄχθων τοῦ Σηκουάνα καὶ ἐξαπλούμενον, πέραν τῶν τειχῶν τῆς

πόλεως, ἐπὶ τῶν λόφων καὶ τῶν τοπειῶν, τῶν ἀλσῶν καὶ τῶν λιμνῶν, ἄτινα πλαισιοῦσι χαριέντως τὴν ὠραίαν πόλιν. Οἱ Γάλλοι καλοῦσιν αὐτὴν πόλιν — φῶς (la ville-lumière), ἐγὼ θὰ τὴν ἐκάλουν συγχρόνως: la ville-spectacle, ἤτοι τὴν πόλιν τῶν θεαμάτων.

Ἐπάρχει κᾶτι εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ἀπέραντον κίνησιν, ὅπερ σὲ κάμνει νὰ χάνῃς εὐχαρίστως τὸν καιρὸν σου. Ἴδου μία μικρὰ παρισινή, ἣτις τρέχει σπεύδουσα διὰ τῶν ὁδῶν· ὅταν ἴδῃ ὅτι δὲν ἀκολουθεῖται, ἴσταται παρατηροῦσα τὸ πρῶτον τυχόν ἀντικειμένον, μέχρις ὅτου ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν· τότε τρέχει χαίρουσα διότι ἀκολουθεῖται, δυσανασχετοῦσα πολλάκις εὐχαρίστως, θυμώνουσα ἐνίοτε προκλητικῶς, ἔχουσα καθ' ἐκάστην νὰ διηγηθῆ μιαν μικρὰν ἱστορίαν εἰς τὰς φίλας τῆς, μεθ' ὧν γελᾷ κρυφίως, κύπτουσα ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ πρὸ τῆς ἐργασίας, ἢ παίζουσα ἐντὸς τῶν κήπων, ἢ καθημένη μετ' ἀνυπομονησίας ἐπὶ τῶν σχολικῶν θρονίων. Καὶ τρέχει ἐντὸς τῶν ὁδῶν, στρέφουσα ἐνίοτε ὅπως ἴδῃ τὸν ἀκολουθοῦντα, ὑψοῦσα τὴν ἐσθῆτά της ὅπως τὴν προφυλάξῃ ἀπὸ τοῦ πηλοῦ· καὶ σὺ ἐλκνόμενος ἀπὸ τὸ μειδιάμα της, ἀπὸ τὴν προκλητικὴν κνήμην, ἀπὸ τὰ χίλια καμώματα καὶ τσακίσματα, ἄτινα ἐπιτηδεύεται, — τεχνίτρια πρώτης τάξεως ἐν τοῖς τοιούτοις ἢ παρισινή, κατέχουσα ἅπαν τὸ μυστήριον τῆς χάριτος — τὴν ἀκολουθεῖς ἐπὶ πολλὰς ὥρας, ἐλκνόμενος, σπεύδων ἀσυνειδήτως. Καὶ χάνεις οὕτως εὐχαρίστως τὰς ὥρας σου, διότι καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν κατορθώσῃς νὰ ἀποσπάσῃς ἐν φίλημα ἀπὸ τὰ φιληματοφορτωμένα χεῖλη της, καὶ ὅταν δὲν ἐπιτύχῃς τὴν μικρὰν συνέντευξιν, ἣς ἡ ἐλπίς σὲ κάμνει νὰ τρέμῃς ἐκ τῶν προτέρων, σοὶ μένει ὅμως εἰς τὸ βάθος κᾶτι εὐχάριστον, ἀποτέλεσμα τοῦ μειδιάματος, ὅπερ ἐδέχθῃς, τοῦ πτερωτοῦ λόγου ὃν ἀντήλλαξας μετ' αὐτῆς, τῆς ἠδονῆς ἣν σοὶ προξενεῖ ἢ προσέγγις ὠραίας γυναικός. Καὶ συνειθίζει τις τόσον εἰς τὰ καθημερινὰ ταῦτα τοῦ ἔρωτος στιγμιαῖα παιγνίδια, ὥστε ἡ μελαγχολία, ἣν αἰσθάνεται κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ μικροῦ ὠραίου πτηνοῦ, διασκεδάζεται ἀμέσως πρὸ νέων ἀντικειμένων, ἄτινα προκαλοῦσι τὴν περιέργειαν καὶ διασκορπίζουν τὸ στιγμιαῖον νέφος.

Καὶ εἰσέρχεται οὕτως ἐλαφρὸς, ὡς πάντοτε, εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα δημόσιον κήπον, πλήρη κόσμου παίζοντος ἐπὶ τῆς χλόης, ἐν τῷ μέσῳ γυμνῶν ἀγαλμάτων, ἀνθῶν μυριοχρῶμων, ὧν ἀγνοεῖς τὰ ὀνόματα, ἀλσῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀκούεις φιλήματα ἐραστῶν, γλυκεῖς λόγους ὑποσχέσεων, πίστεως, σχέδια ἄτινα διακοῦσι τόσον ὅσον καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὰ σύννεφα εἰς ἄστατον ὀρίζοντα. — Σὲ ἀγαπῶ — ψεύματα — σοὶ δρᾶζομαι, πουλάκι μου — Ἄς εἶνε· σὲ πιστεύω. — Καὶ ἡ αὔρα διασκορπίζει ἀνὰ τὰ φυλλώματα τὰς ἠδυλογίας ὅλας, δι' ἃς γελῶσι τὰ

αγάλματα και τερετίζουσι τὰ μικρὰ πτηνά. Πυργίται, τρυγόνες περσιτεραί, χήνες, κύκνοι, νήσσαι, παίζουσιν ἐπὶ τῆς χλόης, ἢ κολυμβῶσιν ἐντὸς μεγάλων δεξαμενῶν και λιμνῶν. Οὐδεὶς ἐνοχλεῖ τὰ ἀθῶα αὐτὰ πτηνά, ἀτίνα διατηρεῖ τὸ δημόσιον και ἀγαπᾷ ὅλος ὁ κόσμος· διότι ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἡμεροὶ, ἐνῶ ἡμεῖς, ἐκεῖ κάτω, εἰς πολλὰ ἀκόμη εἴμεθα ἄγριοι. Καὶ ἐδῶ βέβαια ὑπάρχουσι κακοποιοὶ—διότι ἡ κακία εἶνε παγκόσμιος—ἀλλ' αὐτοὶ εὐρίσκονται εἰς τὰ κατώτερα κοινωνικά στρώματα, ἐνῶ ἡμεῖς εἴμεθα ὅλοι σχεδὸν κακοποιοὶ, διότι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἐννοεῖ νὰ σεβασθῇ τοὺς νόμους και νὰ μὴ ἀδικῇ τὸν πλησίον.

Καὶ ὄχι μόνον τὰ πτηνά παίζουσιν ἀνενόηλα, ἀλλὰ και τρέφονται ὑπὸ τοῦ κόσμου· πωλοῦνται πρὸς τοῦτο ἐκεῖ μικροὶ ἄρτοι, οὗς ἀγοράζουσι παῖδες, γυναῖκες, ἄνδρες, ρίπτοντες τεμάχια ἐντὸς τῆς λίμνης ἢ ἐπὶ τοῦ χόρτου· και οἱ πυργίται—οἱ τόσον ἄγριοι ἐν Ἀνατολῇ—ἐδῶ τρέχουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν περιπατητῶν, και αἱ νήσσαι και αἱ χήνες προστρέχουσιν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὕδατος, ὅπως ἀρπάσωσι φωνάζουσαι τὸ ἐπιπλέον φιλοδώρημα.

Τὰ μικρὰ παιδία θέτουσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος τὰ πλοιάριά των, ἄλλα μὲ ἰστία και ἄλλα μὲ ἀτμόν, μὲ τὴν τρίχρωμον ἐθνικὴν σημαίαν, και ἐνίοτε—ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Κροστάνδης—μὲ τὸν ρωσικὸν ἀετόν, και παρακολουθοῦσι περίξ ἀλαλάζοντα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῆς μητρὸς ἢ τῆς παιδαγωγοῦ τὸν πλοῦν τοῦ μικροσκοπικοῦ σκάφους, ὅπερ ἐνίοτε ναυαγεῖ και ἄλλοτε φθάνει αἰσίως εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην. Πόσων παιδίων ὁ βίος δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὸ ναυτικὸν αὐτὸ παιγνίδιον!

Ἄλλ' ὅταν εἰσέλθῃ ὁ χειμῶν και πνεύσωσι τοῦ βορρᾶ οἱ ἄνεμοι, τὰ ὕδατα παγώνουσιν εἰς τὰς λίμνας και ἴστανται κρυσταλλωμένα εἰς τοὺς αὐλακας. Τότε ὅλος ὁ κόσμος θέτει τὰ παγοπέδιλά του και τρέχει ἐπὶ τοῦ ὕδατος, τὸ ὅποιον ἐπάγωσε κτυπηθὲν ἀπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ χειμῶνος. Καὶ ἐγὼ ὁ Ἀνατολίτης, ὅστις πρῶτην φοράν βλέπω τόσον νερόν νὰ εἶνε στερεόν καθὼς κρύσταλλον, ζητῶ νὰ τρέξω μὲ θάρρος, ἀλλὰ πίπτω ἔλεεινὰ και ὅλος ὁ κόσμος γελά μὲ τὸ ἀτύχημά μου και γελῶ και ἐγὼ, και ὅταν ἀκόμη πονῶ. Ἄλλ' ἐνίοτε σκοντάπτει ἐπάνω εἰς τὸ ἄδρανές μου σῶμα κάμμια μικρούλα, ἢ ὅποια πίπτει γελῶσα κοντὰ μου· και τότε τὴν πέρνω ἐκ τῆς χειρός, ζητῶ νὰ στηριχθῶ ἐπάνω της, ἀλλ' ὅταν ἴδῃ, ὅτι κινδυνεύω νὰ πέσω και πάλιν και νὰ τὴν παρασύρω μετ' ἐμοῦ, μὲ ἀφίνει νὰ ἔξαπλωθῶ κατὰ γῆς και φεύγει γελῶσα. Καὶ ἐγὼ κλαίω σχεδόν, ὄχι διότι ἔπεσα, ἀλλὰ διότι δὲν δύναμαι νὰ τὴν ἀκολουθῆσω και δὲν δύναμαι κρατῶν τὴν χεῖρά της νὰ τρέχω οὔτω πολλὰς ὥρας κοντὰ εἰς τὸ πλευρόν της...

Κατὰ τὸ θέρος, ὅταν ὅλα τὰ δένδρα, εἶνε ἐστολισμένα, ἀκούει τις πολλάκις νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τοῦ μέσου τοῦ δάσους γλυκεῖς φθόγγοι· εἶνε ἢ στρατιωτικὴ μουσικὴ, ἢ ὅποια παίζει· κόσμος ἄπειρος συνωθεῖται περίξ· οὐδεὶς κινεῖται, οὐδεὶς ὁμιλεῖ· ἕκαστος ἐνοικιάζει ἀντὶ 10 ἢ 20 λεπτῶν ἐν κάθισμα και ἐν θρησκευτικῇ εὐλαθείᾳ ἀκροᾶται τῆς ὑψηλῆς τῶν μουσῶν λειτουργίας. Τὸ πανθαμόνιον τῶν ἀθηναϊκῶν πλατειῶν, μὲ μίαν μουσικὴν εἰς τὸ μέσον χωρὶς πρόγραμμα, μὲ μουσικὴν τὴν ὅποιαν οὐδεὶς κήδετα, διότι ὅλοι σολατσάρουρ ἐπιδεικνυόμενοι και φλυαροῦντες περὶ πολιτικῆς, εἶνε ἄγνωστον ἐδῶ. Πλατεῖαι κιοιορτώδεις και λασπωμένα δὲν ὑπάρχουσιν· αἱ τοιαῦται πλατεῖαι, ὡς ἡ τοῦ Συντάγματος, χρησιμεύουσιν ὡς σταθμοὶ τῶν ἀμαξῶν. Ἐδῶ ὁ κόσμος κινεῖται, παίζει, ἐρωτεύεται, ἀκούει τὴν μουσικὴν του, ἐντὸς κήπου ἢ δάσους. Ἄλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν φυτεῖουσι δένδρα· τὸναντίον, καιοῦν τὰ ὑπάρχοντα. Τί δυστυχία!

Τί ὑψηλὸν πρᾶγμα ἢ μουσικὴ· δι' αὐτὴν και μόνην ἀξίζει τις νὰ ζῇ· δι' αὐτὴν θὰ κλαύσω ὅταν ἀποθάνω! ἔστηριγμένος ἐπὶ τινος δένδρου, ἀκούω, ζῶν ἐπ' ὀλίγον ἐν ἡδονικῇ ἀνυπαρξίᾳ, χωρὶς νὰ βλέπω τόσα ἄλλα περίξ ἀντικείμενα, ὠραῖα και τερπνά, χωρὶς νὰ γνωρίζω, ἐὰν πρᾶγματι ζῶ ἢ ἐὰν ὀνειρεύωμαι ἐν τῷ ᾄδῃ.

* *

Ἄλλ' ὀλίγον περαιτέρω πρὸ μικροῦ ξυλίνου παραπήγματος ἀκούω φωνὰς και γέλωτας παιδίων. Εἶνε θεατρικὴ παράστασις Φασουλῆ, ἀλλὰ γάλλου Φασουλῆ. Διότι, ὦ Ἕλληνές μου, ἔχουσι και οἱ φίλοι ἡμῶν Γάλλοι τὸν Φασουλῆ των, τὸν ὅποιον καλοῦσι Guignol, ὡς ἔχουσιν οἱ Τοῦρκοι τὸν Καραγκιόζην, ἀχρεῖον ὅμως αὐτόν· ὁ γάλλος Φασουλῆς, ὅστις ἔχει μεγάλην ἱστορίαν, γεννηθεὶς πρὸ 100 χρόνων, νομίζω ἐν Λυῶνι, εἶνε ἐπίσης ἠθικός ὡς ὁ Ἕλληνας· ὀλιγώτερον ὅμως σατυρικός και περισσότερον σκανδαλώδης. Τὸ κοινότερον αὐτῶν σημεῖον εἶνε τὸ ἀλύπητον ξύλον, τὸ ὅποιον δίδεται μεταξύ Φασουλῆ και Περικλέτου. Τὸ θέατρον τοῦτο, τὸ ὅποιον εὐρίσκει τις ἰδίᾳ εἰς τὸν κήπον τῆς Γερουσίας και εἰς τὰ Ἡλύσια Πεδία, κομψόν, μὲ ἐν ὄργανον μουσικὸν κατὰ τὰ διαλείμματα, μὲ καθίσματα περίξ, εἶνε ἐδῶ ἡ χαρὰ τῶν παιδίων, ὡς ἐν Ἑλλάδι, ἢ μόνη διασκεδάσις ὀλοκλήρων ἐπαρχιῶν. Ἐν Λαρίσῃ εἶδον ἀξίωματικούς νὰ πηγαίνωσιν ἐν σώματι εἰς τὸν Φασουλῆν, ἐλλείπει ἀλλῆς ἀσχολίας και διασκεδάσεως! Καὶ ὅμως πηγαίνω και ἐγὼ ἐνίοτε εἰς τοῦ Guignol, οὐχὶ διὰ νὰ γελάσω διὰ τὰς εὐφυΐας και τὸ ξύλον του, ἀλλὰ διὰ νὰ φαιδρυνθῶ ὀλίγον ἐκ τῆς θέας τῶν χαρωπῶν προσώπων τῶν παιδίων. Παρακολουθῶ μετὰ προσοχῆς τὰς φαιδρὰς ἀλ-

λοιώσεις τοῦ προσώπου των, ἀκούω μετὰ κατανύξεως τοὺς ἀθώους γέλω-
τάς των, τὰ αὐτόματα χειροκροτήματα καὶ εἶμαι εὐτυχῆς διὰ τὴν
ἀληθινὴν εὐτυχίαν τῶν μικρῶν ἐκείνων ὑπάρξεων. Καὶ ἀδύνατον εἶνε
νὰ μὴ ἀναπολήσω τότε τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν, καθ' ἣν ἤμουν τό-
σον εὐτυχῆς, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζω.

* *

Καὶ ἐξακολουθῶ κατόπιν νὰ περιπλανῶμαι ἀνὰ τὰ δένδρα, ζητῶν
κάτι — ἀγνωῶ ἀκριβῶς τι — πηγαίνων που — χωρὶς νὰ γνωρίζω ποῦ
διευθύνομαι. Ἐπὶ τῶν δημοσίων θρονίων ἢ τῶν ἐνοικιαζομένων ἀντὶ
δεκαλέπτου καθισμάτων κάθηνται κατὰ σειρὰν διαφόρων κοινωνικῶν
τάξεων γυναῖκες, ἐργαζόμεναι καὶ ἐπιτηροῦσαι τὰ πρὸ αὐτῶν παίζοντα
παιδιά. Εἰς τὰς Ἑλληνίδας θὰ φαίνεται παράξενον πῶς δύνανται νὰ
ὑπάρξωσι γυναῖκες πλέκουσαι ἢ κεντῶσαι εἰς δημοσία μέρη. Καὶ ὅμως
τὸ τοιοῦτον ἐδῶ δὲν εἶνε διόλου ἐντροπή, ἢ δὲ φίλεργος Γαλλίς δὲν χά-
νει οὐδὲ λεπτόν. Ἄγαπᾷ, ἐργάζεται, γελᾷ συγχρόνως.

Παρατηρῶ περαιτέρω ὠραιότατα ἐντὸς συστάδος δένδρων ἀγάλματα
καὶ συμπλέγματα: τὰ ὠραιότερα τούτων, τὰ κοσμοῦντα τὸν Κεραμει-
κόν, εἶνε εἰλημμένα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ἐξ ἧς ὁ κόσμος ἀδύνα-
τον νὰ ἀποσπασθῇ· ὁ κῆπος τοῦ Λουξεμβούργου ἢ τῆς Γερουσίας εἶνε ὁ
ὠραιότερος τῶν Παρισίων, εἶνε δὲ οἰονεὶ κτῆμα τῶν φοιτητῶν, οἵτινες
διέρχονται ἐκεῖ τὰς ὥρας τῆς ἀργίας, ὅταν δὲν κλείωνται, ὡς οἱ Ἕλλη-
νες συνάδελφοί των, εἰς τὰ καφενεῖα, ἅτινα ἀγαπᾷ ὁ Γάλλος, ὅσον
καὶ ὁ Ἕλληνας. Εἶνε ὁ κῆπος ὁ κατ' ἐξοχὴν θορυβώδης· εἶνε πλήρης
σκανδάλων. Οἱ φοιτηταὶ μὲ τὰς ἐρωμένας των ἀνταλλάσσουσι δημοσίᾳ
φιλήματα ἢ ἀλληλοκυττάζονται ἠδέως ἢ παίζουσι διώκοντες ὁ εἰς τὸν
ἄλλον. Μία μητέρα περιφέρει θριαμβευτικῶς τὰς θυγατέρας της ἀνὰ
μέσον στοίχων νέων, ὧν τινες μετ' ὀλίγον γίνονται φίλοι. Μία ἐργάτις
ἔχουσα ἀνηρτημένας ἐπὶ τοῦ ἀλεξιβροχίου της τρίχας γυναικείας κόμης
φωνάζει ὅτι εἶνε τῆς πενθερᾶς της! Παιδαγωγοί, ὑπηρέτριαι, ἐνθυ-
μίζουσαι ταῖς ἀθηναϊκαῖς κουζίνας, χονδραὶ γυναῖκες, θρηνοῦσαι τὸ
παρελθόν, μερικοὶ γέροντες μειδιῶντες θλιβερώς, παιδιά πηδῶντα
καὶ φωνάζοντα, φύλακες φρουροῦντες σοβαρῶς, πτηνὰ ἱπτάμενα ἡμερα,
πλοιάρια ἀκίνητοῦντα ἐπὶ τῆς δεξαμενῆς, ἄνθη ὠραῖα καὶ πολύχρω-
μα, δένδρα ὑψηλὰ καὶ σύσκια, εὐγεστοὶ καρποὶ κρεμάμενοι καὶ μα-
γευτικὴ δύσις ἡλίου, ἔμπροσθεν τὸ Πάνθειον καὶ ὀπισθεν τὰ ὑψηλὰ
κωδωνοστάσια τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου, κόσμος ἄπειρος, λαμπρὰ μου-
σική, παιγνίδια ἀπανταχοῦ διὰ τὰ παιδιά, καφενεῖα διὰ τοὺς με-
γάλους, τύρβη καὶ γέλωτες, *χασομέρημα* εὐχάριστον, ἰδοὺ τί εἶνε τὸ

Λουξεμβούργον ἐν ὀλίγοις, πλησίον τοῦ ὁποῦοῦ συνεδριάζουσιν ἐντὸς
ἀμαυροῦ καὶ παλαιοῦ μεγάρου οἱ πολιοὶ πατρίκιοι τῆς Γαλλίας, ἡσυχιοὶ
κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς δαιμονιῶντας συναδέλφους των τῆς Κάτω
Βουλῆς, ὧν ὁ χρόνος δὲν κατῆνασεν εἰσέτι τὴν ζέσιν καὶ τὴν τρέλλαν.

Καὶ ἐξέρχεται τις ἐκ τοῦ κῆπου καὶ ἀκολουθῶν τὰς μεγάλους ὁδοὺς,
ἀληθεῖς ἐκθέσεις, τὰ πολυθρόρυθα βουλευθάρτα, τὰς λαμπρὰς διόδους,
τὰς μοναδικὰς δενδροστοιχίας, ἴσταται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν πρὸ τῶν
πολυτελῶν προθηκῶν, αἵτινες ἀπαστράπτουσιν, ἐμβάλλουσαι καὶ αὐτοὺς
τοὺς ἄρρενας εἰς ἀδιαλείπτους πειρασμούς: Τί ὠραῖα πράγματα! — Ἄν
ἡδυνάμην νὰ ἀγοράσω τοῦτο, ἂν ἡδυνάμην νὰ ἔχω ἐκεῖνο! — Εἰσέρχε-
σαι ἐνίοτε ἐλκυσόμενος εἰς τὸ κατάστημα, δίδεις ὁ, τι ἔχεις διὰ νὰ πάρῃς
ὁ, τι δὲν ἔχεις, τὸ ὁποῖον μετὰ τινος καιρὸν δὲν θὰ ἔχῃς, ἢ ἐξακολουθεῖς,
τὸ συχότερον τὸν δρόμον σου, ἐφ' οὗ ἄλλα ἀντικείμενα σὲ ἐλκύουσιν.

Ὁ Σηκουάνας ἐξαπλοῦται ἡρεμος περιστρεφόμενος ὡς βόας ἐντὸς τῆς
μεγάλῃς πόλεως. Δεκάδες μικρῶν ἀτμοπλοίων πλήρων γελώντων ἐπι-
βατῶν, οἵτινες μὲ ἄνθη ἐπιστρέφουν ἢ πηγαίνουν εἰς τὰς ἐξοχὰς, τρέ-
χουσιν ἡρέμα, σταθμεύοντα ἀνὰ διάφορα σημεῖα ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ τῆς
ἄλλῃς ὄχθης. Καὶ παρ' αὐτὰ πληθὺς ἄλλη ἐμπορικῶν ἀτμοπλοίων,
ἅτινα φέρουσι μέχρι τῶν Παρισίων ἀναπλέοντα τὸν ποταμὸν ἐκ τοῦ
Ὠκεανοῦ διάφορα ἐμπορεύματα. Διότι, ἂν καὶ ἐκπλήσσειται τις κατ'
ἀρχάς, οἱ Παρίσιοι εἶνε ἡ ἐμπορικωτέρα πόλις τῆς Γαλλίας! Τὸ ἐμπό-
ριον αὐτῆς, ὅπερ διενεργεῖται διὰ τοῦ Σηκουάνα καὶ τῆς διώρυγος τοῦ
Ἁγίου Διονυσίου, εἶνε κατὰ τι ἀνώτερον τοῦ τῆς Μασσαλίας. Καὶ
ὅμως οἱ Παρίσιοι δὲν εἶνε παραθαλασσία πόλις. — Κόσμος ἄπειρος
ἴσταται ἐπὶ τῶν λαμπρῶν λιθοκτίστων προκυμαίων σκίαζομένων ὑπὸ
μεγάλων δένδρων. Εἶνε οἱ περιεργοί, οἱ κεχηναῖοι, οἱ *χασομέρηδες*
παρισιοί, οἵτινες ἴστανται μὲ ἀνοικτὸν στόμα πρὸ τοῦ τυχόντος ἀντι-
κειμένου. Χίλιοι ἄνθρωποι παρατηροῦσι κυρίαν τινὰ, ἥτις λύει τὸν κύνα
της, τοὺς κατὰ σειρὰν ἐπὶ τῆς ὄχθης ἀλιεῦντας, τοὺς κωπηλατοῦντας
ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Ἐὰν ρεμβάζων σταθῆς πρὸς στιγμὴν ὅπως παρατη-
ρήσης μελαγχολικὸς τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ, ἀμέσως γίνεται περίξ σου μέ-
γας κύκλος, καὶ ἕκαστος ἐρωτᾷ τὸν πλησίον: μήπως πνίγηκε κανέ-
νας; — Ἐὰν θελήσης νὰ ἐπισκοπήσης τὴν πορείαν τῶν ἀστέρων, χί-
λιοι διαβάται θὰ εὐρεθῶσιν ὅπως στρέψωσι τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν οὐ-
ρανόν, ζητοῦντες νὰ μάθωσι τί συμβαίνει ἐκεῖ ὑψηλὰ.

Καὶ ἐν τούτοις οἱ περιεργοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι δὲν γνωρίζουσι καλῶς
ἢ μόνον τὴν ἰδίαν συνοικίαν. Ἐὰν τοὺς ἐρωτήσης: — Σὰς παρακαλῶ,
φίλε μου, εἶμαι ξένος, μοὶ λέγετε τί εἶνε τὸ λαμπρὸν αὐτὸ οἰκοδό-

μημα ; — Λυπούμαι πολύ, φίλε μου, δὲν εἶμαι αὐτῆς τῆς συνοικίας. Πόσοι Ἀθηναῖοι δὲν θὰ ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἀκρόπολιν, πόσοι Παρισίνοι δὲν θὰ γνωρίζωσι τὸ Λοῦβρον ! Ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ αἰσθάνωμαι περίξ μου πράγματα ἄτινα ἀγνοῶ.

Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ κεῖνται κατὰ σειράν ἐπὶ τῆς προκυμαίας, τὰ περιώνυμα παλαιοβιβλιοπωλεῖα : χιλιάδες τόμων ἐντὸς ξυλίων θηκῶν σωρὸς βιβλίων ἀγοραζομένων εἰς δημοπρασίας, κατὰ πτωχεύσεις, πωλουμένων ἀντὶ ὀλίγων πολλακίς λεπτῶν. Μὲ ὀλίγα χρήματα δύναται τις νὰ σχηματίσῃ ὀλόκληρον βιβλιοθήκην. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω ποία μελαγχολία μὲ καταλαμβάνει ἐνώπιον τοῦ πελάγους τούτου τῶν βιβλίων, ὧν ὀλίγιστα ἐπιπλέουσι. Πόσα ὄνειρα, πόσαι ἐλπίδες, πόσαι φιλοδοξίαι, πόσοι στεναγμοί, πόσοι θρήνοι, δὲν κοιμῶνται ἐντὸς τοῦ πρασινοποῦ ἐκείνου χάρτου, τὸν ὁποῖον ἤγγισαν τόσαι ἄλλαι χεῖρες, μὴ ὑπάρχουσαι πλέον ! Πόσοι συγγραφεῖς δὲν ἐλησμονήθησαν, πόσοι ἐκ τῶν μὴ λησμονηθέντων εἰσέτι, θὰ λησμονηθῶσι μίαν ἡμέραν. μετὰ ἑκατόν, ἢ μετὰ χίλια ἔτη, ἀδιάφορον. Καὶ τότε, ἐν τοιαύτῃ στιγμῇ ἀπελπισίας, ὀρκίζομαι καὶ ἐγὼ ὁ ταπεινὸς συγγραφεὺς, νὰ μὴ χαράξω οὐδεμίαν πλέον γραμμὴν ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον λησμονῶ τὸν ὄρκον μου — ποσάκις φεῦ ! κατὰ τὸν βίον ἡμῶν δὲν καθιστάμεθα ἐπίορκοι ! — καὶ λαμβάνω ἀσυνειδήτως τὴν γραφίδα, ἵνα γράψω ὅ,τι μίαν ἡμέραν θὰ ἐξαφανισθῇ. Ἄλλὰ μήπως δὲν εἶνε αὐτὴ ἡ πορεία, αὐτὸς ὁ προορισμὸς ὅλης τῆς δημιουργίας ; ὑπεράνω ἐπιπλέει ἡ ἰδέα, αἰωνία καὶ ἀφθαρτος ὡς εἶνε ὁ Θεός.

* *

Καὶ ὅμως ὑπάρχουσι σκέψεις γραπταὶ διατηρούμεναι ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς καὶ θέλγουσαι γενεὰς ἀλληλοδιαδόχους. Ἀποδείξεις ὁ Ὅμηρος. Ἄρα γε θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν καὶ οὗτος θὰ ἐξαφανισθῇ — μετὰ 100 π. χ. ἑκατοντάδας ἐνιαυτῶν ; Ἀδιάφορον. Δύναται τις νὰ ἀποθάνῃ, ὅταν ζῆσῃ τόσους αἰῶνας. Καὶ τὰς ἰδέας ταύτας σοὶ ὑπαγορεύουσι τὰ λαμπρὰ ἔργα τῆς τέχνης, ἄτινα περικλείουσι τὰ πολυπληθῆ τῆς πόλεως μουσεῖα. Ἀπὸ τοῦ μικροῦ μουσείου τοῦ Λουξεμβούργου, ἔνθα τὰ γλυπτικὰ καὶ γραφικὰ ἔργα τῶν διασημοτέρων γάλλων καλλιτεχνῶν, τῶν ἐτι ζώντων, μεταβαίνει εἰς τὸ κολοσσαῖον Λοῦβρον, κτίσμα ἡγεμόνων πολλῶν, ὅπως γονατίσης πρὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, ἢ πρὸ τῆς Παναγίας τοῦ Ραφαήλ. Καὶ διέρχεται ἐκεῖ ὥρας πολλάς, ζητῶν νὰ ἐξηγήσῃ τὸ μυστηριώδες μείδιμα τῆς Ζοκόνδας τοῦ Βίντζη, μαγευμένος ἀπὸ τὴν χάριν τῆς Μαδόνας. Συχνάκις τοῦ μνηστὸς αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο τῆς τέχνης.

Διέρχομαι ἀδιάφορος, σπεύδων διὰ τῶν αἰθουσῶν, ἔνθα κεῖνται τὰ ἀκατάληπτα δι' ἐμὲ μνημεῖα τῆς Ἀσσυρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ τεθρονημένος ἀπὸ τὸ σαρκαστικὸν μείδιμα τῶν μουμιῶν, αἴτινες φαίνονται νὰ μὲ οἰκτείρωσι διότι ζῶ, φθάνω ἰκέτης πρὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, πρὸ τῆς ὁποίας ἵσταμαι ὥρας ὀλοκλήρους.

Καὶ ὅταν ἐνίοτε οἱ φύλακες παραμερίσωσι, καὶ οἱ ξένοι παραπλανηθῶσιν εἰς ἄλλας αἰθούσας, ἀκούω μετὰ δακρύων τὸ πικρὸν παράπονόν της. Τότε τῇ προτείνω, σπογγίζων τὰ δάκρυά της διὰ τῶν ἀσπασμῶν μου, ὅπως τὴν ἀπαγάγω καὶ φέρω αὐτὴν, νοσταλγοῦσαν εἰς τὴν ἡλιοφώτιστον αὐτῆς καὶ γαλανὴν πατρίδα. Ἄλλὰ ἀφίνομεν αἴφνης καὶ οἱ δύο βαθὺν στεναγμὸν, ὅταν παρατηρήσωμεν τὰ δεσμὰ τῶν εὐγενῶν αὐτῆς ἀπαγωγέων. Εἶνε ἄθραυστα, ἴσως ὅμως δὲν εἶνε καὶ αἰώνια ! Ἄνόητοι σκέψεις !

Καὶ κατὰ σειράν ἄλλοι δεσμῶται θεοί, Ἑρμαῖ, Ἀθηναῖ Ἀπόλλωνες, Χάριτες. Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης ἀκέφαλος ἐπὶ τεθραυσμένης νηός. Πολιορκητὰ Δημήτριε, ποῦ εἶσαι !

* *

Ἐξω ἡ πόλις ἐξαπλοῦται φαιδρά, πλουσία, ὠραία, γαργαλιστική, κρύπτουσα ὑπὸ τὸ χρυσοῦφαντον αὐτῆς πέπλον χίλια πάθη καὶ ἄλλας ἀθλιότητας. Εἰσέρχεται ἀσυνειδήτως εἰς ἓν τῶν μεγάλων ἐκείνων καταστημάτων, ἔνθα δύνασαι νὰ μείνης ὀλόκληρον ἡμέραν, βλέπων, ἀκούων, ὀσφραϊνόμενος, ψαύων ἀπαλά. Τὸ Λοῦβρον ἀπέναντι τοῦ ὁμωνύμου μουσείου, ἵσταται ὡς κολοσσός, ὑπὸ τὰ σκέλη τοῦ ὁποίου διέρχονται χιλιάδες ψυχῶν. Ὅλοι οἱ παρισίνοι συρμοί, τὰ γαλλικὰ λεπτοουργήματα, οἱ σινικοὶ νεωτερισμοί, ἄνθη, μύρα, χρυσοὶ καὶ ἄργυροι, λεπτὰ καὶ χονδρὰ ὑφάσματα, κομψοτεχνήματα, ὅλοι οἱ πειρασμοὶ τῶν γυναικῶν, πλοῦτος ὀλόκληρος ἐκτεθειμένος ἐντὸς βελουδίνων θηκῶν, ἐντὸς ταπητοστρώτων αἰθουσῶν, ὑπὸ ἄπλετον ἠλεκτρικὸν φῶς. Τρεῖς χιλιάδες ὑπάλληλοι ὑπηρετοῦσι πέντε χιλιάδας ἐπισκέπτας. Ὀλόκληρος ἑλληνικὴ πόλις ἐντὸς ἐνὸς μαγαζείου. Ἄλλὰ πληθυσμὸς μυρωμένος ἐντὸς μαγαζείου μοσχοβολοῦντος. Τὰ ἄπειρα πλήθη τῶν ἀγοραστριῶν σὲ πιέζουσιν ἠδονικῶς, τὰ βλέμματά των σὲ ἀναγκάζουσι νὰ περιπλανηθῆς ἀσκόπως ἡμίσειαν ἡμέραν, ἀνερχόμενος καὶ κατερχόμενος τὰ πατώματα διὰ τῶν πολυτελῶν κλιμάκων ἢ διὰ τοῦ μηχανικοῦ ἀνυψωτήρος. Ὑδρὸς Κολωνίας τρέχει ἀπὸ τινος βρύσιν· δωρεὰν βρέχεις τὸ μανδύλιόν σου· δωρεὰν ἐπίσης πίνεις ἐν ποτὸν ἢ τρώγεις ἐν ζακχαρωτῶν, ἄτινα προσφέρουσιν εἰδικοί ὑπάλληλοι μὲ στολὴν εἰς τοὺς ἐπισκέπτας. Κατόπιν εἰσέρχεται εἰς τὸ ἀναγνωστήριον, ἐξαπλοῦσαι δωρεὰν ἐπὶ ἀνα-

παυτικῶν βελουδίνων ἐδρῶν, ἀναγινώσκεις δωρεὰν ὅλας τὰς ἐφημερίδας τοῦ κόσμου, γράφεις ἐπὶ χάρτου δωρεὰν παρεχομένου ὅλας τὰς ἐπιστολάς σου, παρατηρεῖς ἐν ἀνέσει τὰς ὠραίας εἰκόνας, αἰτινες κοσμοῦσι τὸ ἀναγνωστήριον καὶ ἀπέρχεσαι μετὰ πολλὰς ὥρας, εὐτυχῆς, ἐὰν τόσα θέλητρα καὶ τόσα δωρεὰν δολώματα δὲν σὲ ἐσαγήνευσαν ὅπως ἀγοράσης τι, δυστυχῆς, διότι δὲν κατώρθωσας νὰ ἀποκτήσης μέρος τῶν ὠραίων ἐκείνων πραγμάτων.

* *

Καὶ ὅταν ἐξελθὼν εἰς τὴν ὁδόν, ζήτησης νὰ ἐπιστρέψῃς οἴκαδε, χίλια ἄλλα πράγματα σοὶ κόπτουσι καθ' ὁδὸν τὸν δρόμον. Παρατηρεῖς τὰ ἀγάλματα, ἅτινα πληροῦσι τὰς πλατείας καὶ τὰς ὁδοὺς· ὅλοι οἱ ἐπίσημοι Γάλλοι ἀπομαρμαρωμένοι ἀποκαλύπτουσι πρὸ δεκάδος κηδειῶν· εἰσέρχουσι εἰς τὴν πρώτην τυχοῦσαν ἐκκλησίαν. Μεγάλαι λαμπάδες καίουσι πρὸ τῶν ἐκατέρωθεν ἱερῶν. Τὸ ἄδυτον λάμπει ἀπὸ τὰ κοσμήματα. Τὸ μέγα ὄργανον ἀντηχεῖ ὑπὸ τοὺς θόλους· εἰς τοὺς τοίχους λαμπραὶ εἰκόνες. Μία μαγευτικὴ φωνὴ δεσπόζουσα τῶν λοιπῶν τοῦ χοροῦ ἀνέρχεται ἐν ἐξάρσει πρὸς τὸν οὐρανόν. Κυρίαὶ μελανιμονοῦσαι προσεύχονται γονυκλιεῖς. Εἰς ξυρισμένους ἀββάς λειτουργεῖ· περιηγηταὶ ἴστανται ὡς βλάκες. Τὸ ἡμίφως τῶν σιγηλῶν θόλων περιβάλλει ἐν μυστηρίῳ τὸν ναόν. Πολλάκις συγκινεῖσαι, ἐνίοτε μειδιᾷς, οἰκτεῖρεις τοὺς ἄλλους ἢ οἰκτεῖρεις σεαυτὸν καὶ ἐπὶ τέλους ἐξέρχουσαι ὅπως εἰσηλθῆς.

Ὀλίγον ἀπωτέρω τῆς ἐκκλησίας ἴσταται ἐν κύκλῳ μέγα πλῆθος. Ἐν τῷ μέσῳ, *σαλτιμπάρκοι* ἐκτελοῦσι διάφορα γυμνάσια, ἢ ταχυδακτυλογοῖ ἐπιδεικνύουσι τὴν τέχνην των. Πλανόδιοι αἰοῖδοι ψάλλουσι παλαιὰ ἄσματα — εἶδος ἐλεημοσύνης — καὶ ἐνίοτε ἀκούεις τις καὶ τὴν ἰταλικὴν λατέρναν, ἣν συναντᾷ μετὰ τῶν Καλαβρέζων εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Οἱ μικροπωληταὶ καὶ οἱ *farceurs* κατέχουσι σπουδαίαν θέσιν μετὰ τῶν εὐώνων δημοσίων θεαμάτων, ἅτινα κινοῦσι τὴν περιέργειαν τοῦ κόσμου. Πωλοῦσι κυνάρια, χαρτοφυλάκια, ἀλύσεις ὠρολογίων, ἀνθη, ὕγρα θαυματοποιά, χίλια πράγματα μικρὰ καὶ περίεργα, ὑπὲρ ὧν ὁμιλοῦσι μετὰ ταχύτητος ἀνεμοστροβίλου, ὡς Ἕλληνες ρήτορες ἐν παραμοναῖς ἐκλογῶν. Καὶ οἱ διαβάται τοὺς ἀκούουσι σιωπηλοί, ἔτοιμοι νὰ γελάσωσιν εἰς τὴν πρώτην τοῦ ρήτορος εὐφροσύνην.

Εἰς τὰς ἀποκέντρους συνοικίας πίπτεις πολλάκις ἐπὶ τῶν ἐτησίων πανηγύρεων, ἐνθα διασκεδάζει θορυβωδῶς ὁ λαὸς ἐν τῷ μέσῳ ξυλίνων ἱππων, παραπηγμάτων μὲ χίλια μικρὰ πράγματα, ἐργατῶν ἄδόντων, πλήθους εὐθύμου. Καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ὀχυρώματα, τὰ λαμπρὰ δάση καὶ αἱ θαυμάσιοι ἐξοχαί, μὲ χιλίας διασκεδάσεις καὶ ἄπειρα θέλητρα.

* *

Ὅταν δὲ ἐπέλθῃ τὸ σκότος, ἀνοίγονται τότε αἱ θύραι τῶν συναυλιῶν καὶ αἱ τῶν θεάτρων, τῶν μεγάλων δημοσίων τῆς νυκτὸς θεαμάτων. Ὑπάρχουσι περίπου ἐν Παρισίοις τριάκοντα μεγάλα θέατρα καὶ αἶθουσαι συναυλιῶν, καὶ ἄλλα τόσα μικρὰ. Καὶ ὅλα πλήρη πάντοτε. Ἡ μεγάλη ὄπερα λάμπει ἐκ τοῦ μαρμάρου, τοῦ πλοῦτου, τῆς καλλιτεχνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ μεγάλη κλιμαξὶ καὶ ἡ τιμητικὴ εἴσοδος κατεσκευάσθη ἐκ μαρμάρων κομισθέντων ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου. Τέσσαρες προτομαί, παριστώσαι τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν Ἰταλίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Γαλλίαν, ἴστανται πρὸ τοῦ στίλβοντος ἐκ χρυσοῦ *foyer*, καὶ ἐφ' ἐκάστης αὐτῶν ἀναγινώσκει ὑπερήφανος ὁ Ἕλλην τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἑλληνιστὶ γεγραμμένα. Ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ θεάτρου ἀκούεις αἴφνης καὶ ὑψοῦται θεσπέσιον μέλος καὶ ἀκούεις ἀπνευστεῖ τὰς ὑψηλὰς ἐμπνεύσεις τῶν μεγάλων μουσικῶν. Μετὰ τὴν ὄπεραν ἢ *opéra comique*, ἣτις προσωρινῶς ἐδρεύει ἐν πενιχρῷ θεάτρῳ, εἶνε τὸ καλλίτερον λυρικὸν θέατρον. Ἄλλ' εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μολιέρου, ὡς ἀποκαλοῦσιν οἱ Γάλλοι τὸ Γαλλικὸν θέατρον, ἀκούει τις μετὰ ψυχικῆς τινος ἱκανοποιήσεως ἐρμηνευόμενα τὰ ἄριστα τῶν δραμάτων ὑπὸ τελείων καλλιτεχνῶν. Ἐδῶ πρωτεύει ἡ τριάς τῶν *Coquelin*. Ἄλλὰ ὅλοι οἱ ἠθοποιοὶ ἀμιλλῶνται περὶ τὴν τελειότητα, εἶνε δὲ μία παράστασις τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου μία τῶν μεγαλειτέρων εὐδαιμονιῶν.

Τὸ Ὁδεῖον, παλαιὸν ὠραῖον θέατρον, ἀκολουθεῖ τὰ ἔχνη τοῦ προηγουμένου. Ἄλλ' ἐδῶ ἄρχονται τοῦ σταδίου αὐτῶν οἱ ἐκ τῆς δραματικῆς σχολῆς ἐξερχόμενοι, ὅπως ἐντεῦθεν μεταπηδήσωσιν εἰς ἄλλα μεγάλα θέατρα, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ Γαλλικόν. Τὰ δύο αὐτὰ θέατρα δίδωσι δις τῆς ἐβδομάδος, διὰ τοὺς μαθητὰς ἰδίᾳ, εἰδικὰς ἀπογευματινὰς παραστάσεις, καθ' ἃς διδάσκονται τὰ κλασικὰ ἔργα, ἰδίᾳ ὁ Μολιέρος, ὁ Ρακίνας καὶ ὁ Κορνήλιος.

Εἰς τὸ *Châtelet* ἐδρεύει ἡ *féerie*. Ἐπὶ τῆς ἀπεράντου σκηνης βλέπει τις πολλάκις μέχρι 300 ὑποκριτῶν. Εἶνε ἐδῶ τὰ ὠραιότερα σκηνικά—ὅλα πλούσια καὶ μαγικά,—τὸ μεγαλιέτερον τῆς Γαλλίας *μαπαλέτον*, ἠθοποιοὶ ἄριστοι, αἰοῖδοι κάλλιστοι. Ἡ *féerie* μετέχει μελοδράματος καὶ δράματος, κωμωδίας καὶ τραγωδίας, φαντασμαγορίας, καὶ πανοράματος· θέλγει καὶ συγκινεῖ. Ἐτέρου εἶδους εἶνε αἱ μεγάλαι τοῦ Ἴπποδρόμου *féeries*. Εἶνε κονίστρα σιδηρο-ὀυλίνος διὰ θερινὰ θεάματα, ἀπεράντος, μὲ ὀκτὼ χιλιάδας θέσεις. Εἰς τὰ θεάματα ταῦτα λαμβάνουσι μέρος 1000 περίπου πρόσωπα, συνάπτονται μάχαι σχεδὸν ἀληθεῖς, παρελαύνουσι στρατοὶ ὀλόκληροι μετὰ μουσικῶν τελείων, γί-

νονται ίπποδρόμια, άγώνες, με λαμπράς στολάς, με μοναδικόν ιματισμόν, με θαυμάσια κινητήρια μηχανήματα. Και ή féerie δλη διεξάγεται έδω μόνον δια κινήσεων και χειρονομιών—διότι είνε παντομίμα—τόσον έντελώς, ώστε να άντικαθιστώσιν έπιτυχώς την λαλιάν. Η παράστασις τής 'Ιωάννας δ' 'Αρκ τόσον φυσική είνε, ώστε όταν αύτη αίχμαλωτιζομένη υπό τών 'Αγγλων άνέρχεται την πυράν, νομίζει τις ότι εύρίσκεται πρό πραγματικότητας. Και ό άπέραντος ίπποδρόμος άντηχεϊ από τής έπευφημίας τών 8 χιλιάδων θεατῶν.

Τά άληθώς ώραία ταύτα θεάματα θα άργήσωμεν πολύ να 'ιδωμεν έν 'Ελλάδι, ένεκα τών *μεγάλων εξόδων. Έδω όπως ίκανοποιηθῆ ή εταιρία, παίζεται ή ίδια féerie, επί όλόκληρον έτος. 'Αλλως θα ήδυνάμεθα να έχωμεν λαμπράς τοιούτου είδους ιστορικής παραστάσεις, με τά γραφικά έλληνικά ένδύματα, τούς κλεφτοπολέμους, τάς πυρπολήσεις τών θαλασσομάχων μας και τά λοιπά ήρωϊκά μας.

'Αλλη άπέραντος αίθουσα είνε ή τών ταυρομαχιών, αίτινες διαφέρουσι τών έν 'Ισπανία κατά τό ότι έν Γαλλία άπαγορεύεται τό φονεύειν τούς ταύρους και κατά τό ότι ακόμη τό πλήθος διαφέρει τοῦ μεθύοντος έκ τοιούτου θεάματος ισπανικου κοινου. Και όμως άκούει τις πολλάκις, υπό τούς θουρίους ήχους τής μουσικής και τάς παρακελεύσεις τών ταυρομάχων και φωνάς τινας ένθουσιώδεις από τών θεωρείων και φράσεις άκαταλήπτους. Είνε τέκνα τής 'Ιθηρίας, μελαγχροινά, και ύπερήφανα ως οι ταῦροι, άτινα έπευφημοῦσι τούς ταυρομάχους συμπατριώτας των, περιφέροντας εις την λοιπήν Ευρώπην τά λείψανα τής ισπανικής δόξης, ως οι πτωχοί Πολωνοί τά άσματα και τά γραφικά ένδύματά των.

Τά cirques είνε άλλου είδους ταραχῆς. 'Ακροβάται έπιχειροῦντες ιλιγγιώδεις άσκήσεις, πίπτοντες από 20 μέτρα, κλάουν, ήτοι άγγλοι *καραγκιόζιδες*, ή γάλλοι άγγλίζοντες έκτελοῦντες χίλια *μασκαραλίκια*, πιερρώτοι άλευρωμένοι, πίθηκοι τρέχοντες επί 'ίππων, κύνες παίζοντες μουσικήν, χοίροι σύροντες άμάξας, έντός τών όποίων κάθηνται μεγαλοπρεπώς αίγες, πολύ σεβασταί κυρίαί, έλέφαντες χορεύοντες, γαλαί συνομιλοῦσαι μετά ποντικῶν, 'ίπποι χορεύοντες τετράχρορον κανονικώτατα, και χίλια άλλα πράγματα ακόμη, ίδου τί είνε τά cirques, εις τά όποια καθ' εκάστην συρρέουσι τέσσαρες χιλιάδες θεατῶν. Προχθές ήκουσα εις έν εκ τούτων τέσσαρας ώραίας νεάνιδας να ψάλλωσιν έν έλληνικόν τραγοῦδι, τό τρυφερόν: «Πέρδικά μου πλουμιστή». Τάς άκούω να ψάλλωσι γλυκά, έντείνω τό ους, πείθομαι, ότι άκούω την έλληνίδα φωνήν, και έγείρομαι, έν τῷ μέσῳ τής έκπλήξεως τοῦ κόσμου, μόνος τής θέσεώς μου, και άρχίζω να έπεύ-

φημῷ και να χειροκροτῷ. Πόσον ώραϊον είνε να άκούη τις την γλωσσάν του εις ξένον τόπον, εκεί όπου δέν τό περιμένει, και ή άνάμνησις πατρίδος, γλυκείας να φθάνη εις τον νοῦν σου επί τών πτερυγῶν τρυφερού άσματος, τό όποϊον σοι ένθυμίζει τόσα πράγματα χαρωπά. . .

* *

Πλήν τής όπερας τά ακριβώτερα τών θεαμάτων είνε τά θεάτρα τών *vaudevilles* και τών μελοδραματίων. Ένταῦθα συχνάζει ό κόσμος ό κομψός, ό κόσμος τών πλουσιών εταιρῶν, οι *mondains*, οι πλούσιοι όλου τοῦ κόσμου, ότινες έρχονται ένταῦθα φέροντες χρυσόν πρός άγοράν ήδονῶν, όπως οι έμποροι πηγαίνουσι εις Σύρον έκ τής λοιπῆς 'Ελλάδος όπως αγοράσωσι δέρματα. Και συνωθῶνται εκεί δούκις μετά λιμοκοντόρων, πρίγκιπες μετ' άγυρτῶν έκ Βρασιλίας ή 'Ισπανίας, κόμητες μετά εταιρῶν — κανείς βασιλεύς κρύπτεται *incognito* όπισθεν τών παραπετασμάτων τοῦ θεωρείου του— και επί τής σκηνης χειροκροτοῦνται οι θεατρικοί άστέρες, αι ώραϊα άοιδοί, έπιδεικνύουσι την φωνήν και τό σῶμα εις τό χειροκροτῶν πλήθος· έκ τοῦ γαλλικου *Vaudeville* έγεννήθη και τό έλληνικόν κωμειδύλλιον, τό όποϊον κινδυνεύει να δολοφονήση, εκεί κάτω και μουσικήν και καλαισθησιάν και ποίησιν και δραμα. Τά *vaudevilles* ταύτα είνε ως επί τό πλείστον έργα έφήμερα, πλήρη λογοπαιγιῶν άνευ ήθικου συμπεράσματος, άτινα όμως άρέσκουσιν εις τό πολύ κοινόν.

* *

'Αναριθμητα έρχονται κατόπιν τά *concerts*, εύρισκόμενα εις όλας τάς συνοικίας, άριστοκρατικά και γαργαλιστικά έν ταῖς άριστοκρατικαῖς, όλίγον αήθῆ έν ταῖς εργατικαῖς πτωχαῖς· ένταῦθα συρρέει ό πολὺς κόσμος. Νεάνιδες δεκαπενταέτιδες όδηγοῦνται υπό τών γονέων των εις αίθουσας, ένθα άντηχοῦσι κομψαί αισχρολογίαι, και έπιδεικνύονται επί τής σκηνης εῦσαρκα μέλη, πρό εύπευφημοῦντος πλήθους. Δέν δύναμαι να έννοήσω τό είδος τοῦτο τής άνατροφῆς.

Η έπισημοτέρα τών σημερινῶν άοιδῶν είνε ή *Yvette Guilbert*, ήτις κερδίζει έτησίως άδουσα ιδιοτρόπως άσματά τινα, αρκετά άχρεία, 250,000 φράγκων. Είνε ή μέλισσα τών συναυλιῶν, ή λατρεία τών θαμώνων τών *concerts*. Οι ποιηταί τών άσμάτων τούτων κερδίζουν ειπίσης μεγάλα ποσά. Οὔτω π. χ. εις έξ αὐτῶν, ό μάλλον γνωστός, ό Ξανρώφ, κερδίζει έτησίως δι' όλίγα τραγουδάκια, 60 χιλ. φράγκων. Έάν ό κ. Σουρῆς ήτο Γάλλος, θα ήτο σήμερα παγκόσμιος και εκατομμυριοῦχος. 'Αφού όμως έγεννήθη 'Ελλην, ως άρκεσθῆ εις την πανελληνιον δόξαν του· εγώ δέν θα έξήλεα περισσότερον!

Ἄλλα κέντρα εἶνε οἱ δημόσιοι χοροί, περὶ ὧν ἔγραψα ἀλλαχοῦ, μετὰς συρομένας γυναῖκας, καὶ τὰ φοβερά cancans, τὴν μέθην τῶν νέων, μετὰ τὸν θόρυβον καὶ τοὺς γέλωτας, τὰς αἰσχρότητας καὶ τὰς ἡδονὰς των. Καὶ πέραν ἀκόμη τοῦ μεσονυκτίου, ὅταν τὰ θέατρα καὶ αἱ συναυλῖαι κλείσωσι, δύνασαι νὰ διέλθῃς μέχρι τῆς δευτέρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον εἰς τὰ ὑπόγεια ᾠδεῖα τῶν ἐρασιτεχνῶν, ἐνθα οἱ πελάται εἶνε ἐλεύθεροι νὰ ψάλλωσι καὶ ἡ κραιπάλη ἐξακολουθεῖ παννύχιος.

* *

Ἄλλὰ τότε ὅταν ἐξέλθῃς εἰς τὰς ὁδοὺς, θὰ ἴδῃς πράγματα θλιβερά, ἅτινα τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐφυγάδευε, καὶ ἅτινα σὲ ἠμποδίζον νὰ ἴδῃς χίλια ὠραῖα ἀντικείμενα, παρέλαύνοντα ἀλληλοδιαδόχως ἐνώπιόν σου. Θὰ ἴδῃς μικρὰ παιδιὰ, ζητοῦντα ἐν ἀπογνώσει ἐλεημοσύνην, ἐπαίτας κοιμωμένους ἐν ὑπαίθρῳ, μεθύσους σωρευμένους εἰς γωνίαν τινά, ἀηδῆ γύναια ἐπὶ τῶν πεζοδρομίων, σύροντα τοὺς διαβάτας, ὑπάρξεις οἰκτρὰς. Θὰ ἴδῃς ἐὰν εἶσαι περιέργος καὶ θέλῃς νὰ εἰσέλθῃς εἰς ὑπόπτους οἰκίας, πράγματα ἀηδῆ, πράγματα ἀπερίγραπτα.

Ἄλλ' ὅταν, ἐγωῖσθῃς, θέλῃς νὰ ἀποφύγῃς τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἀθλιότητα, καταφεύγεις εἰς τὸν ἔρωτα καὶ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ ζητεῖς νὰ λησμονήσῃς τὰς πικρίας τοῦ βίου, νὰ πνίξῃς τὰς ἀμφιβολίας τῆς ψυχῆς σου, νὰ πληρώσῃς τὸ κενὸν τῆς ὑπάρξεώς σου. Πλὴν φεῦ! ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἀρχεται πάλιν ἐντός σου ὁ αὐτὸς ἀγὼν τῆς προτεραιίας. Καὶ τότε ἐνοεῖς ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ σὲ παρηγορήσῃ, διότι ζῆς, ἢ μᾶλλον διότι δὲν ζῆς ὅπως θέλεις. Καὶ ριπτόμενος αὐθις εἰς τὸν θόρυβον τῆς μεγαλοπόλεως, ζητεῖς νὰ λησμονήσῃς τὴν δυστυχίαν σου.

Παρίσιον. Νοέμβριος 1892.

Γ. Σ. Φραγκοῦδης.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Δεκέμβριος 1892. Ἰανουάριος 1895.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ. Ὁ Σύλλογος συνῆλθεν εἰς δύο συνεδρίας. Κατὰ τοὺς μῆνας τούτους ἐγένοντο ὀκτὼ ἀναγνώσματα.

Ὁ κ. Ἀντώνιος Μάτεσις παρέδρον μέλος ὠμίλησε περὶ τῶν ποιησεων τοῦ Στεκκέτη. Ὁ κ. Δημ. Ἡλιόπουλος τακτικὸν μέλος ὠμίλησε περὶ κοινωνικῶν ἀδιαθεσιῶν. Ὁ κ. Μιχ. Δαμιράλης παρέδρον μέλος ἀνέγνω μελέτην περὶ Σαίξπηρ. Ὁ κ. Νικ. Γ. Μαντζαβίνος τακτικὸν

μέλος ὠμίλησε περὶ δικαστικῶν πλανῶν. Ὁ κ. Γ. Μπουκουβάλας παρέδρον μέλος ὠμίλησε περὶ τῆς διδασκαλίας ἀρχαίων δραμάτων ἐπὶ τῆς σημερινῆς σκηνῆς. Ὁ κ. Εὐάγγελος Παπαχατζῆς παρέδρον μέλος ὠμίλησε περὶ τῶν αἰτίων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ κ. Κ. Δ. Καπράλος ἀνέγνω ἐκ τῶν Λαμιακῶν αὐτοῦ ἐντυπώσεων τὰ περὶ λουτρῶν τῆς Ὑπάτης. Ὁ κ. Μ. Δ. Καλοποθάκης παρέδρον μέλος ὠμίλησε περὶ ἀστρονομίας καὶ θρησκείας.

Ἦρξαντο αἱ διαλέξεις καὶ ἐγένοντο τοιαῦται τρεῖς. Ὁ κ. Κ. Μητσόπουλος ὠμίλησε περὶ κατακλυσμοῦ. Ὁ κ. Σπ. Π. Λάμπρος ὠμίλησε περὶ τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ αὐτὸς ὠμίλησε περὶ τῆς ἀγορᾶς τῆς Ρώμης.

Αἱ θρησκευτικαὶ ὠμίλῃαι αἱ κατὰ τὰ Σάββατα τῆς τεσσαρακοστῆς τῶν Χριστουγέννων ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ Δεκέμβριον. Ἐγένοντο δὲ τρεῖς τοιαῦται, δύο ὑπὸ τοῦ κ. Α. Διομήδους Κυριακοῦ καὶ μία ὑπὸ τοῦ κ. Ἰγνατίου Μοσχάκη.

Ὁ Σύλλογος ἐψηφίσαστο τὴν σύστασιν σχολῆς ἀπόρων παιδῶν ἐν Πάτραις καὶ ἐξελέξατο κοσμητόρας αὐτῆς τοὺς κ.κ. Εὐθύμιον Καράκαλον, Γ. Γκολφινόπουλον, Κ. Σωτηριάδην, Σ. Σταυρόπουλον καὶ Γ. Γεωργόπουλον.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΜΗΜΑΤΩΝ. Τμήμα φυσιογνωστικόν. Τετράκις συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην τούτων ἀπεδέχθη ἐν ὀνόματι τοῦ Συλλόγου τὴν γενομένην πρόσκλησιν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημείας τῶν Ἐπιστημῶν ὅπως ἀντιπροσωπευθῆ εἰς τὴν τελεσθησομένην ἐορτὴν ἐπὶ τῇ 70ῇ ἀμφιτηρίδι τοῦ Παστέρ καὶ ὤρισεν ἀντιπρόσωπον τὸν κ. Δημ. Βικέλαν.

Κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίαν ὁ κ. Θεόδ. Χέλδραϊχ ἐποίησαστο μακρὰν ἀνακοίνωσιν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος. Ὁ κ. Χέλδραϊχ ὤρισεν ὡς φυσικὰ ὅρια τοῦ ἐμβαστοῦ τῆς Ἑλληνικῆς χλωρίδος πρὸς Β. μὲν τὴν δευράδα τοῦ Αἴμου, πρὸς Ν. δὲ τὴν Κρήτην συμπεριλαμβανομένην. Ἡ χλωρίς τῆς οὕτως ὠρισμένης συναρμογῆς ἑλληνικῶν χωρῶν, συγκρινομένη πρὸς τὴν τῆς βορείου καὶ Ἑσπερίας Εὐρώπης ἐπισύρει τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον τῶν βοτανικῶν, οὐ μόνον διὰ τὴν πληθὺν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν εἰδῶν, ἀλλ' ἰδίως καὶ ὡς ἀποτελοῦσα μεσάζοντα δακτύλιον τῆς εὐρωπαϊκῆς μετὰ τῆς ἀνατολικῆς βλαστῆσεως. Ἐχει μὲν τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς χλωρίδος τῆς περιμεσογείου χώρας (regio mediterranea), εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ κατατάσσεται ἐν τῇ φυτικῇ γεωγραφίᾳ, παρουσιάζονται ὅμως ἐν αὐτῇ γένη καὶ εἶδη τινά, ἴδια τῆς Ἀνατολῆς, ἢ ἔχοντα ἐν αὐτῇ τοὺς συγγενεῶνας αὐτοῖς τύπους, ἐλλείποντα δὲ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ· ἄλλοι δὲ τύποι κοινοὶ ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ἐλλείπουσιν ἐντελῶς ἢ μόλις δι' ὀλιγίστων εἰδῶν παρίστανται ἐν τῇ ἑλληνικῇ χλωρίδι.

Κατὰ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους καὶ ἰδίως κατὰ τὸ ὑπερθαλάσσιον ὕψος διακρίνονται καθέτως τρεῖς κύριαι ζώναι τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος, ὧν τὰ τῆς βλαστῆσεως οὐσιωδῶς διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων ἤτοι α') ἡ παράλιος καὶ πεδινὴ ζώνη ἀπὸ τοῦ παραθαλασίου μέχρι 500—700 μέ-

τρων υπερθαλασσίου ύψους β') ή όρεινή ή υλώδης ζώνη από ύψους 500—700 μέτρων μέχρι 1400—1700 μέτρων γ') ή άλπειος ή υπάλπειος ζώνη ή άνωθεν τής προηγούμενης μέχρι τών κορυφών τών όρέων έκτεινόμενη. Άνέφερε δέ τὰ έν ταίς ζώναις ταύταις φυόμενα φυτά και είπεν ότι όλη ή έκτασις έν τή περιοχή τής Έλληνικής χλωρίδος υπό δασών καλυπτομένη άνέρχεται περίπου εις 280,000 έκτάρια, ήτοι έν τή Στερεά Έλλάδι 550,000, έν Πελοποννήσῳ 207,000 και έν Ευβοίᾳ 63,000. Κατά τὰ είδη δέ τών δένδρων ύπολογίζεται ότι ή ελάτη άποτελεί τὰ 35 %, ή χαλίπειος πεύκη 20 % και τὰ φυλλοβόλα δένδρα, ήτοι δρύς, καστανάι και όξειαι 45 %. Αφού δ' ώρισε περίπου τόν άριθμόν τών ειδών τής ελληνικής χλωρίδος και έξηρε τὰ κάλλη και τόν πλουτόν αὐτῆς, έμνημόνευσε τών μελετησάντων αὐτήν, ών έξέχει ό πολὺς Βοασσιέ.

Η γ' συνεδρία έγένητο επί τή κατά τήν αὐτήν ήμέραν έν Παρισίοις έορταζόμενη έβδομηκονταετηρίδι του Παστέρ. Ο πρόεδρος του τμήματος κ. Μακκας έμνήσθη τών ευεργεσιών άς παρέσχεν εις τήν ανθρωπότητα ό μέγας επιστήμων, τὸ δέ τμήμα έψηφίσατο ίνα άποσταλή εις Παρισίους τηλεγράφημα συγχαρητήριο.

Κατά τήν δ' τέλος συνεδρίαν έγέγοντο ανακοινώσεις και συζητήσεις περι τών αιτιών και αποτελεσμάτων του σεισμου τής Ζακύνθου υπό διαφόρων μελών του τμήματος. Ούτως ό κ. Χρηστομάνος ήλεγξεν ανακριβή τὰ γραφέντα ότι ανεφάνη ήφαιστειον και ότι τὸ έδαφος έσχίσθη εις πολλά τής νήσου σημεία.

Ο κ.Κ.Μητσόπουλος ώμίλησε περι τής φύσεως του τελευταίου σεισμου είπων ότι ούτος ήν τεκτονικός και συνεπέρανεν είπων ότι ούδένα φόβον έχει ή Ζακύνθος όπως καταβυθιστή. Ο κ. Δ. Κοκίδης ώμίλησε περι έπεκτάσεως και διαδόσεως τών σεισμών, τέλος δ' ό κ. Μιχ. Λάμπρος ώμίλησε περι τών έν θέσει Κερί πηγών τής πίσεως και περιέγραψεν αὐτάς έξ ιδίας αὐτοψίας. Πλήν τούτων τών ανακοινώσεων ό κ. Θεόδ. Χέλδραϊχ επέδειξεν εις τὸ τμήμα έκτυπα νέας φωτοτυπικής μεθόδου, ής δύναται τὸ τμήμα νά ποιήσεται χρῆσιν έν τή έκδόσει του λεξιλογίου τών Έλληνικῶν φυτῶν, ό δέ συνταγματάρχης κ. Ίφ. Κοκίδης ανέπτυξε τὰ τής νέας ταύτης μεθόδου. Ωμίλησε δέ και ό καθηγητής κ. Χρηστομάνος περι αναλύσεως υδάτων, άποδείξας, ότι πλήν τής μικροβιολογικής τούτων εξέτάσεως πάντως πρέπει νά συμβαδίξη και ή χημική, έν παρόδῳ δ' ώμίλησε και περι τών υδάτων τών Αθηνών, είπων και περι τών υδάτων τής Χελιδονούς, και ότι ή τελευταία χημική εξέταση αὐτῶν απέδειξε ταῦτα άριστα.

Τμήμα φιλολογικόν και αρχαιολογικόν. Μίαν συνεχρότησε τὸ τμήμα τούτο συνεδρίαν. Έν ταύτῃ έν αρχῇ ό κ. Τιμολέων Άμπελας άνεκοίνωσεν άνέκδοτα άπομνημονεύματα του άλλοτε δημάρχου Πειραιώς Λουκά Ράλλη. Έν τοίς άπομνημονεύμασι τούτοις εύρηνται πολλά και περίεργοι σημειώσεις περι του Φαβιέρου και τής έκστρατείας εις Χίον, έτι δέ και χαρακτηρισμός του άιμνήστου Κυβερνήτου τής Έλλάδος Ιωάννου Καποδιστρίου. Τὰ άπομνημονεύματα ταῦτα έφαπτόμενα

κυρίως τής Σύρου και τής ιστορίας αὐτῆς σκοπεῖ προσεχῶς νά έκδώσῃ ό κ. Άμπελας έν ιδίῳ τεύχει. Κατόπιν άνεκοινώθη εις τὸ τμήμα σταλείσα υπό του έν Βώλῳ άντεπιστέλλοντος μέλους κ. Περ. Άποστολίδου φωτογραφία του έν Φεραίς ευρεθέντος αναγλύφου κατά τὰς άρτι εκεί γενομένης ανασκαφάς. Τὸ αναγλυφον φαίνεται καλῆς Αττικής τέχνης.

Μετὰ τούτο ό κ. Ν. Γ. Πολίτης προέτεινε διόρθωσιν του χωρίου του Πausανίου (Α' λα' 3) «τήν δ' Ίππίαν Αθηνῶν ονομάζουσι και Διόνυσον Μελπόμενον» εις «τήν δ' Ὑγείαν Αθηνῶν ονομάζουσι και τὸν Διόνυσον Μελπόμενον». Έπραγματεύθη δ' είτα διά μακρῶν περι του έν Αθήναις επί Πρυτανείῳ δικαστηρίου, ανασκεύασας και τὰς γενομένας διορθώσεις και συμπληρώσεις έν τῷ 57 κεφαλαίῳ τής Αθηναίων Πολιτείας, οὗ τὸ τέλος αντί: «ὅταν δέ μηδεὶς είδῇ τὸν ποιήσαντα τῷ δράσαντι λαγχάνει· δικάζει δ' ό βασιλεὺς και οι φιλοβασιλεὺς και τὰς τῶν άψύχων και τῶν άλλων ζῶων» διώρθωσεν οὕτω: «ὅταν δέ μηδεὶς είδῇ τὸν ποιήσαντα τῷ δράσαντι λαγχάνεται· δικάζει δ' ό βασιλεὺς και οι φιλοβασιλεὺς και τὰς τῶν άψύχων [και υποζύγιων] και τῶν άλλων ζῶων». Τήν δέ προσθήκην ταύτην έδικαιολόγησε στηριζόμενος εις χωρίον τι του Πλάτωνος (Νομ. Θ' σ. 873 ε). Ο κ. Μ. Η. Λάμπρος κατόπιν ώμίλησε περι τής σημασίας τής λέξεως ροκκοχάρτι άπαντώσης έν τοίς μαγικοίς βιβλίαις, περι ής έγένητο λόγος έν προηγούμενη συνεδρία. Ο κ. Λάμπρος είπεν, ότι ροκκοχάρτι είναι ό χάρτης ό κατασκευαζόμενος εκ φύλλων ξηρανομένων του σταχύου του άραβοσίτου, όστις έν Ηπειρῳ ονομάζεται ρόκκα. Επί του χάρτου δέ τούτου έγράφοντο προς τοίς άλλοις οι μαγικοί λόγοι, οι έπωδοι και οι έξορκισμοί.

Έν τέλει ό κ. Σταμάτιος Δ. Βάλβης διέλαβε περι τών άμέσων αποτελεσμάτων του περι σεισαχθείας νόμου του Σιλωνος. Ο νόμος ούτος, είπε, κατά τὸν Πλούταρχον «έλύπησε και τοὺς πλουσίους άνελών τὰ συμβόλαια και μάλλον έτι τοὺς πένητας, ότι γῆς άναδασμόν οὐκ έποίησεν έλπίσασιν αὐτοίς». Τὸ δεύτερον δ' όμως τούτο άμεσον άποτέλεσμα του νόμου διαρρήδην άπορρίπτει ό Γρότε ως τελέως άπίστευτον. Ο κ. Βάλβης απέδειξε διά τής Αθηναίων Πολιτείας του Αριστοτέλους τήν αλήθειαν τών υπό του Πλουτάρχου παραδεδομένων. Επί τῆ βάσει δέ του αὐτου Αριστοτελικου συγγράμματος, έπόμενος τῷ σοφῷ Αγγλῳ έκδότῃ Κένυον, έθεώρησε ψευδῆ τήν τεύ Χαιρωνέας πληροφορίαν ότι διά του περι σεισαχθείας νόμου άπώλεσε πέντε ταλάντων δάνεια και αὐτός ό Σόλων (δέκα πέντε ταλάντων κατά Πολύξηλον τὸν Ρόδιον και άλλους). Ο θρύλος ούτος, είπεν έπλάσθη προς άποδείξιν τής άθώπτητος του Σόλωνος, κατηγορηθέντος ότι ήτο έν συνεννοήσει μετὰ τών έαυτου φίλων, του Κόωνος, του Κλεινίου και του Ίππονίκου, τών παραστρατηγησάντων τὸν περι τής σεισαχθείας νόμον. Αρά γε δέν ήδύνατο ό Σόλων και τὰ ίδια συμβόλαια φαινομενικῶς ν' άκυρώσῃ και έν συνεννοήσει πραγματικῶς νά διατελῇ; Έν τέλει δέ ό κ. Βάλβης προέτεινε διόρθωσιν του έξῆς χωρίου τής Αθηναίων Πολιτείας (κεφ. 13) του Σταγειρίτου:

«Ολωσ δέ διετέλουν νοσοῦντες τὰ προς έαυτούς, οι μὲν αρχῆν και πρόφασιν

ἔχοντες τὴν τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν, συνεβέβηκει γὰρ αὐτοῖς γεγόνει πέννησι, οἱ δὲ τῇ πολιτείᾳ δυσχεραίνοντες διὰ τὸ *μεγάλην* γεγόνει μεταβολήν.

Κατὰ τὸν κ. Βάλβην, οἱ μὲν ἀρχὴν καὶ πρόφασιν ἔχοντες τὴν τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν ἦσαν, οἱ πλούσιοι, οἱ δὲ τῇ πολιτείᾳ δυσχεραίνοντες διὰ τὸ *μεγάλην* γεγόνει μεταβολήν ἦσαν οἱ πέννητες. Ἄλλ' ὅμως, ἐπειδὴ οἱ πέννητες, ὡς διδάσκουσι συμφώνως ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλούταρχος, ἤθελον γῆς ἀναδασμόν, προδήλως ἡ γενομένη μεταβολὴ *δὲν ἦτο κατ' αὐτοὺς μεγάλη*. Ὅθεν γραπτέον ἐν τῷ παρατεθέντι χωρίῳ «διὰ τὸ [οὐ] *μεγάλην* γεγόνει μεταβολήν» ἢ «διὰ τὸ [οὐ] *μεγάλην* γεγόνει [τὴν] μεταβολήν», διότι πρόκειται περὶ τῆς γνωστῆς ἤδη Σολωνείου μεταβολῆς. Διὰ τῆς διορθώσεως ταύτης τὸ Ἀριστοτελικὸν χωρίον ἔχει ἀρτιωτάτην τὴν ἔννοιαν, μὴ χρῆζον τῆς τοῦ Κένυον ἐρμηνείας, καθ' ἣν οὔτε ἀρχὴν καὶ πρόφασιν ἔχοντες τὴν τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν καὶ οἱ ἐν τῇ πολιτείᾳ δυσχεραίνοντες διὰ τὸ *μεγάλην* γεγόνει μεταβολήν ἦσαν «διάφορα τμήματα τῆς τάξεως τῶν πλουσιῶν».

Νομικὸν τμήμα καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Τὸ Τμήμα συνῆλθεν εἰς ἕξ συνεδρίας. — Ἐξηκολούθησε δ' ἡ ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου περὶ ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως συζήτησις μέχρι τοῦ ἄρθρου 71. Ἐπὶ τῶν συζητηθέντων ἄρθρων πολλαὶ ἐπισημάνθησαν τροποποιήσεις καὶ βελτιώσεις, αἵτινες ἐν καιρῷ θέλουσιν ὑποβληθῆ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου.

Τμήμα καλῶν τεχνῶν. Συνῆλθεν ἀπαξ εἰς συνεδρίαν καὶ προέβη εἰς τὰς ἀρχαιρεσίας του, ἐξέλεξε δὲ πρόεδρον μὲν τὸν κ. Ἀλέξανδρον Σοῦτσον, ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Δημ. Κορομηλᾶν καὶ γραμματεῖα τὸν κ. Π. Καρυδιᾶν. Κατὰ ταύτην προετάθη ἡ ἐπανάληψις τῶν λαϊκῶν συναυλιῶν, ἐξελέγη δὲ ἐπιτροπὴ πρὸς διακανόνισιν τῶν συναυλιῶν τούτων. Ἀνεκοινώθη ἐπιστολὴ πρὸς τὸ τμήμα τοῦ ἐκ Κερκύρας μέλους κ. Ν. Τ. Βούλγαρη, ἀρχιεπιφύλακος, δι' ἧς ἀνακοινοῦται, ὅτι δι' ἀποφάσεως τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου πρόκειται νὰ κατεδαφισθῆ ἡ ἐν Κερκύρα ὑπάρχουσα Βασιλικὴ Πύλη (porta Reale), παρακαλεῖται δὲ ὁ Σύλλογος νὰ ἐκφράσῃ τὴν περὶ τούτου γνώμην του πρὸς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Κερκυραίων. Τὸ τμήμα ὁμοφώνως παρεδέξατο νὰ ἐκφραστῆ πρὸς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Κερκυραίων ἡ εὐχὴ τῆς συντηρήσεως τῆς Βασιλικῆς Πύλης.

Γνωσθέντος, ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ μουσικοῦ διαγωνίσματος ἀπεφάνθη, ὅτι οὐδὲν τῶν ὑποβληθέντων εἶνε ἄξιον τοῦ βραβείου, ἀπεφασίσθη νὰ ἐπαναληφθῆ τὸ διαγώνισμα. Ἐπειδὴ ὅμως ἀρχῆθην ὠρισμένων ποιητῶν ὠρίσθησαν ποιήματα ἀπεφασίσθη νὰ ἀφελθῆ ἐλεύθερος ὁ συνθέτης εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ποιήματος, ὅπερ θὰ τονίσῃ.